

Jeugdproblematiek in Zwolle

Een onderzoek naar de omvang, aard en aanpak

Joey Wolsink
Hester de Boer
Anton van Wijk

Beke *reeks*

Jeugdproblematiek in Zwolle

Jeugdproblematiek in Zwolle

Een onderzoek naar de omvang, aard en aanpak

Joey Wolsink
Hester de Boer
Anton van Wijk

Beke // reeks

Colofon

In opdracht van
Gemeente Zwolle

Met medewerking van
Juno van Esseveldt
Eddy Klein Hofmeijer

Vormgeving
Marcel Grotens

Jeugdproblematiek in Zwolle

Een onderzoek naar de omvang, aard en aanpak

J. Wolsink, H. de Boer en A. van Wijk

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de gemeente Zwolle. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het onderzoek berust bij de auteurs. De inhoud vormt niet per definitie een weergave van het standpunt van de gemeente Zwolle.

© 2021, Bureau Beke, Arnhem.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, foto-kopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

No part of this publication may be reproduced in any form by print, photo print or other means without written permission from the authors

ISBN
978 94 92255 45 7

Inhoud

	De belangrijkste bevindingen eerst	7
1	Achtergronden, vraagstelling en onderzoeksmethodiek	16
1.1	Jeugdproblematiek in Nederland	16
1.1.1	Internaliserende problematiek in Nederland	16
1.1.2	Externaliserende problematiek in Nederland	14
1.2	Een onderzoek naar de omvang, aard en de aanpak in de gemeente Zwolle	22
1.3	Methoden van onderzoek	23
1.3.1	Deskresearch	23
1.3.2	Analyse politiegegevens	24
1.3.3	Groepsinterviews	24
1.3.4	Bespiegelingen over het onderzoek	25
1.4	Leeswijzer	25
2	Internaliserende problematiek	27
2.1	Deskresearch	27
2.2	Groepsinterviews	33
2.2.1	Een algemeen beeld	33
2.2.2	Internaliserende problematiek	35
2.2.3	Kwetsbare groepen	38
2.3	Resumé	39
3	Externaliserende problematiek	41
3.1	Deskresearch	41
3.2	Analyse politiegegevens	45
3.2.1	Overlastgevende kinderen en jongeren	45
3.2.2	Criminele kinderen en jongeren	46
3.2.3	Het criminele speelveld in Zwolle	53
3.3	Groepsinterviews	54
3.3.1	Externaliserende jeugdproblematiek	55
3.3.2	Drugsproblematiek	58
3.3.3	Hotspots	61
3.3.4	Kwetsbare groepen	61
3.4	Resumé	62

4	De aanpak van jeugdproblematiek	66
4.1	Beleidsanalyse	66
	4.1.1 De maatregelen binnen het sociale domein	68
	4.1.2 De maatregelen binnen het veiligheidsdomein	69
4.2	Groepsinterviews	75
	4.2.1 De jeugdketen	76
	4.2.2. Gemeentelijk beleid	78
	4.2.3 Aanbod en voorzieningen	81
4.3	Resumé	84
	Geraadpleegde bronnen	87
	Bijlagen	
	Bijlage 1: Respondentenlijst	96
	Bijlage 2: Indicatoren van de Jongerenindex Zwolle	97
	Bijlage 3: Indicatoren van het Buurt-voor-Buurt Onderzoek 2020	100
	Bijlage 4: De risicoscores op toetreden in de drugscriminaliteit naar wijk en buurt	110
	Bijlage 5: De kern van de jeugdmaatregelen en de outcome	113
	Bijlage 6: Prestaties van de verschillende partijen	119
	Bijlage 7: De checklist van items uit de handreiking duiding problematische jeugdgroepen	125

De belangrijkste bevindingen eerst

Dit rapport begint met de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek naar de jeugdproblematiek in de gemeente Zwolle. Na een korte terugblik op de aanleiding van het onderzoek komen de vraagstelling en de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd aan de orde. Daarna zijn de onderzoeksvragen beantwoord. Deze inleiding is te beschouwen als een vervangende samenvatting. De lezer die meer verdieping zoekt, kan terecht bij de hoofdstukken 1 tot en met 4.

Terugblik op de aanleiding van het onderzoek

De gemeente Zwolle heeft in de Veiligheidsvisie 2019-2022 als doelstelling geformuleerd dat de ondermijnende criminaliteitsvormen, die zich voordoen in de gemeente, intensiever tegengegaan en teruggedrongen moeten worden, onder meer door de betrokkenheid van jongeren bij die vormen van criminaliteit te verminderen. De strategie is niet enkel een kwestie van repressie, de gemeente wil juist meer handvatten creëren om gericht preventief beleid te ontwikkelen en de bestaande integrale aanpak van groepsriminaliteit effectiever te maken. De gemeente heeft dan ook enerzijds de behoefte te weten wat de omvang en aard van de jeugdproblematiek in Zwolle is en welke categorieën te onderscheiden zijn. Anderzijds wil de gemeente de bestaande aanpak van de jeugdproblematiek kritisch tegen het licht houden.¹ In het onderzoek staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Wat is de aard van omvang van de jeugdproblematiek in Zwolle anno 2020?
2. In hoeverre sluit het bestaande instrumentarium voor de aanpak aan bij de omvang en aard van de jeugdproblematiek?

3. Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om de bestaande aanpak te optimaliseren dan wel nieuwe interventies te initiëren die beter aansluiten bij de geconstateerde problematiek?

Om deze vragen te beantwoorden, zijn diverse onderzoeksactiviteiten verricht om een zo betrouwbaar mogelijk beeld te geven van de omvang, aard en aanpak van de jeugdproblematiek in Zwolle. Dit wordt ook wel een multibronnenaanpak genoemd. Ten eerste hebben we een deskresearch uitgevoerd, waarbij is gekeken naar rapporten van de politie, gemeente en bevolkingsmonitoren die ingaan op de omvang en aard van de problematiek van jongeren in Nederland en in Zwolle. Ook zijn via de gemeente documenten opgevraagd met informatie over de aanpak van jeugdproblematiek in Zwolle. Naast deskresearch hebben we via verschillende databronnen gepoogd iets te zeggen over de omvang en aard van de jeugdproblematiek, waaronder de data van de politie en de City Deal Zicht op Ondernijning. Voor de verdieping hebben we groepsinterviews gehouden met professionals. Voorafgaand aan de groepsinterviews hebben alle respondenten een korte vragenlijst ingevuld en opgestuurd naar de onderzoekers. De vragen gaan over hun kennis van de problematiek (aantallen jongeren, vindplaatsen, type probleemgedrag, relatie met criminaliteit, rollen in de groep et cetera) en de bestaande aanpak. De ingevulde vragenlijsten zijn geanalyseerd en gepresenteerd in de groepsessies aan de hand hiervan zijn gesprekken gevoerd. In totaal is er gesproken met 50 experts. In bijlage 1 is aangegeven bij welke organisaties deze experts werkzaam zijn en wat hun functie is.

Het is van belang om het onderzoek in de context te plaatsen waarin het is uitgevoerd. Hierdoor kan de lezer de resultaten uit het rapport beter interpreteren. Een aantal punten is van belang om toe te lichten. Allereerst wordt het Zwolse jeugdbeleid beïnvloed door een landelijk kader, namelijk de decentralisatie van de Jeugdzorg die zich in 2015 op landelijk niveau heeft voorgedaan. Enkele aspecten, die hiermee samenhangen – zoals de financieringssystematiek bij de jeugdhulp – vallen buiten de scope van dit onderzoek. Het onderzoek heeft zich uitsluitend gericht op het jeugdbeleid waar de gemeente Zwolle invloed op kan uitoefenen. Ten tweede betreft dit onderzoek geen benchmark, want er is alleen gekeken naar de Zwolse jeugdproblematiek en aanpak. Hierdoor is het niet mogelijk om de ernst van de Zwolse situatie af te zetten tegen andere vergelijkbare gemeenten, hoewel we op sommige onderdelen wel een vergelijkende analyse hebben weten te maken. Ten derde kent jeugdproblematiek, waaronder criminaliteit altijd een *dark number*. Dit *dark number* zorgt ervoor dat in de praktijk

niet alle jongeren met problematiek in beeld komen, maar vermoedelijk slechts de spreekwoordelijke top van de ijsberg. Hiervan is zeker ook sprake in dit onderzoek. Ten slotte is dit onderzoek uitgevoerd ten tijde van de coronapandemie. Dit heeft mogelijk invloed gehad op de cijfers uit 2020 over de jeugdproblematiek en -criminaliteit en op het referentiekader van de experts die zijn geïnterviewd.

Beantwoording van de onderzoeksvragen

Met behulp van informatie uit de deskresearch, beleidsanalyse, politiecijfers en groepsinterviews komen in deze paragraaf de onderzoeksresultaten aan bod.

Wat is de aard van omvang van de jeugdproblematiek in Zwolle anno 2020?

Uit de verschillende bronnen komt naar voren dat de internaliserende problematiek toeneemt in de gemeente Zwolle. De genoemde oorzaken zijn dat jeugdigen zich meer eenzaam voelen, steeds meer een bepaalde mate van prestatiedruk en stress ervaren doordat zij opgroeien in een prestatie maatschappij, vaker in een complexe gezinssituatie leven en dat door medicalisering de neiging bestaat een etiket te geven aan alles wat afwijkt. Voor wat betreft de omvang van de externaliserende problematiek zijn de resultaten minder eenduidig. Zo blijkt het aantal overlastmeldingen in de periode 2012-2019 nagenoeg gelijk te zijn gebleven. Ten aanzien van het criminele gedrag van jeugdigen wijzen politiecijfers, die gebaseerd zijn op de periode 2012-2019, op een daling in de jeugdcriminaliteit. Zo is bijvoorbeeld het aantal verdachten tot 25 jaar met ruim 30 procent afgenomen. De daling is minder sterk dan in vergelijkbare gemeenten. De aard van de geregistreerde jeugdcriminaliteit is daarentegen wel veranderd. Zo komt uit politiecijfers naar voren dat met name de drugs- en vuurwapenmisdrijven zijn toegenomen. Dit wijst op een verharding in de jeugdcriminaliteit, maar wellicht ook op de toegenomen aandacht van politie en justitie voor dit fenomeen. Ingezoomd op de drugscriminaliteit blijkt dat er in de gemeente Zwolle sprake is van verjonging. Waar in de periode 2012-2014 iets meer dan 20 procent van de verdachten voor de handel van harddrugs jonger waren dan 25 jaar, is dit percentage in de periode 2015-2018 gestegen naar iets meer dan 40 procent. Uit de groepsinterviews komt deze tendens in verharding en verjonging in de Zwolse jeugdcriminaliteit duidelijk naar voren. Dit uit zich onder meer in het feit dat meer jeugdigen in het bezit zijn van illegale wapens en dat zij vaker betrokken raken bij gewelds- en drugs misdrijven. Verder is het algemene beeld bij experts

dat de online criminaliteit fors is toegenomen, ook onder jongeren. Zij zien of hebben daar signalen over gekregen dat onder andere drugsdelicten via de online wereld gemakkelijker te faciliteren en te plegen zijn.

Uit verschillende bronnen is zicht gekregen op hotspots waar (het risico op) internaliserend en externaliserend gedrag het meest voorkomt. In alle bronnen wordt de wijk Holtenbroek genoemd, terwijl de wijk Diezerpoort in vijf van de zes bronnen voorkomt. De wijken Kamperpoort en Stadshagen worden vier keer genoemd. Tot slot komen de wijken Indische buurt en Binnenstad in drie bronnen voor. De overige wijken – Aa-landen, Ittersumerlanden, Westenholte, Veerallee en Marsweteringlanden – slechts één keer.

Uit de diverse geraadpleegde bronnen komen de volgende kwetsbare groepen naar voren: licht verstandelijk beperkte jongeren, jongeren met een lage sociaal-economische status en jongeren uit gezinnen met een complexe gezinssituatie (gescheiden ouders of gezinnen met een traumatische vluchtelingenachtergrond). Andere genoemde kwetsbare groepen zijn vroegtijdig schoolverlaters, kinderen waarvan de ouders geen of weinig tijd en aandacht hebben voor de opvoeding, jongeren zonder vaste woon- of verblijfplaats en jeugdigen die tot hun achttiende levensjaar in de jeugdzorg hebben gezeten maar daarvoor niet meer in aanmerking komen omdat ze ouder dan achttien jaar zijn.

In hoeverre sluit het bestaande instrumentarium voor de aanpak aan bij de omvang en aard van de jeugdproblematiek?

Uit een landelijke evaluatie van de decentralisatie van de jeugdzorg is gebleken dat de Jeugdwet niet heeft geleid tot de gewenste uitkomsten. Zo is het voor veel gemeenten moeilijk gebleken om een integrale samenwerking te starten, waarbij de privacywetgeving een van de grootste knelpunten is. Indien er wel een integrale samenwerking van de grond is gekomen, bemoeilijken de eigen regels en doelstellingen van de organisaties een effectieve samenwerking. Tevens wordt vaak een organisatie gemist die duidelijk regie voert. De evaluatie laat zien dat het voor gemeenten moeilijk is om outreachend te werk te gaan en het blijkt dat het totale stelsel van voorzieningen in het sociaal domein nog steeds bestaat uit veel actoren, regelingen en voorzieningen.

Deze landelijke evaluatie en de benoemde knelpunten gelden blijkens de geraadpleegde bronnen ook voor de werkwijze in de aanpak van de jeugdproblematiek in Zwolle. Ook hier is de integrale samenwerking nog niet optimaal en er mist een duidelijke, centrale regie, volgens de gesproken experts. Het aantal

betrokken organisaties in Zwolle is fors. Partijen hebben blijkens de interviews onvoldoende kennis over wat de rol van de andere partijen is bij de samenwerking en wat zij daarmee willen bereiken. Hiermee benutten zij elkaars expertise niet optimaal. Dat de integrale samenwerking nog niet optimaal functioneert, blijkt ook uit de resultaten van de aanpak op de criminele AUREUS-groep. Naast een groepsgerichte aanpak is een integrale persoonsgerichte aanpak gestart waarbij gebruik wordt gemaakt van strafrecht, bestuursrecht en zorg. Het blijkt dat er meer nodig is om de criminaliteit door deze groep tegen te gaan. Het overgrote deel van de groep blijft namelijk nog onder de radar van politie en hulpverlening of trekt zich weinig aan van de hulpverlening. Daarnaast zijn er nog steeds zorgen over de aanzuigende werking van de jeugdgroep op jonge aanwas.

Volgens de geraadpleegde experts is een ander knelpunt in de werkwijze dat veel maatregelen en initiatieven op stadsniveau zijn georganiseerd en niet op wijkniveau, terwijl de problematiek en behoeften per wijk duidelijk verschillen. Er is onvoldoende zicht op de aard en omvang van de problemen en behoeften op wijkniveau. De gemeente (en de betrokken instanties) ontbreekt het – samengevat – volgens de experts aan een effectief preventiebeleid. Er wordt naar hun mening nog te veel aanbodgericht gewerkt in plaats van vraaggericht, waardoor de problematiek van jongeren soms niet in het voorgeselecteerde aanbod valt. Hierdoor belanden zij tussen wal en schip. Tot slot blijkt het moeilijk om bij de (zeer) problematische gezinnen achter de voordeur te komen. In dat verband wordt gewezen op sommige multiprobleemgezinnen met een migratieachtergrond.

Wanneer we specifiek kijken naar het aanbod, komt uit de beantwoording van onderzoeksvraag 1 een aantal belangrijke elementen naar voren op wie het instrumentarium zich zou moeten richten. Zo is er een aantal kwetsbare doelgroepen geformuleerd. Het bestaande instrumentarium is voor het overgrote deel van de maatregelen in Zwolle gericht op het voorkomen van voortijdige schooluitval. Gezien het feit dat dit een belangrijke risicofactor is – volgens de City Deal zelfs dé belangrijkste risicofactor – is dit op het eerste gezicht een goede set maatregelen, maar er zijn meer risicofactoren aan te wijzen, waar de gemeente Zwolle op dit moment minder tegenover kan stellen, zoals de aanpak van criminele families. Verder zijn er enkele maatregelen en initiatieven die trachten achterstanden, die voortkomen uit het leven in een complexe gezinssituatie, tegen te gaan. De overige maatregelen definiëren geen doelgroep en gebruiken veelal de algemene term ‘jongeren’. Er lijkt geen sprake van een specifieke aanpak op de reeds genoemde kwetsbare groepen, die mogelijk buiten de boot vallen, ook gezien het aanbodgerichte werken van verschillende instanties. Voor wat

betreft het bestaande instrumentarium is het zaak dat het aanbod beter aansluit bij de geformuleerde kwetsbare doelgroepen.

Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om de bestaande aanpak te optimaliseren dan wel nieuwe interventies te initiëren die beter aansluiten bij de geconstateerde problematiek?

Een goed functionerende jeugdketen

Een goed functionerende jeugdketen is van belang voor een effectieve aanpak van de Zwolse jeugdproblematiek. Hiertoe formuleren we een drietal aanbevelingen.

Aanbeveling 1: Ontwikkelen van een gemeentelijke visie

De eerste aanbeveling is om een breed gedragen en domeinoverstijgende visie op de aanpak van jeugdproblematiek te ontwikkelen waar een basis wordt gelegd voor een effectieve, integrale ketensamenwerking binnen de geldende wettelijke kaders. Hiervoor zou de gemeente allereerst een inventarisatie kunnen maken van alle samenwerkingsverbanden die er anno 2021 zijn. Dit leidt tot twee positieve ontwikkelingen: 1) samenwerkingsverbanden die eenzelfde doel dienen maar waar verschillende partners bij betrokken zijn, kunnen samengenomen worden zodat de verticale en horizontale informatiepositie verbetert, 2) een dergelijke inventarisatie brengt in beeld waar lacunes of gebreken liggen in de aanpak van de gemeente Zwolle. Hierbij hoort volgens geïnterviewde experts onder andere het verminderen van het aantal betrokken organisaties dat hetzelfde en vergelijkbaar hulpaanbod heeft. Zo kan het hulpaanbod overzichtelijker worden gemaakt en kunnen ketenpartners elkaar beter vinden en met samenwerken.

Aanbeveling 2: Aanwijzen van een actieve regievoerder

De aanbeveling aan de gemeente is voorts de rol als regievoerder actiever op zich te nemen. De gemeente kan deze rol expliciet uitdragen door meer sturing te geven aan de verschillende samenwerkingsverbanden. Een centrale rol hierin is weggelegd voor de Sociale Wijkteams. Daarnaast moet de gemeente resultaatafspraken maken per samenwerkingscontract, waardoor de betrokken partners duidelijk maken wie zij willen bereiken, hoe zij dat willen doen, waarom, en hoe zij het vraaggerichte werken binnen die kaders willen realiseren.

Aanbeveling 3: Stimuleren van kennisuitwisseling over de Zwolse jeugdketen

Om de effectiviteit en efficiëntie in de jeugdketen te verbeteren, is het van belang dat alle betrokken partijen kennis hebben van de Zwolse jeugdketen en de bijbehorende taken, rollen en bevoegdheden van de andere ketenpartners. Om voorgaande te concretiseren, bevelen we aan om jaarlijks een bijeenkomst te organiseren voor alle bestaande en nieuwe collega's in de gehele 'jeugdketen' in Zwolle, zowel onderwijs en zorg als veiligheid. Tijdens deze 'Jeugdtag' zullen zij geïnformeerd worden over de Zwolse integrale ketensamenwerking, de visie daarop, de kaders en vooral ook wat instanties van elkaar mogen en moeten verwachten. We verwachten dat daarmee de kennis van elkaars (on)mogelijkheden toeneemt, evenals de bereidheid om informatie te delen en dat wordt voorkomen dat jongeren tussen wal en schip belanden.

Gemeentelijk beleid

Om de aanpak van Zwolse jeugdproblematiek te optimaliseren, zijn de volgende aanbevelingen van belang.

Aanbeveling 4: Verbeteren van de kennis- en informatiepositie

Allereerst is het wenselijk de informatiepositie van de ketenpartners op stadsniveau, maar ook op wijkniveau te versterken. Onze aanbeveling is om opnieuw gebruik te maken van de Jongerenindex Zwolle. Daarnaast is het essentieel om deze kennis te combineren met informatie uit andere bronnen, zoals de City Deal Zicht op Ondernijning. Op deze manier kunnen de Zwolse professionals beter inschatten wat er op wijkniveau speelt en effectiever aansluiten bij de wijkgerichte behoeften.

De gemeente kan verder meer investeren in de ontwikkeling van kennis en expertise bij de verschillende instanties over de gevolgen van de prestatie maatschappij, online criminaliteit (in de breedste zin van het woord) en de gevolgen van sociale media voor de leefwereld van de jongeren.

Aanbeveling 5: Bevorderen van vroegsignalering in de lokale context

Jongeren begeven zich in verschillende systemen, zoals het gezin, de school en de wijk. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de rol van de ouders en het gezin aan het veranderen is, waarbij er vaker dan voorheen sprake lijkt te zijn van een gebrek aan aandacht en tijd voor het kind. Dit is volgens de gesproken experts een van de oorzaken van internaliserende en externaliserende problematiek. Daarom is het voor de gemeente wenselijk om te investeren in vroegsignale-

ring op zowel school als op het gebied van de (off- en online) vrijetijdsbesteding. Essentieel is dat scholen weten waar zij deze informatie kunnen onderbrengen en met wie zij die kunnen en mogen delen.

Het andere systeem waar vroegsignalering extra aandacht behoeft, is volgens de experts de wijk. De gemeente en politie zouden beter invulling kunnen geven aan het preventieve beleid en de kaders waar instanties in Zwolle samenwerken door meer in te zetten op jongerenwerkers en jeugdagenten, die in de wijken in gesprek gaan met de jongeren en vroegtijdig signalen van probleemgedrag bij de geëigende instanties kunnen aanbrengen. Dit vergt vanzelfsprekend meer inzet en dus capaciteit.

Aanbeveling 6: Inzetten op aanpak van negatieve rolmodellen

In meer repressieve zin kan gericht werk worden gemaakt van de groepsaanpak door ook aandacht te besteden aan de aanpak van negatieve rolmodellen en criminele families. De verlokkingen van de drugscriminaliteit moeten worden ontmoedigd, zichtbaar, juist ook voor jongeren. Hierin is de rol van 'stevige' straatcoaches en jongerenwerkers van groot belang die outreachend en signalerend op die jongeren gericht zijn die nog niet zijn verstrikt in de drugscriminaliteit maar er wel tegenaan hangen. De politie kan bij een jonge first offender voor een drugsfeit de zaak niet alleen strafrechtelijk afdoen, maar het delict van de jongere ook als aanleiding (signaal) gebruiken om verder na (te laten) gaan welke problematiek erachter schuilgaat om verder afglijden te voorkomen.

Lokale voorzieningen

In het onderzoek is geconstateerd dat er in sommige wijken en buurten te weinig wordt gekeken naar de lokale behoeften van de jeugd.

Aanbeveling 7: Luisteren naar de behoefte van de lokale jeugd

De aanbeveling is tenslotte om de lokale voorzieningen voor jongeren in Zwolle te verbeteren en eventuele lacunes hierin in kaart te brengen, samen met de Zwolse jeugd. Hiermee wordt enerzijds op preventieve wijze beoogd te voorkomen dat jeugdigen uit verveling overlast veroorzaken of criminaliteit begaan. Anderzijds kunnen lokale voorzieningen dienen als ondersteuning wanneer een jongere al in beeld is vanwege probleemgedrag.

Een voorbeeld is de wijk Stadshagen. Hier wonen veel jeugdigen terwijl er weinig vertier voor hen is in de wijk. Dit heeft tot gevolg dat zij op straat hangen

en veel overlast veroorzaken, wat weer een aanzuigende werking heeft op jeugdigen uit andere wijken.

Hierop aansluitend is het van belang dat het lokale, fysieke aanbod aansluit bij de behoeften van de jongeren die vanwege internaliserende of externaliserende problematiek in beeld zijn. Denk hierbij aan het aantal sportvoorzieningen, jongeren centra en voorzieningen voor dagbesteding.

Eindnoot

- i. We spreken bewust van 'jeugdproblematiek' in de breedste zin van het woord. Het gaat niet alleen om het zichtbare, externaliserende probleemgedrag, maar ook om de minder zichtbare, internaliserende problematiek, die jongeren ook kwetsbaar maken voor de verlokkingen van (drugs) criminaliteit.

1

Achtergronden, vraagstelling en onderzoeksmethodiek

In dit eerste hoofdstuk staan we stil bij de achtergronden en de aanleiding voor het onderzoek, de vraagstelling en de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd. We besluiten met een leeswijzer.

1.1 Jeugdproblematiek in Nederland

Wanneer sprake is van jeugdproblematiek kunnen we een onderscheid maken tussen internaliserende en externaliserende problematiek. Bij eerstgenoemde is het gedrag van de jeugdige vooral problematisch voor hem of haarzelf en minder voor zijn of haar omgeving. Voorbeelden van internaliserende problematiek zijn teruggetrokkenheid en het hebben van een negatief zelfbeeld, psychosomatische klachten, eetproblemen, emotionele reactiviteit, angsten en depressieve klachten. Externaliserende problematiek wordt gekenmerkt door problemen voor zowel de jeugdige als voor zijn of haar omgeving. Het betreft bijvoorbeeld uitingen van agressief gedrag, hyperactiviteit, pesten en delinquent gedrag (Knivsberg, Iversen, Nødland & Reichelt, 2007; Howell & Watson, 2009; Wicks-Nelson & Israel, 2009; Boonstra, Gilsing, Hermens & Van Marissing, 2010). Wanneer een jeugdige internaliserende problematiek vertoont, zal de mate van externaliserende problematiek ook hoger zijn en vice versa (Bombosch, 2010).

1.1.1 Internaliserende problematiek

De kans dat internaliserende problematiek optreedt, wordt bepaald door de verhouding tussen de draaglast en draagkracht van een individu. De draaglast kenmerkt zich door drie factoren, waarvan prestatiedruk de eerste is. Het individu voelt een bepaalde druk om aan de verwachtingen en/of eisen van de omgeving te voldoen, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs, werk en/of sport. De tweede factor is keuzestress, dit ontstaat wanneer een individu veel infor-

matie moet verwerken om tot een in zijn of haar ogen goede keuze te komen. De derde en laatste factor, die de draaglast beïnvloedt, is stress door spanningen of druk. Met betrekking tot de draagkracht zijn twee factoren te onderscheiden, waaronder de weerbaarheid van het individu. Die wordt bepaald door een combinatie van cognitieve, emotionele en sociale vaardigheden en geeft aan in hoeverre een individu in staat is om een zinvol, lerend en productief leven te leiden en succesvol verschillende sociale rollen en functies aan te nemen. De tweede factor is de veerkracht van het individu, oftewel de capaciteiten van een individu om met moeilijkheden, tegenslagen, veranderingen, stress et cetera om te gaan (RIVM, 2018).

De verhouding tussen de draaglast en draagkracht – en dus de kans op internaliserende problematiek – is onderhevig aan beschermende en risicovolle factoren op individueel en omgeving gerelateerd niveau (zie tabel 1.1) (RIVM, 2018; Drieschner, Hesper & Delforterie, 2019).

Tabel 1.1 – De beschermende en risicofactoren voor internaliserende problematiek

Beschermende factoren	Risicofactoren
<i>Individu</i>	<i>Individu</i>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoge eigenwaarde ▪ Intelligentie ▪ Optimistische denkstijl ▪ Kunnen genereren van positieve emoties ▪ Sociaal-emotionele vaardigheden 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gender (vrouw zijn) ▪ Erfelijkheid ▪ Persoonlijkheidsfactoren
<i>Omgeving</i>	<i>Omgeving</i>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Warm, veilig gezinsklimaat ▪ Positief schoolklimaat ▪ Goede kwaliteit van sociale relaties 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kinderen uit niet volledige gezinnen ▪ Kinderen uit gezinnen met een laag welvaartsniveau ▪ Kinderen van ouders met psychische of verslavingsproblemen (KOPP/KVO kinderen) ▪ Levensgebeurtenissen (stressvolle gebeurtenissen, trauma, migratie)

Stevens et al. (2018) hebben in hun onderzoek onder 12- tot en met 16-jarigen gekeken naar de invloed van het intelligentieniveau als beschermende factor en naar de invloed van een aantal risicofactoren op de mate van psychosomatische klachten en psychische problemen. Voor wat betreft het intelligentieniveau is het zo dat leerlingen op het vwo de minste psychische problemen hebben en vmbo-

b-leerlingen de meeste. Met betrekking tot de risicofactoren is ten eerste de verandering in de omvang van psychosomatische klachten en psychische problemen onder jongens en meisjes in de periode 2005-2017 in kaart gebracht door Stevens et al. (2018). Daaruit blijkt dat er zich onder jongens geen veranderingen hebben voorgedaan, maar dat meisjes meer emotionele problemen, gedragsproblemen en problemen met leeftijdsgenoten hebben in 2017 ten opzichte van 2005. Een vergelijking tussen jongens en meisjes wijst uit dat meisjes meer psychosomatische klachten en emotionele problemen hebben dan jongens, maar dat jongens meer gedragsproblemen hebben.

Stevens et al. (2018) stellen voorts dat jongeren uit gezinnen met een hoog welvaartsniveau minder emotionele problemen en minder problemen met leeftijdsgenoten hebben dan jongeren uit een gezin met een laag of gemiddeld welvaartsniveau. Daarnaast zorgt het leven in een onvolledig gezin ervoor dat het individu meer emotionele problemen, gedragsproblemen en psychosomatische klachten heeft dan een individu dat leeft in een volledig gezin. Tot slot hebben 12- tot en met 16-jarigen met een niet-westerse achtergrond meer gedragsproblemen en problemen met leeftijdsgenoten dan leerlingen zonder een migratieachtergrond (Stevens et al., 2018).

Een individuele risicofactor waarnaar niet wordt verwezen in tabel 1.1 maar die wel naar voren komt in verschillende landelijke studies is de leeftijd. Zo blijkt uit onderzoek van De Graaf, Ten Have en Van Dorsselaer (2010) dat onder 18- tot 24-jarigen het vaakst een depressieve stoornis voorkomt, namelijk bij een op de vijftien jongeren (6,7%). Daarnaast laat de gezondheidsenquête op basis van cijfers van 2014 tot en met 2017 zien dat 3 tot 4 procent van de 12- en 13-jarigen psychische problemen heeft, waarbij meisjes net iets meer psychische problemen hebben dan jongens. Naarmate de leeftijd van jongens en meisjes toeneemt, neemt de psychische problematiek toe. Het verloop van de stijging is daarentegen wel verschillend. Voor jongens is er namelijk sprake van een geleidelijke stijging en heeft uiteindelijk 12 tot 13 procent van de 24- en 25-jarigen psychische problemen, terwijl hetzelfde percentage voor meisjes al is bereikt op 18- en 19-jarige leeftijd. In de jaren daarna blijft de psychische problematiek onder meisjes ongeveer gelijk.¹

De gevolgen van een laag niveau van welbevinden en psychische problemen, oftewel internaliserende problematiek, kunnen op de korte en lange termijn negatieve consequenties hebben voor jongeren. Het kan leiden tot schoolproblemen en moeite hebben met het onderhouden van sociale relaties (Stevens, Van Dorsselaer, Boer, De Roos, Duinhof, Ter Bogt, Van den Eijnden, Kuyper, Visser, Vollebergh & De Looze, 2018). Daarnaast kan het, zoals reeds beschreven, leiden tot een hogere mate van externaliserende problematiek (Bombosch, 2010).

1.1.2 Externaliserende problematiek

Terwijl kinderen en jongeren opgroeien, is deel uitmaken van een groep en verkennen van grenzen een onderdeel van het opgroeigedrag. Het kan ertoe leiden dat zij in groepsverband overlast gevend en crimineel gedrag vertonen (ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2010). In wetenschappelijke literatuur worden verschillende risicofactoren genoemd voor overlast gevend en crimineel gedrag, die overigens overlap vertonen met de risicofactoren voor internaliserende problematiek. Enerzijds betreft het individuele kenmerken, zoals het hebben van negatieve levenservaringen, negatieve psychische gesteldheid, een pro-criminele attitude, alcohol- en drugsgebruik en niet-delinquent probleemgedrag, zoals een verhoogde impulsiviteit en/of spanningsbehoefte. Anderzijds zijn bepaalde sociale omgevingskenmerken een risico op overlast gevend en crimineel gedrag, zoals de situatie in het gezin (gebroken gezin, gebrekkig toezicht van de ouders, huiselijk geweld of financiële problematiek), op school (wangedrag, schorsing, spijbelen en voortijdig schoolverlaten), in de buurt en het hebben van delinquente vrienden (Howell, 2003; Esbensen & Weerman, 2005; Klein & Maxson, 2006; Loeber, Slot & Stouthamer-Loeber, 2008; Ferwerda, Van Ham & Jager, 2016). De kans op overlast gevend en crimineel gedrag is hoger wanneer er een cumulatie van risicofactoren is (Bui, Farrington & Ueda, 2018).

Intermezzo – Jonge aanwas en de drugscriminaliteit²

De City Deal Zicht op Ondernijning³ heeft een risicomodel ontwikkeld, waarbij kenmerken uit het verleden van jonge drugsverdachten zijn geanalyseerd om inzichtelijk te maken welke kenmerken voor jongeren een verhoogd risico opleveren om op latere leeftijd verdacht te worden van een drugsdelict. Het blijkt dat de belangrijkste factor voortijdig schoolverlaten is. De andere negen factoren zijn – op volgorde van belangrijkheid – niet naar school gaan, een registratie bij Bureau HALT hebben, man zijn, een hoger percentage verdachte familieleden hebben, wanbetaler van de zorgverzekering zijn, speciaal onderwijs volgen voor moeilijk opvoedbare kinderen, tot de tweede generatie met een migratieachtergrond behoren, een thuiswonend kind zijn bij een eenoudergezin en geen hbo of wo als hoogste opleidingsniveau. Het risicomodel waarnaar wordt verwezen wordt op het moment van schrijven doorontwikkeld en zal ook daarna in ontwikkeling blijven. Dit betekent dat er op een later moment wijzigingen zullen optreden in de set met belangrijkste risico-indicatoren en de risicoscores op wijk- en buurniveau. De meest actuele resultaten zijn te raadplegen op www.zichtopondernijning.nl.

De mate van blootstelling aan deze risicofactoren is afhankelijk van de leeftijdsfase waar kinderen en jongeren zich in bevinden, waarbij de mate van blootstelling toeneemt naarmate kinderen ouder worden. In de vroegste kindertijd is er alleen nog sprake van blootstelling aan individuele en gezinsfactoren, maar in de latere kindertijd omgeven kinderen zich ook met vrienden en zijn ze op school. De blootstelling bereikt een piek tijdens de adolescentieperiode, doordat buurt- en werkgerelateerde factoren een rol spelen (Loeber, Slot & Stouthamer-Loeber, 2008). De adolescentieperiode betreft de periode tussen het 17^e en 20^e levensjaar (Moffit, 1993; Ferwerda & Van Ham, 2015). Vanaf de vroege volwassenheid neemt de mate van blootstelling af, omdat de invloed van het ouderlijk gezin, de school en vrienden minder wordt (Loeber, Slot & Stouthamer-Loeber, 2008).

Op landelijk niveau is er vanaf 2007 sprake van een daling in de geregistreerde en (zelf)gerapporteerde jeugdcriminaliteit onder 12- tot 25-jarigen (Van der Laan & Weijters, 2015; Van der Laan, Pleysier & Weerman, 2020). Hiervoor worden in de wetenschappelijke literatuur verschillende redenen genoemd. De eerste reden is gebaseerd op de zogenoemde beveiligingshypothese, die stelt dat potentiële daders minder in de gelegenheid komen om delicten te plegen, omdat de samenleving in toenemende mate beveiligd is. Hierbij valt te denken aan alarminstallaties in auto's, betere inbraakbeveiliging van woningen en camera-toezicht in het openbaar domein. Volgens Farrell, Tseloni, Mailley en Tilley (2011) hebben deze maatregelen met name effect op de delicten waarmee een criminele carrière doorgaans wordt gestart (zoals winkeldiefstal en inbraken), waardoor de kans op ontwikkelen van een criminele carrière wordt tegengehouden. Een ander genoemde reden is een veranderende maatschappelijke houding ten opzichte van risicogedrag, waardoor jongeren aan minder risicofactoren (zoals alcoholgebruik en delinquente vrienden hebben) en aan meer beschermende factoren (zoals ervaren van emotionele steun en betrokkenheid en monitoring door ouders) zijn blootgesteld (Van der Laan, Rokven, Weijters & Beerthuizen, 2018). De derde en laatste verklaring die is genoemd, is de toegenomen digitalisering van de samenleving en de belangrijke rol die mobiele telefoons en sociale media spelen (Berghuis & De Waard, 2017; Van der Laan, Beerthuizen & Goudriaan, 2017; Weerman, 2017). Dit heeft namelijk tot gevolg gehad dat jongeren minder tijd doorbrengen met vrienden op straat en in de publieke ruimte (rondhangen) maar meer achter een beeldscherm zitten en online op sociale media bezig zijn (Wennekers, De Haan & Huysmans, 2016; Kanne, Nannes & Andringa, 2019), wat de kans op het plegen van delicten verkleint. Anderen opperen dat er een verplaatsing plaatsvindt van offline delinquent gedrag naar online delinquent

gedrag. Hier is echter nog weinig onderzoek naar gedaan (Van der Laan, Rokven, Weijters & Beerthuizen, 2018)

Ondanks de dalende jeugdcriminaliteit zijn er groepen en gebieden, die niet worden beïnvloed door voornoemde redenen, die de jeugdcriminaliteit laten dalen. In die zin zijn de ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit ongelijk verdeeld in de samenleving (Van der Laan & Beerthuizen, 2018; Van der Laan, Pleysier & Weerman, 2020). Ook zijn er toenemende zorgen over de betrokkenheid van jongeren bij drugshandel en ondermijnende criminaliteit waarbij de boven- en onderwereld met elkaar verweven raken (Van der Laan, Pleysier & Weerman, 2020).

In de gemeente Zwolle bestaan hier ook zorgen over. Deze zorg heeft een forse impuls gekregen doordat er in 2019 en 2020 verschillende incidenten zijn geweest die te herleiden zijn naar conflicten, gerelateerd aan de drugshandel. Dit heeft geleid tot meerdere schietpartijen en autobranden in de woonwijken Holtenbroek, Zwolle-Zuid en Stadshagen.

Intermezzo – De Zwolse drugsoorlog⁴

Op 9 april 2016 worden twee Zwolse broers (dan 22 en 24 jaar) 's nachts beschoten terwijl zij in hun auto naar huis rijden. Terwijl de keel van een van de broers door één kogel is geraakt, is de andere broer getroffen door vier projectielen. Hij overleeft de moordaanslag ternauwernood. Het is het startpunt van een onderwereldoorlog in Zwolle waarbij het gaat om de macht op de regionale drugsmarkt. De eerste van de twee partijen staat onder leiding van de broers Idris M. en Abas M. (die als verdachten worden gezien van voornoemd schietincident). Twee andere belangrijke personen in deze groep zijn Louis 'Lowie' van den R. (die ook ooit is beschoten in de wijk Holtenbroek) en zijn zus Fabiënne van den R. Zij stuurt volgens het OM via een tussenpersoon verschillende straatdealers aan die op zeker 170 adressen in Zwolle en omgeving drugs verhandelen. Ook geeft zij af en toe rechtstreeks opdrachten aan dealers. De tweede partij bij deze onderwereldoorlog, genaamd de Hanos-groep, vormen leden die Turkse roots hebben. In het najaar van 2019 komt de onderwereldoorlog tot een dieptepunt met drie moordaanslagen in de wijken Stadshagen en Holtenbroek. Zo wordt Idris M. in september 2019 in de kinderrijke wijk Stadshagen vlakbij zijn huis vanaf een scooter onder vuur genomen met een automatisch vuurwapen. Hij raakt gewond aan zijn hand. Ongeveer een maand later wordt Emin Y. (lid van de Hanos-groep) beschoten in de wijk Holtenbroek. Hij staat geparkeerd waarna er vanuit een Renault Clio op hem wordt geschoten. Om zich te beschermen

schiet hij acht kogels terug. Tijdens het schietincident raakt hij gewond aan zijn schouder. De Renault Clio wordt later in de nacht uitgebrand teruggevonden. Zwolle wordt in de maanden hierna geteisterd door meerdere autobranden die verband houden met de schietpartijen. Vanaf mei 2019 zijn er zeker negen auto's in vlammen opgegaan in onder meer de wijken Holtenbroek, Stadshagen en Zwolle-Zuid. Volgens bronnen uit de onderwereld zouden deze autobranden bedoeld zijn om de drugshandel te bemoeilijken.

1.2 Een onderzoek naar de omvang en aard van de jeugdproblematiek en de aanpak in de gemeente Zwolle

In de Veiligheidsvisie 2019-2022 van de gemeente Zwolle staat dat het doel is om deze ondermijnende criminaliteitsvormen intensiever tegen te gaan en terug te dringen, onder meer door het verminderen van de betrokkenheid van jongeren bij overlast en criminaliteit. De strategie is om te richten op de wijken waar (veel)⁵ overlast wordt ervaren. Er wordt ingezet op een intensieve persoons- en groepsgerichte aanpak van de jongeren, die structureel overlast veroorzaken of crimineel zijn. Met gerichte maatregelen op het gebied van straf, ondersteuning en zorg wordt getracht recidive te voorkomen. Verder is er aandacht voor de oorzakelijke factoren, die overlast en criminaliteit in de hand werken (Gemeente Zwolle, 2018).

Het is niet enkel een kwestie van repressie, de gemeente wil juist meer handvatten creëren om gericht preventief beleid te ontwikkelen en de bestaande integrale aanpak van (groeps)criminaliteit effectiever te maken. Dit is van belang omdat er ook jongeren zijn die een snelle carrière kunnen maken in de ondermijnende drugshandel.

De gemeente heeft enerzijds behoefte te weten wat de omvang en aard van de jeugdproblematiek in Zwolle is en welke categorieën daarin te onderscheiden zijn. Een vraag die hiermee verband houdt, is of de (lokale) instanties bepaalde kwetsbare jongeren niet in beeld hebben die het risico lopen om in de criminaliteit te geraken. Anderzijds wil de gemeente de bestaande aanpak van de jeugdproblematiek kritisch tegen het licht houden.⁶ De onderzoeksvragen zijn:

1. Wat is de aard van de omvang van de jeugdproblematiek in Zwolle anno 2020?

2. In hoeverre sluit het bestaande instrumentarium voor de aanpak aan bij de omvang en aard van de jeugdproblematiek?
3. Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om de bestaande aanpak te optimaliseren dan wel nieuwe interventies te initiëren die beter aansluiten bij de geconstateerde problematiek?

Intermezzo – Een 19-jarige, die op het criminele pad is beland⁷

Een lieve, tikje naïeve en beïnvloedbare jongen met een irreële kijk op de wereld en zijn positie daarin, spijbelt gedurende zijn puberjaren veelvuldig. Uiteindelijk stopt hij voortijdig met zijn opleiding en gaat hij op straat leven. Dit heeft tot gevolg dat hij op het criminele pad terechtkomt. Hij pleegt in 2017 bijvoorbeeld een gewapende overval op een kledingwinkel. Hiervoor krijgt hij een maandenlange gevangenisstraf opgelegd. In de zomer van 2019 zwerft de tiener weer op straat waar hij bij winkelcentrum Stadshagen kennismaakt met Abas M. Hem wordt gevraagd drugs te verkopen waarop hij instemmend antwoordt, aangezien hij heeft gehoord dat Idris M. en Abas M. tot wel 10.000 euro per dag verdienen met drugshandel. Op een later moment wordt hem gevraagd om Emin Y. te liquideren waarvoor hij een vuurwapen krijgt. Echter, de inmiddels 19-jarige jongen kent Emin Y. en licht hem hierover in. Met dit verhaal en het feit dat Idris M. en Abas M. hem zullen vermoorden wanneer zij hierachter komen, stapt hij op 22 september 2019 naar de politie. De politie onderkent het gevaar en brengt hem naar een veilige locatie.

1.3 Methoden van onderzoek

In het onderzoek hebben we een combinatie van methodieken gebruikt – ook wel een multibronnenaanpak genoemd – om een zo betrouwbaar mogelijk beeld te geven van de omvang, aard en aanpak van de jeugdproblematiek in Zwolle. Naast een deskresearch hebben we gekeken naar data uit het bedrijfsprocessensysteem van de Nationale Politie (BVH). Voor de verdieping hebben we groeps- en individuele interviews gehouden met professionals.

1.3.1 Deskresearch

De deskresearch voerden we uit ter oriëntering op en inkadering van het onderzoeksthema. Hiervoor zijn relevante publicaties geraadpleegd die ingaan op de omvang en aard van de problematiek van jongeren in Zwolle. Te denken valt aan rapporten van de politie, gemeente en bevolkingsmonitoren. Tevens hebben we

bij de gemeentedocumenten opgevraagd die informatie bevatten over de aanpak van jeugdproblematiek in Zwolle. Het doel is geweest om een overzicht te maken van de bestaande aanpakken en interventies, waarbij we keken naar de aard van de aanpak en interventies en voor welke doelgroep die zijn bestemd.

1.3.2 Analyse politiegegevens

Om iets te zeggen over de omvang en aard van de jeugdproblematiek in de gemeente Zwolle is de politie om een databestand gevraagd over de leeftijdsgroep 12 tot 23 jaar in de periode 2017-2020. In dit databestand van de politie staan gegevens over de geregistreeerde verdachten en betrokkenen, hun leeftijd en gender, de aard van de (strafbare) feiten, de buurt waarin de (strafbare) feiten in Zwolle zijn gepleegd en een indeling naar een voor de politie Oost-Nederland gebruikelijke typologie (bijvoorbeeld 'Rising Stars' of 'Jonge Aanwas').

1.3.3 Groepsinterviews

Voorafgaand aan de groepsinterviews hebben alle respondenten een korte vragenlijst ingevuld en opgestuurd naar de onderzoekers. De vragen gaan over hun kennis van de problematiek (aantallen jongeren, vindplaatsen, type probleemgedrag, relatie met criminaliteit, rollen in de groep et cetera) en de bestaande aanpak. Hierbij gaat het nadrukkelijk om hun (lokale) kennis. Bijvoorbeeld: een wijkagent heeft de vragen ingevuld voor zijn of haar wijk. De ingevulde vragenlijsten zijn geanalyseerd en gepresenteerd in de groepsessies en vormden het uitgangspunt van de gesprekken. Er is gekozen voor groepsinterviews via MS-Teams omdat onderlinge discussie tot een aanscherping van het beeld van de problematiek leidt. Mede hierom is er voor zo homogeen mogelijke groepen gekozen (onderwijs, zorg, politie en justitie, beleid), omdat men dan immers min of meer 'dezelfde taal' spreekt. De andere voordelen van deze werkwijze zijn dat de bestaande en lokale kennis worden benut, er geen uitgebreid onderzoek nodig is dat de nodige tijd en middelen vergt en er is draagvlak onder de professionals vanwege hun betrokkenheid bij de probleemanalyse, die bovendien een actueel karakter heeft. Het laatste groepsinterview is gehouden met beleidsmakers van de gemeente Zwolle die 'jeugd' in hun portefeuille hebben zitten, aangevuld met andere relevante professionals vanuit de gemeente. Met hen zijn de bevindingen uit de eerste groepsinterviews gedeeld en is ingegaan op de vraag wat de bevindingen betekenen voor de huidige aanpak van de jeugdproblematiek. In totaal is er gesproken met 50 experts. In bijlage 1 is aangegeven bij welke organisaties deze experts werkzaam zijn en wat hun functie is.

1.3.4 Bespiegeling over het onderzoek

Het is van belang om het onderzoek in de context te plaatsen waarin het is uitgevoerd. Hierdoor kan de lezer de resultaten uit het rapport beter interpreteren. Allereerst wordt het Zwolse jeugdbeleid beïnvloed door het landelijk kader, namelijk de decentralisatie van de Jeugdzorg die zich in 2015 op landelijk niveau heeft voorgedaan. Enkele aspecten, die hiermee samenhangen, zoals de financieringsystematiek binnen de jeugdzorg, liggen buiten de scope van dit onderzoek. Het onderzoek heeft zich uitsluitend gericht op het jeugdbeleid waar de gemeente Zwolle autonomie over kan uitoefenen. Ten tweede betreft dit onderzoek geen benchmark, want er is alleen gekeken naar de Zwolse jeugdproblematiek en -aanpak. Hierdoor is het niet mogelijk om de ernst van de Zwolse situatie te vergelijken met andere steden. Ten derde kent zichtbare en onzichtbare jeugdproblematiek altijd een *dark number*. Dit zorgt ervoor dat in de praktijk niet alle jongeren met problematiek in beeld komen, maar waarschijnlijk alleen de zogenoemde top van de ijsberg. Ten slotte is dit onderzoek uitgevoerd ten tijde van de coronapandemie. Dit heeft mogelijk invloed gehad op de cijfers uit 2020 over de jeugdproblematiek en -criminaliteit, alsook op het referentiekader van de gesproken experts.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de internaliserende problematiek door te beschrijven wat naar voren komt in de deskresearch en groepsinterviews. Hetzelfde is gedaan in hoofdstuk 3 maar daar ligt de aandacht op externaliserende problematiek. Aan de hand van een beleidsanalyse en de input uit de groepsinterviews staat hoofdstuk 4 in het teken van de bestaande aanpakken en de lacunes hierin.

Eindnoten

1. CBS, 6 november 2018
2. <https://zichtopondermijning.nl/>
3. Het is een initiatief van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). De overkoepelende ambitie van de City Deal is om bij te dragen aan een versterking en verbetering van de preventieve aanpak van ondermijnende criminaliteit, door gebruik te maken van nieuwe methoden van data-analyse. Hiervoor is een samenwerkingsverband tussen verschillende lokale en landelijke overheden gestart, waarbij gebruik wordt gemaakt van data van onder andere het CBS, gemeenten, het Kadaster, de politie en de Financial Intelligence Unit.

4. De Stentor, 17 januari 2020; De Stentor, 23 januari 2020; RTV Oost, 22 maart 2020; Crimesite, 9 augustus 2020; De Stentor, 29 september 2020; De Stentor, 12 november 2020
5. In de Veiligheidsvisie 2019-2022 wordt niet gedefinieerd wat 'veel overlast' inhoudt.
6. We spreken in navolging van paragraaf 1.1 bewust van 'jeugdproblematiek' in de breedste zin van het woord. Het gaat niet alleen om het zichtbare, externaliserende probleemgedrag, maar ook om de minder zichtbare, internaliserende problematiek, die jongeren kwetsbaar kunnen maken voor de verlokkingen van (drugs)criminaliteit.
7. De Stentor, 11 januari 2020

2

Internaliserende problematiek

In paragraaf 2.1 staan de opbrengsten uit de deskresearch centraal. Daarbij wordt ingegaan op het wetenschappelijk onderzoek en de bevolkingsmonitoren over de omvang en aard van de internaliserende problematiek in de gemeente Zwolle. Paragraaf 2.2 gaat in op de opbrengsten uit de groepsinterviews. Daarin wordt besproken wat de visie is van experts over de omvang en aard van internaliserende problematiek.

2.1 Deskresearch

Op 1 januari 2012 telt de gemeente Zwolle 121.617 inwoners, waarvan 9.522 mannen en 10.293 vrouwen, behorend tot de leeftijdscategorie 12-24 jaar. Hiermee bestaat de Zwolse bevolking in 2012 in totaal voor 16 procent uit jongeren. Het aantal inwoners is in de loop der jaren toegenomen. Op 1 januari 2020 heeft de gemeente Zwolle 128.833 inwoners. In tabel 2.1 staat weergegeven in welke wijken de inwoners van de gemeente Zwolle wonen (Gemeente Zwolle, 2020a).

Tabel 2.1 – Inwoners per wijk op 1 januari 2020 (n=128.833)

Wijk	Aantal inwoners	Percentage
Stadshagen	25.610	19.9 %
Ittersum	14.742	11.4 %
Schelle	14.404	11.2 %
Aalanden	13.328	10.3 %
Assendorp	12.866	10.0 %
Diezerpoort	10.542	8.2 %
Holtenbroek	9.963	7.7 %

Wijk	A antal inwoners	Percentage
Wipstrik	6.408	5.0 %
Westenholte	5.378	4.2 %
Berkum	4.495	3.5 %
Binnenstad	3.965	3.1 %
Kamperpoort-Veerallee	3.679	2.9 %
Vechtlanden	1.044	0.8 %
Marsweteringlanden	1.168	0.8 %
Soestweteringlanden	908	0.7 %
Poort van Zwolle	372	0.3 %
Totaal	128.833	100 %

Voor 106.329 van de 128.833 inwoners geldt dat Nederland het land van herkomst is, terwijl 8.725 mensen afkomstig zijn uit een ander westers land. De overige herkomstlanden zijn Turkije (2.608), de Antillen en Aruba (1.532), Suriname (1.305), Marokko (813) en overige niet-westerse landen (7.521). Kijkende naar het aandeel jongeren dat op 1 januari 2020 in de gemeente Zwolle woont, is dat, evenals in 2012, 16 procent (gemeente Zwolle, 2020a).

Het gender van deze jongeren is een risicofactor voor internaliserende problematiek, zo blijkt uit de Gezondheidsmonitor Jeugd, die is afgenomen in het schooljaar 2019-2020. Hier is gekeken naar de psychosociale gezondheid en het stressgehalte onder 1.926 leerlingen van klas 2 en klas 4 in het voortgezet onderwijs in de gemeente Zwolle. Allereerst blijkt dat 14 procent van de meisjes een verhoogd risico heeft op psychosociale problematiek, tegenover 6 procent van de jongens. Ook hebben meer meisjes dan jongens een verhoogd risico op emotionele problemen, namelijk 29 procent van de meisjes tegenover 6 procent van de jongens. Voor wat betreft gedragsproblemen is er sprake van een minimaal verschil: 9 procent van de jongens versus 8 procent van de meisjes. Tot slot blijkt dat 58 procent van de meisjes (zeer) vaak gestrest is, tegenover 27 procent van de jongens. Meisjes scoren hoger op drie van de vier aspecten en dit vertaalt zich naar de procentuele verhouding in hoeverre zij voldoende weerbaar zijn tegen psychosociale gezondheidsklachten. Waar 94 procent van de jongens zich voldoende weerbaar acht, geldt dit voor 86 procent van de meisjes (GGD IJsselland, 2020).

Een lager intelligentieniveau van jongeren blijkt ook een risicovolle factor te zijn voor internaliserende problematiek. De Gezondheidsmonitor Jeugd laat zien dat leerlingen op het vmbo een hoger risico hebben op psychosociale problematiek (11 versus 8 procent), emotionele problemen (18 versus 17 procent) en

gedragsproblemen (11 versus 6 procent) dan leerlingen op de havo en het vwo. De leerlingen op de havo en het vwo zijn daarentegen vaker gestrest (44 versus 39 procent), maar voelen zich wel weerbaarder dan de leerlingen op het vmbo (92 versus 89 procent) (GGD IJsselland, 2020).

Jongeren, die niet deelnemen aan onderwijs of werk, worden in Europese terminologie NEET (Not in Education, Employment or Training) genoemd. Jongeren in zulke kwetsbare posities lopen een groter risico op schulden, dakloosheid, psychische problemen en sociaal isolement. Ook is de kans op afglijden naar radicalisering en criminaliteit groter. Op 1 januari 2019 telt de gemeente Zwolle 20.713 jongeren tussen 16 en 27 jaar, waarvan 1.700 jongeren (9,27%) op dat moment niet naar school gaan en geen werk hebben. Daarnaast blijkt het percentage jongeren in Zwolle dat voortijdig de school verlaat sneller te stijgen dan het gemiddelde in Nederland. Zo verlaat 2,4 procent van de Zwolse leerlingen op het voortgezet onderwijs en op het mbo de school zonder startkwalificatie. Tevens valt ruim 6 procent uit op het mbo, terwijl het op landelijk niveau 5,2 procent is (Booij, 2020).

Kijkende naar het huishouden waarin de jongeren in de gemeente Zwolle opgroeien, blijkt op 1 januari 2019 in 3.651 van de 55.990 huishoudens sprake te zijn van een eenouderhuishouden (6,5%). In 2012 was deze verhouding 2.987 om 51.618 huishoudens (5,7%), waardoor de conclusie is dat het aantal eenouderhuishoudens als risicofactor voor internaliserende problematiek iets is toegenomen (Gemeente Zwolle, 2020a).

Opgroeien in een eenoudergezin is ook een van de indicatoren waarnaar wordt gevraagd in de Jongerenindex. De Jongerenindex is een instrument dat is ontwikkeld door de gemeente Zwolle en GGD IJsselland. Het geeft per wijk een beeld van welke factoren goed opgroeien van jongeren tussen de 12 en 18 jaar in de gemeente Zwolle versterken dan wel bedreigen. Hiermee wordt getracht problemen rond het opgroeien van jongeren sneller en in een vroeger stadium te signaleren en beter aan te pakken (Gemeente Zwolle & GGD IJsselland, 2017). Ten grondslag aan de Jongerenindex Zwolle ligt de in de Verenigde Staten ontwikkelde preventiestrategie *Communities that Care* (Gemeente Zwolle & GGD IJsselland, 2017). Deze gaat ervanuit dat er niet één bepaalde oorzaak is die ertoe leidt dat jongeren problematisch gedrag vertonen, maar dat het een samenspel van risicofactoren is (Steketee, Jonkman, Mak, Aussems, Huygen & Roeleveld, 2012). De Jongerenindex bevat per wijk gegevens over de volgende thema's en deelthema's (in bijlage 2 staan de bijbehorende indicatoren):

- de opgroeicontext (armoede, sociaal netwerk, kenmerken van de buurtbewoners en kenmerken van de straat of buurt);

- participatie (onderwijs en inzet op school, naleving van de beweegnorm en overlast);
- geestelijke gezondheid (weerbaarheid, kindermishandeling of huiselijk geweld en verslaving);
- fysieke gezondheid (gezondheidsbeleving en leefstijl).

Met uitzondering van het deelthema ‘overlast’ hebben de deelthema’s vooral invloed op het ontstaan van internaliserende problematiek. Om die reden bespreken we de resultaten van de Jongerenindex in dit hoofdstuk (in hoofdstuk 3 zijn de resultaten voor het deelthema ‘overlast’ besproken). Er blijken grote verschillen te zijn tussen wijken in de mate waarin jongeren te maken hebben met een positief dan wel negatief opvoedklimaat. In tabel 2.2 zijn voor alle wijken de scores op de ‘Jongerenindex Zwolle’ weergegeven (Gemeente Zwolle & GGD IJsselland, 2017).

De scores zijn tot stand gekomen doordat iedere wijk 0 tot 200 punten toebedeeld heeft gekregen op de indicatoren die behoren tot de deelthema’s. Dit heeft per indicator en deelthema geleid tot een gemiddelde score bij de gemeente Zwolle. De scores uit tabel 2.2 geven vervolgens aan in hoeverre de betreffende wijk hiervan afwijkt. De uiteindelijke score op de Jongerenindex is weer het gemiddelde van de scores op de vier deelthema’s. Als voorbeeld lichten we de cijfers voor de wijk Dieze-Oost/Indische buurt toe. Ten eerste blijkt deze wijk -46 te scoren op het thema ‘opgroeicontext’. Reeds is beschreven dat er onder dit thema vier deelthema’s vallen met voor ieder deelthema een aantal indicatoren. De scores op deze indicatoren resulteren in een score op het deelthema. Voor de wijk Dieze-Oost/Indische buurt betekent dit dat het deelthema ‘armoede’ -60 scoort, ‘sociaal netwerk’ -40, ‘kenmerken van de buurtbewoners’ -35 en ‘kenmerken van de straat of buurt’ -48. Het gemiddelde van deze vier scores is -46. Dezelfde werkwijze is toegepast voor de berekening van de andere drie deelthema’s. Wanneer we uiteindelijk het gemiddelde nemen van de scores voor de vier deelthema’s, resulteert dat in de score -34 op de Jongerenindex.

Een negatieve score op de Jongerenindex betekent dat er in die wijk een negatiever opvoedklimaat heerst dan gemiddeld in Zwolle. Er blijkt hiervan sprake te zijn in negen van de twintig wijken (45 procent). Voor iedere wijk geldt dat een van de vier thema’s een grotere invloed heeft gehad op de algemene score dan de andere drie thema’s (gemeente Zwolle & GGD IJsselland, 2017).

Tabel 2.2 – De scores op de jongerenindex van alle wijken in de gemeente Zwolle in 2017

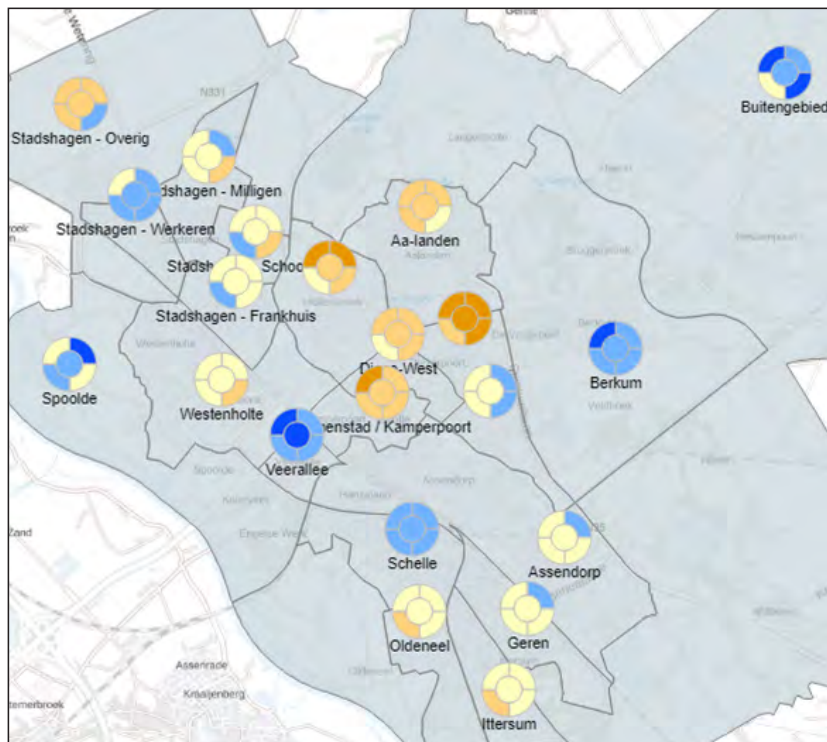
Wijk	De jongerenindex	Opgroeicontext	Participatie	Geestelijke gezondheid	Fysieke gezondheid
Veerallee	30	29	11	28	52
Buitengebied	28	28	30	8	45
Berkum	21	20	21	12	32
Schelle	19	21	16	11	27
Stadshagen-Werkeren	15	10	20	19	9
Spoolde	15	30	4	19	7
Wipstrik	9	11	14	3	9
Assendorp	6	11	7	0	8
Stadshagen-Frankhuis	5	5	-7	19	3
Stadshagen-Schoonhorst	4	7	-10	13	4
Geren	1	10	9	-5	-9
Oldeneel	0	5	6	-17	9
Stadshagen-Milligen	-3	11	-15	2	-9
Westenholte	-3	-1	-13	5	-5
Ittersum	-8	2	-9	-16	-7
Stadshagen-Overig	-14	-29	14	-24	-18
Aa-landen	-17	-15	-8	-28	-19
Dieze-West	-19	-27	-21	-8	-19
Holtenbroek	-22	-41	-10	5	-43
Binnenstad/Kamperpoort ¹	-22	-18	-15	-15	-40
Dieze-Oost/ Indische buurt ²	-34	-46	-38	-18	-34

De cijfers uit tabel 2.2 zijn ook gebruikt om de resultaten grafisch weer te geven (zie afbeelding 2.1). De binnenste cirkels hebben verschillende kleuren. Een donkerblauwe cirkel geeft aan dat de score op de Jongerenindex zeer gunstig is ten opzichte van het gemiddelde in Zwolle (Veerallee), een blauwe cirkel betekent gunstig (zoals Buitengebied), een gele cirkel betekent gemiddeld (zoals Assendorp), een oranje cirkel betekent ongunstig (zoals Aa-landen) en een donkeroranje cirkel betekent zeer ongunstig (zoals Dieze-Oost/Indische buurt). Hieruit valt af te leiden dat de vijf wijken met het minst positieve opvoedklimaat

geclusterd zijn en centraal in de gemeente Zwolle liggen (gemeente Zwolle & GGD IJsselland, 2017).

Afbeelding 2.1 – De ligging en scores van de wijken in de gemeente Zwolle

Tot slot heeft Travers Welzijn in 2020 verontrustende signalen opgetekend voor de Zwolse kinderen en jongeren.³ In de hieronder beschreven signalen gaat het om kinderen (in hoofdstuk 3 worden de signalen genoemd die betrekking hebben op jongeren):

- Steeds meer kinderen ervaren een bepaalde mate van prestatiedruk en stress bij het leveren van prestaties op school, tijdens het sporten et cetera;
- Het aantal kinderen dat deelneemt aan programma's van Travers Welzijn en problemen ervaren als gevolg van echtscheidingen, diagnoses et cetera nemen toe;
- Doordat ouders een te drukke agenda hebben, is het lastig om kwaliteit te leveren in de opvoeding. Daarnaast hebben de ouders, die wel genoeg tijd hebben, ook opvoedingsvragen;

- Gezinnen die in financiële krapte leven, blijven buiten beeld bij het jeugdwerk, SWT en de scholen. Dit maakt het lastig om goed contact met hen op te bouwen;
- Kinderen hebben een ongezonde leefstijl doordat er te ongezond wordt gegeten, te weinig wordt bewogen en te veel tijd wordt doorgebracht achter spelcomputers. (Travers Welzijn, 2020).

2.2 Groepsinterviews

In deze paragraaf zetten we bevindingen van de groeps gesprekken uiteen. Eerst gaan we kort in op het algemene beeld dat experts hebben van de Zwolse jeugdproblematiek. Daarna gaan we specifiek in op de internaliserende problematiek.

2.2.1 Een algemeen beeld

De experts kijken verschillend tegen de omvang en aard van de Zwolse jeugdproblematiek aan, zo blijkt uit de survey. Waar ongeveer eenderde van de 42 experts (32%) zegt dat de omvang van jeugdproblematiek hetzelfde is gebleven en geen enkele expert vindt dat het is afgenomen, geeft het merendeel – namelijk 27 experts (68%) – aan dat er sprake is van een toename. In de groeps gesprekken met de experts wordt deze toename genuanceerd. Volgens hen kan een toename ook worden toegeschreven aan de verbeterde zorgstructuren en de onderlinge samenwerking. Daarnaast vinden zij dat er meer aandacht is gekomen voor jeugdproblematiek, wat kan zorgen voor een gevoel van een toename. ‘Omdat er meer aandacht is gekomen voor de jeugd, zien we het ook meer’, concludeert een politieagent.

Vaker klinkt in de groeps gesprekken het geluid dat de aard van de problematiek is veranderd. Zo geven experts van de politie, zorg, het onderwijs en jongerenwerk aan dat de jeugdproblematiek complexer is geworden. Dit komt onder meer doordat er meer sprake is van multiproblematiek, waarbij jongeren zwaardere problemen hebben op meerdere leefgebieden. Experts uit het beleidsdomein herkennen de toename in complexiteit niet. Zij zijn van mening dat, doordat zorg te aanbodgericht is, problematiek al snel buiten de reguliere hokjes valt. Hierdoor kan problematiek sneller als complex aanvoelen. Daarnaast zou jeugdproblematiek complexer aanvoelen doordat er nieuwe vormen van zijn ontstaan, waarvoor nieuwe expertise nodig. Zo geeft een beleidsmedewerker aan: ‘Jongeren experimenteren veel meer met nieuwe vormen van drugs, bijvoorbeeld hoestdrank. Met de komst van het internet is experimenteren steeds gemakkelijker geworden. Onbekende problematiek maakt ook dat het complexer voelt.’

Experts uit verschillende hoeken duiden een toename in complexiteit en problematiek aan door het steeds meer stedelijke karakter van Zwolle. In de laatste twintig jaar is het inwonersaantal in de stad Zwolle met 20 procent gestegen (CBS, n.b.). Voornamelijk in steden zijn de gevoelens van sociale cohesie lager geworden (CBS, 2019). Daarnaast is er in steden ook meer sprake van anonimiteit (Tonkiss, 2005). Mede hierdoor lijken gezinnen een minder groot steunnetwerk te hebben. Dit beaamen diverse experts. Een beleidsmedewerker: 'Zwolle is zijn dorps karakter kwijtgeraakt' en geeft een medewerker van het sociale wijkteam het volgende aan: 'We zijn in Zwolle in ons 'dorpsgevoel' blijven hangen, maar dat is er niet meer. Mensen hebben geen tien adressen waar je naartoe kunt.'

Daarnaast lijken ouders een andere (steeds meer afwezige) rol op te nemen in de opvoeding. Een jeugdbeschermer vertelt: 'De ouders zijn onmachtig, onwillig of onkundig.' Waar de onwillige ouders van alle tijden zijn, lijken steeds meer ouders onmachtig of onkundig te zijn. Ouders zijn steeds vaker handelingsverlegen, aldus de experts uit het domein zorg en welzijn. Ook vertellen zij dat ouders meer afwezig zijn. Er wordt bij ouders minder verantwoordelijkheidsgevoel geconstateerd en ouders lijken minder goed te weten wat hun kind in zijn of haar vrije tijd doet of hoe hun kind zich voelt. Vooral de afwezige rol van ouders bij het onlinegedrag van kinderen wordt meermaals benoemd. Een onderwijzer uit het voortgezet onderwijs geeft aan: 'We krijgen veel informatie dat ouders handelingsverlegen zijn in de opvoeding. Zeker op het online gebeuren.' Dat ouders weinig zicht hebben op de onlineactiviteiten van hun kinderen, blijkt ook uit onderzoek van Symons et al. (2017).

Hoewel de experts van mening verschillen over een toename van de jeugdproblematiek en de complexiteit hiervan, zijn ze het erover eens dat Zwolle een meer stadskarakter heeft gekregen en dat de rol van ouders is veranderd. Dit heeft er mede voor gezorgd dat bijna alle experts zich zorgen maken om de Zwolse jeugd. Een enkeling is het hier gedeeltelijk mee eens. Een medewerker uit het sociale wijkteam zegt hierover: 'Misschien moeten we ons juist wat minder zorgen maken om de jeugd.'

Intermezzo – Corona werkt als katalysator

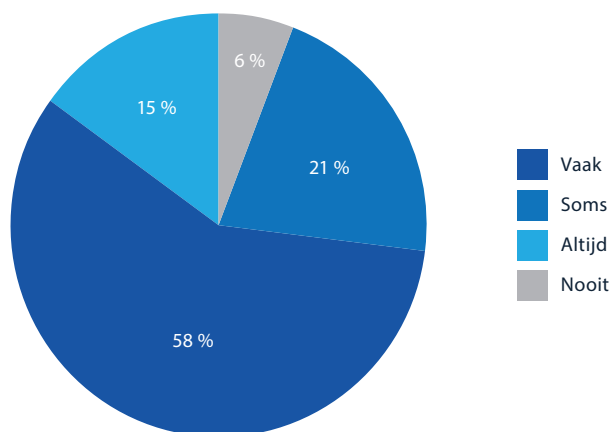
Omdat het huidige onderzoek is uitgevoerd in coronatijd, zijn experts tijdens de interviews gevraagd naar de gevolgen hiervan op de Zwolse jeugd. Alle experts beschrijven dat de crisis, die voortkomt uit het coronavirus, dient als katalysator voor internaliserende én externaliserende problematiek. Zo voelen jeugdigen zich een

zamer, angstiger en kampen meer jongeren met een depressie. Daarnaast heeft het coronavirus ervoor gezorgd dat veel jeugdigen hun dagbesteding zijn kwijtgeraakt. Stages gaan niet door en er wordt meer online lesgegeven. Medewerkers uit het onderwijs geven aan hierdoor veel leerlingen te zijn kwijtgeraakt. Vooral de leerlingen, die zelfstandig wonen, vinden het lastig om mee te blijven doen. Door het coronavirus is er extra verveling en gaan jongeren meer op straat hangen om afleiding te zoeken. Tevens heeft het coronavirus volgens experts effect op de thuissituatie. Er zijn meer financiële problemen en gezinsleden hebben meer stress. Jongeren, die al moeite hadden om mee te komen, zijn meer afgegleden in coronatijd. De eerste onderzoeken bevestigen dit beeld. Maar liefst 15 procent van de jeugdigen heeft meer angstklachten en 10 procent meer depressieve gevoelens. Ook heeft 21 procent van de mbo-studenten studievertraging opgelopen en is de werkloosheid onder 15- tot 24-jarigen gestegen van 9,7 naar 10,7 procent (Nederlands Jeugdinstituut, 2020).

2.2.2 Internaliserende problematiek

Het aantal jongeren met jeugdhulp neemt al enkele jaren toe in Nederland (CBS, n.b.). Deze toename kan ook wijzen op een verbetering van zorgstructuren. In Zwolle krijgt 13 procent van de jongeren tot 18 jaar jeugdhulp (CBS, 2020). In de survey zegt meer dan de helft van de experts, namelijk 27 (73%), deze vorm van problematiek vaak of altijd tegen te komen (zie figuur 2.1). Een kleine zes procent zegt het nooit tegen te komen. Onderwijsmedewerkers komen internaliserende problematiek het vaakst tegen.

Figuur 2.1 – Mate waarin experts internaliserende problematiek tegenkomen in hun werk (N=42)

In de interviews geven meerdere experts, die werkzaam zijn in het onderwijs of zorg- en welzijnsdomein, aan een toename te zien in internaliserende problematiek. De leeftijd waarop de experts een toename zien verschilt. Zo benoemen enkele experts uit de zorg de groep 15- en 16-jarigen, terwijl een andere zorgmedewerker praat over een toename in hulpvragen onder 16- tot en met 23-jarigen. De experts beschrijven een aantal ontwikkelingen omtrent de internaliserende problematiek in Zwolle. Deze zijn hieronder besproken.

Meer jongeren voelen zich eenzaam

Een eerste ontwikkeling richt zich op de aard van internaliserende problematiek. Experts uit het onderwijs, zorg en welzijn en jongerenwerk geven aan meer eenzaamheid te zien onder jongeren: 'Wij zien een toename van vereenzaaming. Jongeren die geen aansluiting kunnen vinden. Het duurt lang voordat jongeren het op school zeggen. Vaak weten ze niet dat het onder eenzaamheid valt.' Jeugdigen hebben wel meer de neiging om deze eenzaamheid online kenbaar te maken. Meerdere experts uit het onderwijs geven aan dat leerlingen het internet gebruiken om op te zoeken wat hun problematiek behelst, wat de problematiek ook weer kan verergeren.

De Zwolse jeugd groeit op in een prestatimaatschappij

De tweede ontwikkeling is maatschappij-breed. De Zwolse jeugd groeit op in een prestatimaatschappij. Eenzaamheid, depressies en burn-outs kunnen een gevolg zijn van de (steeds meer) ervaren mentale druk onder jongeren. De Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2017) omschrijft dit als een landelijke ontwikkeling. Maar liefst 78 procent van de jongeren tot 24 jaar geeft aan prestatiedruk te ervaren. Ook de sociale druk neemt toe. Zo moeten ze veel ballen omhooghouden: social mediasucces, school, populariteit. Ook in Zwolle wordt deze landelijke ontwikkeling teruggezien. Experts uit elk domein geven aan dat jeugdigen een grotere druk ervaren om te presteren, vooral in het onderwijs. Een expert, werkzaam in het onderwijs, geeft aan dat deze druk op steeds jongere leeftijd wordt ervaren: 'Wij zien meer kinderen in de brugklas met burn-out-verschijnselen. Dan ben je 12-13 jaar en kom je thuis te zitten.' Experts uit de zorg vertellen dat steeds meer jongeren niet meekomen met de verwachtingen van de maatschappij en psychische problematiek ontwikkelen. Er is een grotere groep schoolverlaters. Daarnaast valt op dat jongeren vastlopen in keuzes en hierbij meer ondersteuning nodig hebben. De druk om goed te presteren, komt niet alleen vanuit de maatschappij. Ook ouders lijken deze druk meer geïnternaliseerd te hebben. Een medewerker van het sociale wijkteam vertelt dat ouders veeleisender zijn

geworden: 'De verwachtingen van ouders voor hun kind beginnen al bij groep drie, soms nog eerder.' Deze ontwikkeling wordt vooral gezien bij hoogopgeleide ouders. Doordat ouders ook steeds vaker prestatiedruk en sociale druk ervaren, worden kinderen vaker als bijzaak gezien, wat kan leiden tot meer sociale en emotionele problematiek.

Er is een toename in het aantal complexe gezinssituaties

Een derde ontwikkeling is specifiek gericht op Zwolle. Experts uit elk domein zien een toename in het aantal complexe gezinssituaties. Gezinssituaties beïnvloeden de kans op sociale en emotionele problematiek. Jongeren uit onvolledige gezinnen hebben een verhoogd risico op hechtingsproblematiek, emotionele en gedragsproblemen ten opzichte van jongeren uit volledige gezinnen (Van der Molen, Perreijn & Van den Hout, 2007). Vaker opgroeien in complexe gezinssituaties is dan ook een oorzaak voor toenemende internaliserende problematiek. Ook in Zwolle worden de mentale gevolgen van complexe gezinssituaties gezien. De experts uit het zorg- en welzijnsdomein benoemen voornamelijk de gevolgen van complexe echtscheidingen. Complexe echtscheidingen zorgen vaak voor loyaliteitsconflicten bij kinderen. Een jongerenwerker vertelt dat niet alleen complexe echtscheidingen schadelijk zijn voor een kind, ook 'gewone' echtscheidingen kunnen veel problematiek meebrengen. De gevolgen hiervan verschillen wel per wijk, nuanceert een beleidsmedewerker. Een echtscheiding in Diezerpoort lijkt minder problemen met zich mee te brengen dan in Stadshagen. In de laatste wijk hebben gezinnen vaker een kleiner netwerk en zijn echtscheidingen vaak complexer. Een andere vorm van een complexe gezinssituatie is een gezin dat een vluchtelingenachtergrond heeft. Dit soort gezinnen zijn steeds meer aanwezig in Zwolle. De ouders in deze gezinnen hebben vaak een bepaald trauma waar kinderen sterk door worden beïnvloed. Zo komt het voor dat kinderen de internaliserende problematiek van hun ouders overnemen.

Medicalisering speelt een rol

Tenslotte speelt medicalisering een steeds grotere rol. Het is van belang om internaliserende problematiek zoals hierboven beschreven te diagnosticeren. Door medicalisering is de neiging groter om alles wat afwijkt een etiket te geven. Ouders geven aan zich meer zorgen te maken over het gedrag of de ontwikkeling van hun kind. In 2007 maakte 58 procent van de ouders zich zorgen, tegenover 72 procent in 2017 (Bakker, de Wilde & Kooijman, 2017). Experts onderschrijven dit fenomeen. Experts uit het onderwijs plaatsen ook een kanttekening bij hun zorgen over de internaliserende problematiek onder de Zwolse jeugd. Zij nuan-

ceren een toename: 'Het hoort ook bij het leven om je soms depressief of angstig te voelen.' Dit wordt onderschreven door het Nederlands Jeugdinstituut (2017). Experts uit de sociale wijkteams vinden dat het gedrag van jongeren te vaak in het abnormale wordt getrokken. Ouders willen vaker een label voor het gedrag van hun kind, dan dat ze naar het systeem om het kind heen kijken.

2.2.3 Kwetsbare groepen

Er wordt door de experts een aantal kwetsbare groepen omschreven. Hoewel de groepen, die hieronder staan beschreven – in de ogen van de experts – voornamelijk kwetsbaar zijn voor internaliserende problematiek, kan de kwetsbaarheid ook leiden tot externaliserende problematiek.

Ten eerste geven medewerkers uit het domein zorg en welzijn aan zich zorgen te maken over twee groepen jongeren die ouder zijn dan 18 jaar, waaronder de vroegtijdige schoolverlaters (die niet over een startkwalificatie beschikken) en de jongeren die niet meer bij jeugdzorg terecht kunnen. De vroegtijdige schoolverlaters hebben vaak moeite met het nuttig invullen van hun dag. Zoals eerder beschreven, loopt deze groep jongeren een groter risico op schulden, dakloosheid, psychische problemen en sociaal isolement (Booij, 2020). Omdat instanties vaak het contact met deze groep kwijtraken, is het risico dat deze jongeren afglijden nog groter. Jongeren, die tot hun achttiende levensjaar in de jeugdzorg zitten, maar hier daarna niet meer voor in aanmerking komen, zijn tevens kwetsbaar. Deze jongeren zijn vaak nog niet klaar om op hun eigen benen te staan. Dit heeft als gevolg dat zij op hogere leeftijd (vaak rond hun 23e of 24e levensjaar) terugkomen in het zorgtraject. Uit onderzoek van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2016) blijkt dat vijftien procent van de jongeren van 16 tot en met 27 jaar extra begeleiding nodig heeft bij de overgang van jeugd naar volwassenheid.

De experts omschrijven nog drie andere kwetsbare jeugdgroepen. Hun kwetsbaarheid houdt verband met de hiervoor beschreven ontwikkelingen: de (afwezige) rol van ouders en de toename van complexe gezinssituaties. De eerste groep hiervan wordt aangemerkt door experts uit alle domeinen. Dit zijn jeugdigen uit vluchtelinggezinnen waarbij een of beide ouders kampen met ernstige traumaproblematiek. Deze problematiek kunnen kinderen overnemen met als gevolg dat zij ernstige emotionele schade oplopen en kwetsbaarder zijn. Een zorgmedewerker zegt hierover: 'Je kunt pas een kind behandelen als je de traumaproblematiek bij de ouders behandeld hebt.' Daarnaast benoemen de experts jeugdigen waarvan de ouders of verzorgers verzeild zijn geraakt in een complexe echtscheiding. Voornamelijk experts uit het zorg- en welzijnsdomein zien een stijging in het aantal complexe echtscheidingen. Kinderen, die hier getuige van zijn, kun-

nen belanden in een loyaliteitsconflict en worden tijdens het echtscheidings-traject minder opgemerkt door hun ouders. Dit kan ervoor zorgen dat kinderen kwetsbaarder zijn voor problematiek. De laatste kwetsbare groep zijn jeugdigen waar de ouders weinig aandacht en tijd voor hebben. Zij worden gezien als bijzaak en daardoor gaat er weinig aandacht uit naar hun ontwikkeling. Dit heeft tot gevolg dat ze kwetsbaar zijn voor internaliserende problematiek. Meerdere experts geven aan dat zij dit het vaakst tegenkomen in gezinnen waar de ouders hoogopgeleid zijn. Een beleidsmedewerker brengt hierop een nuance aan, dit probleem komt ook voor bij gezinnen waar de ouders laagopgeleid zijn.

2.3 Resumé

Dit hoofdstuk richt zich op de omvang en aard van de internaliserende jeugdproblematiek in Zwolle. Er is gebruikgemaakt van informatie uit de deskresearch en de groepsinterviews. De deskresearch wijst op een aantal risicofactoren voor internaliserende problematiek onder Zwolse jeugdigen. Op individueel niveau blijken bijvoorbeeld Zwolse meisjes een hoger risico te hebben op een hogere mate van psychosociale ongezondheid en stress. Ook een lager intelligentieniveau van een jongere in Zwolle blijkt een risicovolle factor te zijn voor een hogere mate van internaliserende problematiek. De laatste individuele risicofactor is het niet deelnemen aan onderwijs of werk (NEET), omdat dit tot een groter risico op schulden, dakloosheid, psychische problemen, sociaal isolement, radicalisering en crimineel gedrag leidt. Hierbij geldt dat in Zwolle meer jongeren voortijdig school verlaten dan gemiddeld in Nederland.

Naast de individuele risicofactoren zijn er ook omgevingsgerelateerde risicofactoren. Dit betreft onder andere het leven in een eenouderhuishouden, waarvan de omvang in de afgelopen jaren is toegenomen in de gemeente Zwolle. Ouders hebben minder tijd voor hun kind dan in het verleden, waardoor het lastig is om kwaliteit te leveren in de opvoeding. Tot slot ervaren steeds meer jeugdigen een bepaalde mate van prestatiedruk en stress van hun omgeving bij het leveren van prestaties op school, tijdens het sporten et cetera.

Al deze risicofactoren hebben invloed op de mate waarin jongeren opgroeien in een positief dan wel negatief opvoedklimaat. In dit opvoedklimaat blijken er grote verschillen te zijn tussen de verschillende wijken. In negen van de twintig wijken is er sprake van een negatief opvoedklimaat. De vijf wijken die het meest negatieve opvoedklimaat hebben, liggen centraal in de gemeente Zwolle en zijn Dieze-Oost/Indische buurt, Binnenstad/Kamperpoort, Holtenbroek, Dieze-West en Aa-landen.

De bevindingen uit de groepsinterviews hebben zich eerst gericht op het algemene beeld van de internaliserende jeugdproblematiek in Zwolle. Daaruit is gebleken dat het overgrote deel van de experts van mening is dat de jeugdproblematiek is toegenomen. De experts die dit niet onderschrijven, wijzen op de verbeterde zorgstructuren en de onderlinge samenwerking waardoor jeugdproblematiek meer zichtbaar is geworden. Waar de experts wel meer eensgezind over zijn, is dat de aard van de jeugdproblematiek is veranderd. Doordat Zwolle een meer stedelijk karakter heeft gekregen en de ouders een steeds meer afwezige rol innemen of vaker onmachtig of onkundig blijken te zijn, is de jeugdproblematiek volgens experts complexer geworden. Volgens sommige experts uit zich dit in meer multiproblematiek. Anderen geven aan dat het als complexer wordt gezien omdat de zorg te aanbodgericht is en verscheidende vormen van problematiek niet passen binnen de bestaande kaders of omdat er nieuwe vormen van jeugdproblematiek zijn ontstaan.

Driekwart van de experts geeft aan dat zij in hun werk vaak of altijd te maken hebben met internaliserende problematiek van jongeren. Hiervoor hebben zij verschillende verklaringen waarvan een deel overeenkomt met wat in de deskresearch naar voren is gekomen. Zo groeit de Zwolse jeugd tegenwoordig op in een prestatie maatschappij, waarbij zij – onder andere doordat ouders veeleisender zijn geworden – steeds meer druk ervaren om te presteren, conform de verwachtingen die er zijn op school, op het werk en in het sociale leven. Daarnaast is er een toename van het aantal complexe gezinssituaties, waaronder experts echtscheidingen en gezinnen met een vluchtelingenachtergrond scharen. De laatste twee verklaringen zijn dat jeugdigen zich steeds vaker eenzaam voelen en dat de medicalisering ervoor heeft gezorgd dat alles wat afwijkt van de standaard een etiket krijgt. Deze ontwikkelingen beïnvloeden het meest de kwetsbare groepen, die volgens de experts zijn: vroegtijdig schoolverlaters, jeugdigen voor wie de jeugdzorg na hun 18e verjaardag stopt terwijl zij nog niet op eigen benen kunnen staan en jeugdigen waarvan de ouders steeds minder tijd hebben voor hen.

Eindnoten

1. In de jongerenindex zijn deze twee buurten samengevoegd tot één wijk.
2. In de jongerenindex zijn deze twee buurten samengevoegd tot één wijk.
3. Stichting Travers Welzijn voert in opdracht van de gemeente Zwolle het welzijnswerk uit. De resultaten van de activiteiten die zij uitvoeren, worden besproken in een jaarverslag. Ook komen hier signalen uit voort die kenbaar gemaakt moeten worden aan de gemeente Zwolle. Dit gebeurt door separate signaleringsrapportages te maken.

3

Externaliserende problematiek

In paragraaf 3.1 staan de resultaten uit de deskresearch beschreven die ingaan op (risicofactoren voor) overlastgevende en criminele jongeren. Het betreft een combinatie van wetenschappelijke literatuur en rapporten van de gemeente en bevolkingsmonitoren. In paragraaf 3.2 gebruiken we politiecijfers om een beeld te schetsen van de omvang en aard van de geregistreerde jeugdcriminaliteit in de gemeente Zwolle. Tot slot gaat paragraaf 3.3 in op de groepsinterviews en wat daar naar voren is gekomen over de externaliserende problematiek.

3.1 Deskresearch

Allereerst komen de resultaten uit de Jongerenindex met het deelthema overlast aan de orde. In tabel 3.1 is de score op de Jongerenindex weergegeven, evenals de scores op het thema participatie en deelthema overlast. Het deelthema overlast is berekend aan de hand van het aantal hangplekken in de wijk en het percentage buurtbewoners dat vindt dat overlast en jeugdcriminaliteit vaak voorkomt in de wijk. In vergelijking met de vijf slechts scorende wijken qua opvoedklimaat (Dieze-Oost/Indische buurt, Binnenstad/Kamperpoort, Holtenbroek, Dieze-West en Aa-landen) komen er met over het deelthema 'overlast' deels andere wijken naar voren die het slechtst scoren. De vijf slechtst scorende wijken zijn namelijk Dieze-West, Stadshagen-Milligen, Holtenbroek, Stadshagen-Frankhuis en Westenholte (Gemeente Zwolle & GGD IJsselland, 2017).

Tabel 3.1 – Scores op de jongerenindex voor deelthema Overlast in de gemeente Zwolle in 2017¹

Wijk	De jongerenindex	Participatie	Overlast
Veerallee	30	11	1
Buitengebied	28	30	15
Berkum	21	21	12
Schelle	19	16	13
Stadshagen-Werkeren	15	20	7
Spoolde	15	4	-10
Wipstrik	9	14	17
Assendorp	6	7	13
Stadshagen-Frankhuis	5	-7	-14
Stadshagen-Schoonhorst	4	-10	-8
Geren	1	9	3
Oldeneel	0	6	10
Stadshagen-Milligen	-3	-15	-31
Westenholte	-3	-13	-11
Ittersum	-8	-9	-2
Stadshagen-Overig	-14	14	16
Aa-landen	-17	-8	16
Dieze-West	-19	-21	-39
Holtenbroek	-22	-10	-22
Binnenstad/Kamperpoort	-22	-15	-3
Dieze-Oost/ Indische buurt	-34	-38	10

Via het Buurt-voor-Buurt-onderzoek is het mogelijk gebleken om op buurtniveau uitspraken te doen over waar externaliserende problematiek zich voordoet. Hiervoor zijn respondenten bevraagd over de volgende vier indexen en bijbehorende thema's (in bijlage 3 staan de indicatoren die hieronder vallen):

- De leefbaarheidsindex meet het woon- en leefklimaat aan de hand van vier thema's: fysieke woonomgeving, sociaal klimaat, buurtproblemen en bevolking;
- De veiligheidsindex meet de veiligheidssituatie en -beleving van de Zwolse inwoners door zich te richten op het leefklimaat, functioneren van professionals, 'geregistreeerde criminaliteit en overlast' en 'ervaren criminaliteit en overlast';

- De fysieke index laat de totale waardering zien van de fysieke aspecten van de stad door in te gaan op de thema's woning, sociale voorzieningen, buitenruimte, mobiliteit en fysieke overlast;
- De sociale index meet aspecten die van invloed zijn op de maatschappelijke weerbaarheid van de Zwolse inwoners. Die staan genoemd als capaciteiten, leefomgeving, participatie en binding.

In het vervolg zijn de resultaten van een aantal indicatoren besproken die in paragraaf 1.1 zijn genoemd als risicofactoren voor externaliserende problematiek onder jongeren. In tabel 3.2 staan de buurten die het hoogst en laagst scoren op de betreffende indicatoren (gemeente Zwolle, 2020b). Hieruit blijkt dat (de risicofactoren op) overlast gevend en crimineel gedrag door jongeren het meest voorkomt in de buurten Binnenstad, Dieze-Oost, Dieze-West, Holtenbroek, Indische buurt en Kamperpoort. Deze buurten komen overeen met de wijken die in de Jongerenindex naar voren zijn gekomen over risicofactoren voor internaliserende problematiek. Daarnaast komen de wijken Dieze-West en Holtenbroek ook naar voren in de Jongerenindex bij het deelthema 'Overlast'. Bij de indicator 'sociale overlast' blijkt het vooral om overlast van groepen jongeren te gaan. Van de respondenten geeft 30 procent aan dat zij dit soms ervaren en 8 procent vaak. Ook de indicator 'Onveiligheidsgevoelens' bevat voor onderhavig onderzoek interessante informatie. De meest genoemde redenen waarom Zwollenaren zich onveilig voelen in hun buurt zijn de slecht verlichte en donkere plekken en de aanwezigheid van groepen jongeren (gemeente Zwolle, 2020b).

Tabel 3.2 – De hoogst en laagst scorende buurten op een aantal indicatoren

Indicator	Hoogst scorende buurten	Laagst scorende buurten
Leefbaarheid	Buitengebied-Zuid Spoolde Berkum Veerallee	Indische buurt Dieze-Oost
Verloedering	Kamperpoort Holtenbroek	Buitengebieden
Sociale overlast	Binnenstad Kamperpoort Indische buurt	Buitengebieden Berkum Spoolde Oldeneel

Indicator	Hoogst scorende buurten	Laagst scorende buurten
Onveiligheidsgevoelens	Holtenbroek Dieze Binnenstad Kamperpoort	Berkum Veerallee
Veiligheid	Buitengebied-Zuid Spoolde	Holtenbroek Indische buurt
Bedreigende voorvallen ²	Buitengebieden Veerallee Spoolde	Holtenbroek Binnenstad Stadshagen
Sociale cohesie	Buitengebieden	Dieze-Oost Dieze-West
Sociale participatie	Buitengebied-Zuid Buitengebied-Oost	Kamperpoort Indische buurt Dieze
Rondkomen van inkomen	Buitengebied-Oost Buitengebied-Zuid Berkum Schelle	Holtenbroek Kamperpoort Indische buurt

Travers Welzijn (2020) heeft – naast de in hoofdstuk 2 besproken zorgwekkende signalen voor kinderen – vijf zorgwekkende signalen opgetekend die duiden op (risicofactoren voor) externaliserende problematiek onder jongeren in de gemeente Zwolle:

- Jongeren gebruiken bepaalde middelen (alcohol, softdrugs, lachgaspatronen, 3MMC/4MMC en harddrugs) op steeds jongere leeftijd. Ook het aantal jongeren dat hierin dealt, neemt toe;
- Naast middelengebruik zijn er zorgen over verslavend gokgedrag onder jongeren;
- Steeds meer jongeren zijn illegaal in het bezit van wapens, zoals vuurwapens, alarmpistolen, boksbeugels, messen met groot lemmet, tasers en ploertendoders. Het betreft veelal jongeren die afkomstig zijn uit een sociaal/maatschappelijk kwetsbare positie die zich op deze manier willen beschermen;
- Het aantal agressieve uitpattingen en bedreigingen onder (groepen) jongeren neemt toe. Zo neemt het aantal groepen jongeren, dat met elkaar op straat vecht, toe. Zij worden hiervoor opgeroepen op sociale media. In stadsdeel Noord zijn er twee actieve jeugdgroepen die zich hiermee bezighouden. De hardheid van deze gevechten neemt toe en dit wordt gezien als

- een zorgelijke ontwikkeling. Met name de knokploegen van PEC Zwolle lijken bij de jonge generatie in aanzien toe te nemen. Er is een vechtploeg onder-21 jaar opgericht. Het betreft jongeren die zich scharen onder de fanatieke (sfeer)supporters tijdens de wedstrijden;
- Er is een tekort aan jongerenontmoetingsplekken in de openbare ruimte. Met name in stadsdeel Oost zorgt de afwezigheid van dergelijke locaties ervoor dat het moeilijker is om op een laagdrempelige, structurele manier contact op te bouwen met jongeren. Er is veel tijd nodig voor dergelijke plekken om geaccepteerd te worden door zowel jongeren als volwassenen. Het is echter wel nodig, vindt Travers. Jongeren moeten een tweede huis kunnen ervaren waar sprake is van een structureel luisterend oor, waar ze talentgericht kunnen werken en waar ze hun sociale competenties kunnen ontwikkelen (Travers Welzijn, 2020). Hieruit blijkt opnieuw de wens voor aandacht en tijd. Tevens kan hier grip worden gekregen op problematiek, zoals het gebruik van verboden middelen, niet weerbaar zijn en eenzaamheid (Travers Welzijn, 2020).

3.2 Analyse politiegegevens

In deze paragraaf gaan we aan de hand van politiecijfers in op de ontwikkeling van overlastgevende jongeren in de gemeente Zwolle om daarna te beschrijven in welke mate de jongeren in de gemeente Zwolle wetsovertredend gedrag vertonen dat door de politie is geregistreerd. Om deze cijfers beter te kunnen duiden, is een vergelijking gemaakt met gegevens uit vergelijkbare gemeenten. Het betreft de gemeenten Dordrecht, Emmen, Haarlemmermeer, Maastricht en Zaanstad. De keuze voor deze gemeenten is gebaseerd op een onderzoek dat in 2013 is uitgevoerd door de gemeentelijke rekenkamercommissie naar Verbonden Partijen van de gemeente Zwolle. Daarin is de gemeente Zwolle met deze gemeenten vergeleken vanwege de gelijkenissen in inwonersaantal, sociale structuur en centrumfunctie (Van der Vegte, Brink, Van Harten, Karst, Sikkens & Groen, 2013).

3.2.1 Overlastgevende kinderen en jongeren

Cijfers van de politie maken het aantal meldingen van jeugdoverlast per voornoemde gemeente inzichtelijk voor de periode 2012-2019 (zie tabel 3.3). Wat opvalt, is dat het aantal meldingen van jeugdoverlast in vier van de zes gemeenten aanzienlijk is afgenomen in tegenstelling tot de situatie in de gemeente Zwolle. Daar is het aantal meldingen van jeugdoverlast nagenoeg gelijk gebleven. In Maastricht is de geregistreerde overlast toegenomen.

Tabel 3.3 – Het aantal meldingen van jeugdoverlast in zes gemeenten (n=9.473)

Gemeente	2012	2019	Verandering %
Zwolle	813	808	-0,6%
Dordrecht	1.485	688	-53,7%
Emmen	586	507	-13,5%
Haarlemmermeer	1.298	616	-52,5%
Maastricht	305	355	+16,4%
Zaanstad	1.507	505	-66,5

Uit een gebiedsscan, die is uitgevoerd door de politie, blijkt dat de overlastmeldingen vooral uit de stadsdelen Midden en West komen, waarbij in stadsdeel West de buurt Stadshagen bovenmatig voorkwam. Het is een jonge wijk waar veel (opkomende) jeugd woont en dit heeft een aantrekkende werking op jongeren uit andere stadsdelen (gemeente Zwolle, 2018).

3.2.2 Delinquente jongeren

Naast overlastgevende jongeren ontstaan er problematische jeugdgroepen, die geregeld crimineel actief zijn en waarbij steeds vaker sprake is van fluïde groepsverbanden. Zij plegen in groepsverband strafbare feiten, zoals auto-inbraken, woninginbraken en straatroven (gemeente Zwolle, 2018). Aan de hand van cijfers van het CBS is voor de voornoemde zes gemeenten gekeken naar het totaal aantal individuele verdachten tot 25 jaar dat geregistreerd staat in het politionele registratiesysteem Basisvoorziening Handhaving (BVH) (zie tabel 3.4).

Ten eerste blijkt dat het totaal aantal verdachten tot 25 jaar in alle zes gemeenten is afgenomen, waarbij de relatieve daling het zwakst is in de gemeente Zwolle. Zwolle kent – samen met de gemeente Nijmegen – van de 25 grootste gemeenten in Nederland de zwakste daling van het aantal minderjarige verdachten (Goudriaan, Vissers, Sprangers & Jong, 2018). Verder blijkt uit tabel 3.4 dat, wanneer naar de specifieke misdrijven wordt gekeken, de gemeente Zwolle ook de relatief zwakste daling heeft voor wat betreft het aantal gewelds- en vermogensmisdrijven. Bij ‘Vernieling en openbare orde’ is de relatieve daling alleen zwakker in de gemeente Emmen. De twee meest opvallende resultaten uit tabel 3.4 hebben betrekking op drugs- en vuurwapenmisdrijven. In de gemeenten Dordrecht, Emmen, Haarlemmermeer en Maastricht is hiervoor een daling waar te nemen, terwijl er in de gemeenten Zwolle en Zaanstad een toename is te zien. Het gaat wel om kleine (absolute) aantallen.

Tabel 3.4 – Het aantal geregistreerde verdachten tot 25 jaar in zes gemeenten³ (n=6.800)

Plaats	Jaar	Totaal verdachten	Geweldsmisdrijven	Vermogensmisdrijven	Vernieling en openbare orde	Drugsmisdrijven	Vuurwapenmisdrijven
Zwolle	2010	650	93	129	91	10	7
	2019	420 (-35%)	49 (-47%)	97 (-25%)	43 (-53%)	16 (+60%)	12 (+71%)
Dordrecht	2010	930	122	202	132	32	24
	2019	420 (-54%)	59 (-52%)	112 (-45%)	41 (-69%)	16 (-50%)	15 (-38%)
Emmen	2010	510	118	108	61	18	17
	2019	270 (-47%)	54 (-54%)	73 (-32%)	37 (-39%)	6 (-67%)	8 (-53%)
Haarlemmermeer	2010	720	81	133	101	19	8
	2019	410 (-43%)	32 (-60%)	67 (-50%)	26 (-74%)	10 (-47%)	8 (-)
Maastricht	2010	650	72	118	72	18	13
	2019	340 (-48%)	34 (-53%)	63 (-47%)	28 (-61%)	8 (-55%)	8 (-38%)
Zaanstad	2010	950	134	183	125	10	15
	2019	530 (-44%)	48 (-64%)	102 (-44%)	28 (-78%)	28 (+180%)	22 (+47%)

Ter aanvulling op bovenstaande heeft de City Deal Zicht op Ondermijning met behulp van de data van de politie een ontwikkeling kunnen schetsen van de omvang van drugsbezit en drugshandel in de gemeenten Zwolle en Maastricht in de periode 2012-2018 (zie tabel 3.5).⁴ De cijfers uit deze tabel tonen eenzelfde ontwikkeling als de cijfers uit tabel 3.4, namelijk dat er in de gemeente Zwolle een toename is van het aantal verdachten en delicten, gerelateerd aan drugsbezit

en de drugshandel (met uitzondering van het aantal verdachten van de handel in softdrugs), terwijl er in de gemeente Maastricht sprake is van een sterke daling.⁵ Overigens gaat het hier om alle drugsdelicten en -verdachten, de cijfers zijn niet specifiek gericht op jongeren.

Tabel 3.5 – Drugsproblematiek in twee gemeenten (n=2.020)

	Harddrugs		Harddrugs		Softdrugs		Softdrugs	
<i>Drugsbezit</i>	<i>delicten</i>		<i>verdachten</i>		<i>delicten</i>		<i>verdachten</i>	
jaar	2012	2018	2012	2018	2012	2018	2012	2018
Zwolle	40	50	40	60	20	30	20	30
Maastricht	180	60	260	80	140	20	160	30
<i>Drugshandel</i>	<i>delicten</i>		<i>verdachten</i>		<i>delicten</i>		<i>verdachten</i>	
jaar	2012	2018	2012	2018	2012	2018	2012	2018
Zwolle	10	30	30	40	10	10	30	10
Maastricht	110	40	160	40	120	10	140	10

Wanneer er wordt ingezoomd op de leeftijd van personen die worden verdacht van de handel in harddrugs – waarvoor wel data beschikbaar zijn voor de gemeenten Dordrecht, Emmen, Haarlemmermeer, Maastricht, Zwolle en Zaanstad – blijkt in de gemeente Zwolle in de periode 2012-2014 iets minder dan 30 procent van de verdachten 25 jaar of jonger te zijn. In deze jaren is dit percentage hoger in de gemeenten Emmen en Maastricht. Echter, in de periode 2015-2018 zijn de onderlinge verschillen tussen de gemeenten veranderd. In de gemeente Zwolle heeft zich een procentuele stijging voorgedaan: iets meer dan 40 procent van de verdachten is 25 jaar of jonger, terwijl er in de gemeenten Emmen en Maastricht sprake is van een procentuele afname. Hierdoor is van de zes gemeenten in de periode 2015-2018 het aandeel jongeren dat verdacht is van de handel in harddrugs het hoogst in de gemeente Zwolle. In de gemeenten Dordrecht en Haarlemmermeer is er namelijk ook sprake geweest een procentuele stijging, maar deze stijging is minder groot dan in de gemeente Zwolle.

De City Deal Zicht op Ondernijning heeft ook in kaart gebracht in welke wijken en bijbehorende buurten van de gemeente Zwolle het risico op jonge aanwas in de drugscriminaliteit groter is. Jonge aanwas wordt binnen City Deal gedefinieerd als jongeren (doorgaans tussen de 8 en 23 jaar) die nog geen criminele carrière in de cocaïnehandel of andere drugssoorten hebben (dat wil zeggen 0 tot en met 2 delicten van de Opiumwet) en waar minimaal twee risicofactoren aan-

wezig zijn. In wijken met een score hoger dan het gemiddelde (0.144) is het risico dat jongeren actief zijn in de drugscriminaliteit groter. De risicoscores per wijk en bijbehorende buurt en per leeftijdscategorie staan weergegeven in Bijlage 4.

Het blijkt dat jongeren van 8 tot 23 jaar een hoger risico lopen op betrokkenheid in de drugscriminaliteit in de wijken Diezerpoort, Marsweteringlanden, Binnenstad, Kamperpoort-Veerallee, Holtenbroek, Aa-landen en Ittersum. Dit risico neemt toe naarmate de kinderen en jongeren ouder worden. Zo lopen 8- tot 12-jarigen het minste risico, terwijl 19- tot 23-jarigen het meeste risico lopen. Van de zojuist genoemde wijken zijn het per leeftijdscategorie andere wijken waar het risico het hoogst is (zie tabel 3.6).

Tabel 3.6 – De wijken met het hoogste risico op betrokkenheid bij de drugscriminaliteit

Wijken	8-12 jaar	13-18 jaar	19-23 jaar
Marsweteringlanden	X	X	X
Kamperpoort-Veerallee	X		
Diezerpoort		X	
Soestweteringlanden		X	
Holtenbroek			X
Stadshagen			X
Ittersum			X
Aa-landen			X

Hoewel de wijken Kamperpoort-Veerallee, Diezerpoort, Holtenbroek, Stadshagen, Ittersum en Aa-landen ook uit andere bronnen naar voren zijn gekomen als risicovol, geldt dit niet voor de wijken Marsweteringlanden en Ittersum.⁶ Mogelijk dat de vestiging van een penitentiaire inrichting in de wijk Marsweteringlanden een verklaring is voor het feit dat deze wijk voor iedere leeftijdscategorie een hoog risico is om betrokken te raken bij drugscriminaliteit. Om dit te bevestigen is nader onderzoek nodig.

Voor onderhavig onderzoek heeft de politie de meest recente gegevens over de leeftijdsgroep 12 tot 23 jaar uit het politionele registratiesysteem BVH gehaald, namelijk voor de periode 2017-2020. Daar komen voor deze periode tezamen 4.755 criminele jeugdigen naar voren. Zij zijn woonachtig in Zwolle en tweederde van deze groep is man. In tabel 3.7 staan de leeftijden van de jeugdigen vermeld ten tijde dat zij voor het eerst in het politiesysteem geregistreerd zijn wegens een misdrijf.

Tabel 3.7 – De leeftijd van criminele jeugdigen ten tijde van het eerste geregistreerde misdrijf (n=4.755)

Leeftijd	n	%
12 jaar of jonger	246	5%
13 jaar	278	6%
14 jaar	363	8%
15 jaar	423	9%
16 jaar	525	11%
17 jaar	543	11%
18 jaar	493	10%
19 jaar	416	9%
20 jaar	420	9%
21 jaar	322	7%
22 jaar	340	7%
23 jaar of ouder ⁷	375	8%
Onbekend	11	0%
Totaal	4.755	100%

De gemiddelde leeftijd ten tijde van het eerste geregistreerde misdrijf is 17,6 jaar. In totaal hebben de 4.755 criminele jeugdigen 17.454 misdrijven gepleegd. In tabel 3.8 is uiteengezet wat de aard is van deze misdrijven.

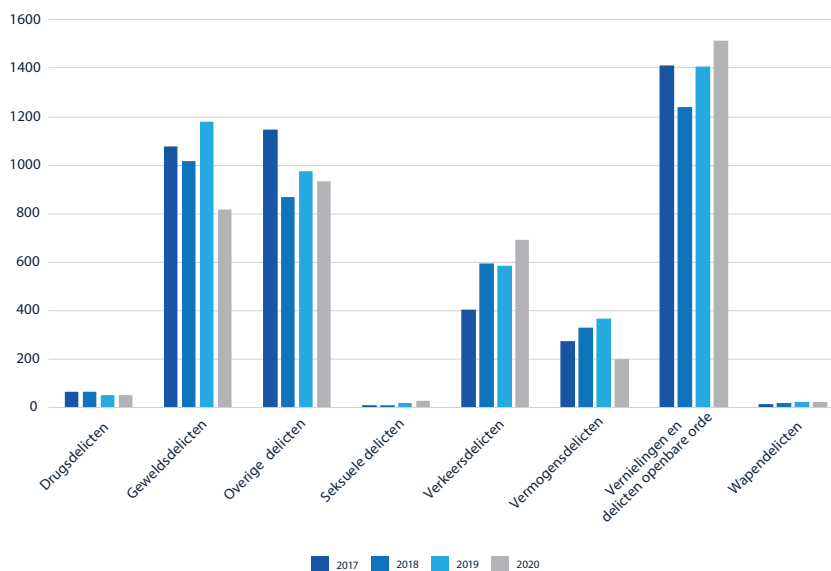
Tabel 3.8 – De aard van de misdrijven door criminele jeugdigen in Zwolle (n=17.454)

Aard misdrijf	n	%
Vernielingen en misdrijven openbare orde	5.578	32%
Geweldsmisdrijven	4.100	23%
Verkeersmisdrijven	2.285	13%
Vermogensmisdrijven	1.172	7%
Drugsmisdrijven	238	1%
Wapenmisdrijven	83	0,5%
Seksuele misdrijven	64	0,4%
Overige misdrijven	3.934	23%
Totaal	17.454	100%

Het blijkt dat 'vernielingen en misdrijven openbare orde' en 'geweldsmisdrijven' de meest voorkomende misdrijven zijn. Ook 'overige misdrijven' hebben een aanzienlijk aandeel in het totaal aantal misdrijven. Hierbij gaat het met name over

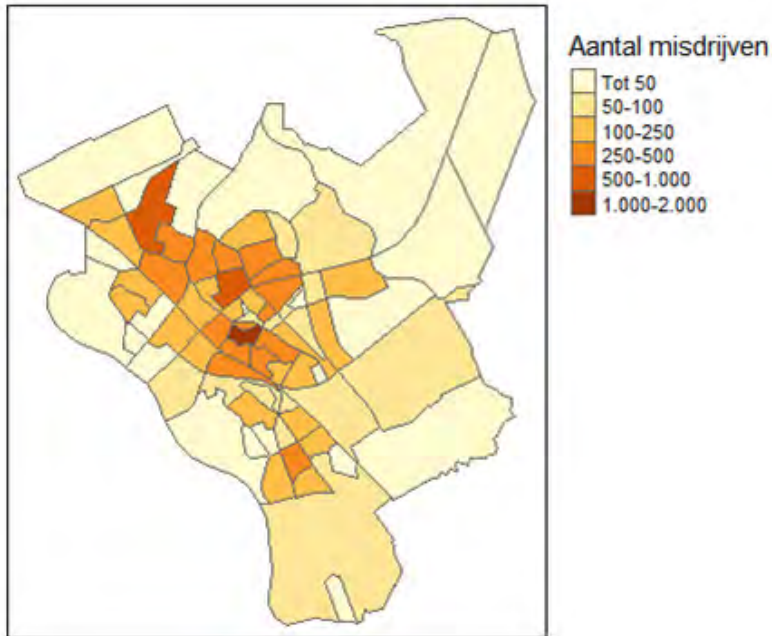
verdachte situaties, afhandelingen van overige meldingen en sociale wijkproblematiek. In figuur 3.1 staat weergegeven hoeveel en welke misdrijven zijn gepleegd in de jaren 2017 tot en met 2020.⁸

Figuur 3.1 – De aard van de misdrijven door jeugdigen in Zwolle naar jaar (n=17.454)

Hieruit zijn twee conclusies te trekken. Enerzijds is er ten opzichte van 2017 in 2020 sprake van een procentuele toename in het aantal ‘vernielingen en misdrijven openbare orde’ (7,4%), ‘verkeersmisdrijven’ (70,5%), ‘wapenmisdrijven’ (62,5%) en ‘seksuele misdrijven’ (63%). Anderzijds is er sprake van een daling in het aantal ‘geweldsmisdrijven’ (-24,2%), ‘vermogensmisdrijven’ (-27,3%), ‘drugsmisdrijven’ (-20%) en ‘overige misdrijven’ (-18,5%). De afname in het aantal drugsmisdrijven is een opvallend resultaat, aangezien de andere bronnen tot nu toe wijzen op een toename van het aantal drugsmisdrijven in de gemeente Zwolle. Hoe deze tegengestelde resultaten verklaard kunnen worden, is onbekend. De 17.454 misdrijven worden door het overgrote deel lokaal gepleegd, namelijk door 3.310 van de 4.755 jeugdigen (70 procent). In afbeelding 3.1 staat het aantal (door jongeren gepleegde) misdrijven in Zwolle op buurtniveau.

Afbeelding 3.1 – De hotspots in Zwolle waar misdrijven worden gepleegd door jongeren (n=17.454)

Het valt op dat de buurten Binnenstad-Zuid, Milligen en Holtenbroek IV de buurten zijn waar de meeste misdrijven worden gepleegd. Dit zijn buurten om en nabij het centrum van de gemeente Zwolle. In de buurten, die aan de buitenrand van de gemeente Zwolle zijn gelegen, is het aantal misdrijven lager. Een uitzondering hierop is de in het zuiden van Zwolle gelegen buurt Ittersumerlanden. Hier zijn 446 misdrijven gepleegd en daarmee staat het na Holtenbroek II (469 misdrijven) op plek 5 van de buurten waar de meeste misdrijven gepleegd worden. Daarnaast zijn 438 criminele jeugdigen regionaal actief (9 procent), 415 landelijk (9 procent) en 592 diffuus (12 procent).

Verder heeft de politie 105 van de 4.755 jeugdigen op basis van zelf opgestelde criteria⁹ kunnen categoriseren als type dader¹⁰. 48 daders zijn te typeren als *Rising Star*, 29 als Harde Kern, 19 als *Criminal Locals* en 9 als Jonge Aanwas. Gezien het feit dat er in de gemeente Zwolle zorgen zijn over de jonge aanwas, wordt hier in het vervolg nader op ingegaan. Voor de 9 jeugdigen die behoren tot de jonge aanwas, geldt dat het om 8 jongens gaat. De negen jeugdigen zijn 15, 16 en 17 jaar en wonen in de buurten Aa-landen-Midden, Gerenbroek, Gerenlanden, Hogenkamp, Holtenbroek IV, Schoonhorst en Wipstrik-Zuid. In totaal hebben deze negen jongeren 243 van de 17.454 delicten gepleegd (1,4 procent). Ze plegen gemiddeld 27 misdrijven per persoon. In tabel 3.9 staat de aard van de misdrijven.

Tabel 3.9 – De aard van de misdrijven door de jonge aanwas in Zwolle

Misdrijf	n	%
Vernielingen en misdrijven openbare orde	75	31%
Geweldsmisdrijven	59	24%
Vermogensmisdrijven	30	12%
Verkeersmisdrijven	20	8%
Drugsmisdrijven	3	1%
Wapenmisdrijven	2	1%
Seksuele misdrijven	1	0%
Overige misdrijven	53	22%
Totaal	243	100%

Hoewel het slechts over negen van de 4.755 jeugdigen gaat, blijkt de jonge aanwas zich niet meer of minder schuldig te maken aan een specifiek type misdrijf in vergelijking met alle criminele jeugdigen. Het enige verschil is dat de jonge aanwas meer vermogensmisdrijven pleegt dan verkeersmisdrijven, wat wellicht logisch is gezien de leeftijd van deze negen jongeren.

3.2.3 Het criminele speelveld in Zwolle

De DRIO heeft in 2018 het criminele speelveld in Zwolle in kaart gebracht, oftewel welke personen of groepen crimineel actief zijn en waarmee zij zich bezighouden. De aanleiding hiervoor was een lange oloploop van criminele feiten, openbare ordeverstoringen en een aantal geweldsdelicten dat zich begin 2019 voordeed in Zwolle en drugsgelateerd was. Uiteindelijk geeft de informatie een beeld van een crimineel speelveld, bestaande uit vijf groepen, die actief zijn op het domein ondermijning. Bij al deze groepen is de aanwezigheid van jonge aanwas zichtbaar.

De meest bepalende en dominante groep in de Zwolse cocaïnemarkt gebruikt zowel intern als extern excessief geweld en ducht geen concurrentie. De leden van deze groep zijn zichtbaar aanwezig in het straatbeeld van Zwolle en worden veel gecontroleerd door de politie. In het straatbeeld tonen ze graag dat ze veel vermogen hebben met dure auto's en veel contant geld. Naast de cocaïnehandel zijn ze crimineel gezien breder actief, namelijk ook in hennep, voertuigcriminaliteit en mogelijk witwaspraktijken. Er heersen spanningen tussen deze eerste groep en de tweede groep.

De tweede groep lijkt de criminele markt in alles te kunnen voorzien. Naast dat zij actief zijn in de cocaïnehandel, houden ze zich bezig met synthetische drugs en hennep.

De derde groep is niet zoals de twee voornoemde groepen dominant als het gaat om zichtbaarheid en geweldpleging. Wel zijn ze veelvuldig te zien bij dealen op straat en excessief verkeersgedrag. De groep staat onder druk van de eerste groep in verband met hun marktaandeel op de cocaïnemarkt in Zwolle. Zij hebben iemand in de groep opgenomen om zich te beveiligen tegen de eerste groep. Deze groep heeft een verstorende en negatieve invloed in de wijk.

De vierde groep is weinig zichtbaar in het straatbeeld van Zwolle. De leden zijn met name betrokken bij zogenoemde 20-20 fights en dominant aanwezig bij PEC Zwolle. Ook zijn ze actief in de vervaardiging en handel van soft- en harddrugs en vuurwapens en persen ze veelvuldig af met geweld. Zij maken voor hun activiteiten gedisciplineerd gebruik van bepaalde communicatiemiddelen en voertuigen, alsmede om onder de radar te blijven. Er zijn geen signalen dat deze groep op gespannen voet staat met de andere drie groepen.

De vijfde en laatste groep bleek een beperkt autonome groep te zijn. Het is uiteengevallen nadat medio 2020 het organiserende vermogen is aangehouden.

Vooraf door inspanningen van de samenwerkende opsporingsdiensten, vanaf begin 2020 onder regie van het project Pactum, is de situatie op het gebied van geweldsincidenten verbeterd. Zowel groep één als groep twee zijn grotendeels ontmanteld doordat de kopstukken én de laag eronder strafrechtelijk zijn aangepakt. Opsporingsinspanningen gecombineerd met een bestuurlijke aanpak zorgen voor een constante instabiliteit op de drugsmarkt. Gebruikers moeten telkens op zoek naar een nieuwe dealer, nadat de vorige is aangehouden. Binnen de restanten van groep twee leek zich in de zomer van 2020 een nieuwe reeks geweldsincidenten te ontwikkelen. Op aangeven van het project Pactum is dit, door tijdig ingrijpen van de districtsrecherche niet verder geëscaleerd. Voor de groepen drie en vier geldt dat zij zich in het straatbeeld nauwelijks laten zien. De corona-pandemie is hierin waarschijnlijk een factor. Aan te nemen is dat zij nog steeds actief zijn in de criminele wereld.

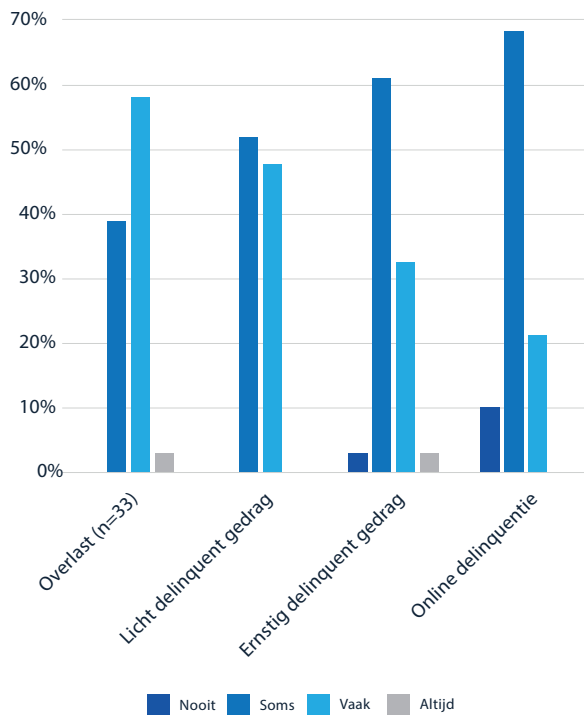
3.3 Groepsinterviews

In deze paragraaf zetten we de bevindingen uit de groeps gesprekken uiteen. Eerst gaan we in op externaliserende jeugdproblematiek in zijn algemeen, om daarna specifiek in te gaan op drugscriminaliteit en hotspots.

3.3. Externaliserende jeugdproblematiek

De experts zijn in de survey en groeps gesprekken gevraagd naar de omvang en aard van de externaliserende jeugdproblematiek. In de survey geven de experts antwoord op de vraag in welke mate zij overlast (e.g. hinderlijk gedrag of rondhangen), licht delinquent gedrag (e.g. diefstal en vernieling), zwaar delinquent gedrag (e.g. zware geweld- en wapendelicten) en online criminaliteit tegenkomen tijdens de uitoefening van hun werk (zie figuur 3.2).

Figuur 3.2 – De mate waarin experts vormen van externaliserende problematiek tegenkomen in hun werk (n=42)

De experts komen overlast het vaakst tegen in hun werk, gevolgd door licht en ernstig delinquent gedrag. Ze hebben het minst te maken met online delinquentie. Ingezoomd op specifieke beroepsgroepen blijken de experts, die werkzaam zijn bij de politie, het vaakst in aanraking te komen met delinquent gedrag, terwijl gemeentemedewerkers (zoals wijkmanagers of medewerkers van het sociale wijkteam) overlast het vaakst tegenkomen, wat gezien hun rol geen onverwacht

resultaat is. In het vervolg is een aantal ontwikkelingen besproken dat in relatie staat tot de omvang en aard van de externaliserende problematiek.

De jeugdproblematiek verhardt

Er is sprake van een afname in de jeugdcriminaliteit, maar tegelijkertijd vindt er een verharding plaats. Dit wordt ook benoemd door Weijers, Ferwerda en Roks (2020). Zij tonen aan dat jeugddelinquenten gemiddeld niet jonger zijn en dat gepleegde delicten over het algemeen niet gewelddadiger zijn geworden, maar dat er wel sprake is van verharding. Zo dragen jongere kinderen steeds vaker een wapen om een vals gevoel van veiligheid te creëren. Daarnaast geldt voor kleine, criminele groepen, die bestaan uit jeugddelinquenten, dat de mate van georganiseerdheid is toegenomen, waardoor zij meer uit beeld raken bij politie en justitie. Ook is er volgens Weijers, Ferwerda en Roks (2020) sprake van een verharding omdat de groep potentiële doorgroeiers is gegroeid. Het betreft jeugdigen van 14 of 15 jaar die gewelddadig gedrag laten zien en voor wie de jeugddelinquenten, die even hiervoor zijn beschreven, dienen als negatieve rolmodellen. Kijkende naar het gedrag van de jeugdigen in Zwolle herkennen experts uit het onderwijs en zorg en welzijn de verhardende ontwikkeling, omdat zij op steeds jongere leeftijd meer extreem gedrag laten zien. Zo zijn de instapdelicten zwaarder en raken zij vaker betrokken bij gewelds- en drugscriminaliteit. Volgens de experts uit het onderwijs en jongerenwerk uit de verharding zich ook in het vaker dragen van wapens door jeugdigen. Een jongerenwerker zegt hierover: *'Het zit in een escalerende modus.'* Vooral in het onderwijs is de verharding goed terug te zien. Een medewerker van een sociaal wijkteam geeft bijvoorbeeld aan dat ze in haar werk basisschoolleerlingen tegenkomt die aardappelschilmesjes bij zich dragen. Volgens de experts komt de verharding onder meer door de aanwezigheid van negatieve rolmodellen.

Criminaliteit doet zich steeds vaker voor in een online omgeving

Een tweede ontwikkeling is dat criminaliteit zich steeds vaker voordoet in een online omgeving. Recent onderzoek toont aan dat op de straat georiënteerde delinquenten op twee manieren gebruik maken van digitale ontwikkelingen (Roks, Leukfeldt en Densley, 2020). Ten eerste zorgt de onlinewereld ervoor dat straatcriminaliteit, zoals drugshandel, gemakkelijker is uit te voeren. Daarnaast stappen traditionele straatdelinquenten over naar niet-straat gerelateerde criminaliteit, zoals fraude. Bijna alle experts zien een toename in online criminaliteit onder de Zwolse jeugd. Delicten zoals online fraude – bijvoorbeeld op marktplaats –, illegale (drugs)handel, afpersing en bedreiging aan de hand van sex-

ting¹¹ noemen experts, werkzaam bij de politie en in het onderwijs, vaak. Meer dan eerst zien ze online criminaliteit als een instapdelict, als een eerste indicatie dat een jongere voor een crimineel pad kiest. Kwetsbare jonge kinderen worden vaker gevraagd om hun bankrekening uit te lenen aan een oudere delinquent, die ze gebruiken als geldezel. Daarnaast speelt de onlinewereld steeds vaker een rol in offline criminaliteit. Zo komen jeugdigen gemakkelijker aan wapens, sturen ze vechtfilmmpjes naar elkaar en kan een ruzie, die zich online voordoet, leiden tot een groepsgevecht. Ook wordt er online meer gepest en de groepsdruk via Whatsapp opgevoerd. De onlinewereld maakt dat criminaliteit sneller, gemakkelijker en meer anoniem gepleegd kan worden. Een jeugdagent geeft aan dat de aangiftebereidheid onder jongeren, die slachtoffer worden van online criminaliteit, erg laag ligt.

Alles draait om status en om geld

De derde ontwikkeling is dat jongeren steeds meer bezig zijn met status en geld. Dit komt mede voort uit de modernisering en opkomst van sociale media. Op apps, zoals TikTok en Instagram, wordt hen vaak een maakbaar en tegelijkertijd onrealistisch leven voorgespiegeld, wat ervoor zorgt dat zij beseffen dat de kloof met hun eigen leven erg groot is. Ook de verharding en de daarmee gepaard gaande verheerlijking van criminaliteit speelt een rol, zoals in *drillraps* en videogames, zoals *Grand Theft Auto*. Deze ontwikkeling onderschrijven voornamelijk jeugdagenten, jongerenwerkers en medewerkers in het onderwijs. Zij zien bovendien dat jongeren via sociale media in aanraking komen met negatieve rolmodellen. Wanneer jongeren bij een criminele jeugdgroep willen horen of status in de wijk willen verkrijgen, moeten ze bepaalde 'opdrachten' uitvoeren. Ze moeten bijvoorbeeld een groep meisjes beroven of een schietpartij uitvoeren in opdracht van oudere, 'geslaagde' jongeren. Volgens een jongerenwerker is nog steeds slechts een beperkt aantal jongeren crimineel actief en blijft een meerderheid alleen geïnteresseerd in de criminele wereld zonder daarin actief te zijn. De meerderheid die alleen op straat rondhangt, kijkt wel op tegen de oudere, 'geslaagde' delinquenten die in dure auto's rijden en merkkleding dragen. Dat maakt volgens een jeugd-reclasseerder dat tegenwoordig vrijwel alle jongeren op sociale media laten zien hoe stoer zij zijn. Zo poseren zij bijvoorbeeld op foto's met (nep)vuurwapens.

Jeugdgroepen raken versmolten

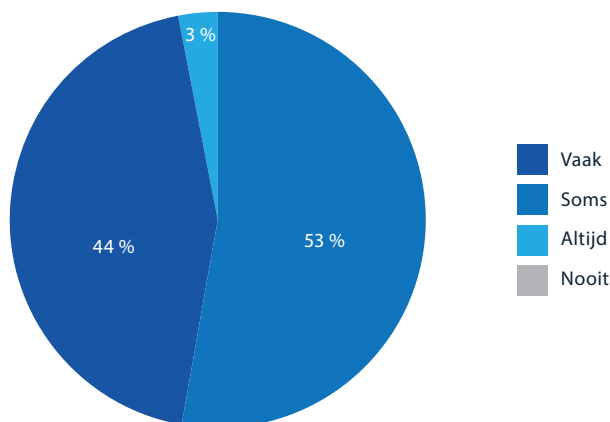
De laatste ontwikkeling is dat jeugdgroepen versmolten raken. Zoals uit paragraaf 3.2.3 is gebleken, zijn er in Zwolle in totaal vijf criminele groepen actief. Daarnaast zijn er per wijk meerdere overlastgevende jeugdgroepen. Volgens

experts van de politie is er met de culturele achtergrond van deze jeugdgroepen sprake van een versmelting. Het zijn niet alleen jongeren met of zonder een migratieachtergrond, maar het zijn groepen waarin meerdere culturele achtergronden samengaan. Een jongerenwerker geeft aan: 'Ik zie een soort inclusiviteit terugkomen in groepsdynamica waar iedereen zich mag aansluiten, ongeacht de achtergrond van diegene. Dat gun je iedereen in Nederland.' Daarnaast vertellen experts van de politie dat de overlastgevende en criminele jeugdgroepen meer wijk overstijgend zijn geworden en is het onderscheid tussen overlastgevende en criminele jeugdgroepen minder groot. Een jeugdreclasserder beschrijft het als volgt: 'Groepen zijn fluïde geworden, jeugdigen hebben andere rollen in andere groepen. In de ene groep vervult een jeugdige een dominante rol en in de andere groep zit de jeugdige in de periferie.' De ontwikkeling van meer fluïde groepen is eerder in onderzoek naar voren gekomen (Van Ham & Ferwerda, 2017). Experts uit het jongerenwerk zien dat de groepen vaak niet vermengen qua gender, de groepen bestaan meestal uitsluitend uit jongens. Tot slot bestaat er wel een hiërarchie tussen hard en zacht in de groep. Jongeren uit een volksbuurt staan automatisch hoger in hiërarchie dan jongeren uit een hoogopgeleid gezin.

3.3.2 Drugsproblematiek

In de survey geeft geen van de 42 experts aan dat zij bij de uitoefening van hun werk nooit te maken hebben met drugscriminaliteit (zie figuur 3.3).

Figuur 3.3 – De mate waarin experts te maken krijgen met drugscriminaliteit in hun werk (n=34)

Ter aanvulling hierop blijkt uit de groepsessies dat een groot deel van de experts zich zorgen maakt over de drugsproblematiek in Zwolle. De helft van de gesproken experts schat dat 10 tot 50 jeugdigen betrokken zijn of risico lopen om betrokken te raken bij drugscriminaliteit, terwijl eenderde van de experts spreekt over meer dan 50 jeugdigen. Uit de groepsessies komt een aantal ontwikkelingen naar voren van de drugsproblematiek.

Drugsgebruik is meer genormaliseerd

Ten eerste is drugsgebruik meer genormaliseerd. Er worden veel soorten drugs gebruikt in Zwolle: wiet, lachgas, cocaïne, amfetamine, xtc en 3-MMC¹². Jeugdagenten, wijkmanagers en medewerkers in het onderwijs vertellen dat vooral lachgas ontzettend populair is onder jongeren. Verder is 3-MMC nu nog legaal, maar dit wordt binnenkort mogelijk illegaal. Deze ontwikkeling doet zich niet alleen voor in Zwolle, het geldt voor de gehele maatschappij. Door de toename van de vraag naar drugs ligt de aanbodzijde open, geeft een politieagent aan. Daarbij komt dat door de normalisering van drugsgebruik, het handelen in drugs minder een taboe is geworden. Een jongerenwerker geeft aan dat de normalisering zich bijvoorbeeld uit doordat de jeugd gemakkelijker is gaan spreken over drugsgebruik en -handel: 'Mij wordt verteld dat ze wiet naar adresjes brengen. Daar wordt over gesproken omdat het voor jongeren niet zo heftig voelt.' Een onderwijsmedewerker vertelt dat de kinderen van 15 jaar, die zij in haar klas heeft, allemaal weten bij wie en waar ze drugs kunnen kopen. Ook zien medewerkers uit de zorg meer verslavingsproblematiek. Hoewel de experts het gevoel hebben dat jeugdigen meer drugs gebruiken, laten de cijfers van het Trimbos Instituut uit 2019 een ander beeld zien. Het drugsgebruik onder 12- tot en met 18-jarigen is sinds 2007 stabiel.

Verjonging in de drugshandel

De tweede ontwikkeling is dat er sprake is van een verjonging in de drugshandel. Drugs lopen als een rode draad door de Zwolse criminele jeugdgroepen, geeft een wijkagent aan, en zij zijn soms onderling in conflict met elkaar. De experts verschillen van mening in wat de samenstelling is van deze groepen. Een wijkmanager noemt het een 'drugsoorlog tussen Turkse en Pakistaanse groepen', een expert, werkzaam in de jeugdbescherming, benoemt jongeren met een Antilliaanse achtergrond. Experts van de politie geven aan dat er een vernieuwing is in jeugdgroepen, gerelateerd aan drugscriminaliteit. De oudere jongeren in de groepen zijn namelijk aan het einde van hun jaren twintig en lastig te pakken, terwijl de 16- en 17-jarigen steeds meer taken van hen overnemen.

De oudere garde blijft wel betrokken, maar gebruikt de jonge aanwas voor snel geld. Zij zetten ze bijvoorbeeld in als koeriers om drugspakketten rond te brengen. Deze jongeren zijn rond de vijftien jaar, soms zitten er ook straatdealers tussen van twaalf jaar. De jonge aanwas vindt de drugswereld aantrekkelijk door de status, de spanning en het geld. Meerdere experts vergelijken het verkopen van drugs met een baantje in de supermarkt. In een kwartier hebben de jongeren namelijk honderd euro verdiend door de verkoop van drugs, terwijl zij daar in de supermarkt veel meer uren voor moeten werken. Deze verleiding wakkert extra aan doordat de pakkans op de verkoop van drugs niet groot is. Experts van de politie geven aan dat de jonge aanwas het niet ziet als een baantje, het gaat meer om het af en toe doen van een klusje. De jonge aanwas bestaat voornamelijk uit kwetsbare jongeren. Zo betreft het jongeren die wonen op woonwagenvelden en jongeren met én zonder migratieachtergrond. Ook zijn jongeren kwetsbaar omdat zij soms schulden hebben bij drugsverkopers of ze worden door groepsdruk overgehaald om als koerier te dienen. Ze weten niet altijd waar ze deel van uitmaken, de 'grote' jongens vertellen niet alles. De conflicten tussen drugslijnen spelen zich voornamelijk af in Holtenbroek. Een jongerenwerker geeft aan dat de autobranden in Zwolle bij druggerelateerde conflicten horen. Die worden in opdracht van oudere jongeren door de jonge aanwas gedaan. Over en weer vindt intimidatie plaats. 'Op straat kun je precies zien wie tot welke orde hoort.' De jeugd op straat wordt hierin meegezogen: 'De lijnen hebben een uitstraling naar de straatjeugd.'

Sociale media vergemakkelijkt de handel

De laatste ontwikkeling is de hulp die sociale media biedt. Drugscriminaliteit is verleidelijker geworden met de komst van sociale media (Roks, Leuksfeldt en Densley, 2020). Met behulp van versleutelde tekst en het gebruik van emoji's blijven drugshandelaren online anoniem. Zo wordt een naald-emoji gebruikt om heroïne te omschrijven, een capsule voor MDMA en een sneeuwvlok voor cocaïne. Experts van de politie herkennen dit beeld in Zwolle. Kopen en verhandelen van drugs is gemakkelijker geworden sinds de komst van sociale media, zoals Instagram en Snapchat. Doordat Snapchat verstuurd berichten verwijdert en gesprekken niet terug te lezen zijn, is het de perfecte manier om anoniem te communiceren. Daarnaast is het voor een dealer gemakkelijker om zijn of haar aanbod naar een groot aantal afnemers te sturen. Een jeugdagent vertelt over een drugsdealer die zijn drugs verkoopt op Marktplaats.

3.3.3 Hotspots

Tijdens de interviews is aan experts gevraagd om hotspots te benoemen. Hotspots in de meest genoemde wijken zijn besproken, alsmede een korte beschrijving van de wijkkarakters. De experts zijn opmerkelijk eensgezind in hun beschrijving van de wijken.

Stadshagen wordt door de experts beschreven als een wijk met veel jeugd en veel overlast. Jongeren hangen op straat omdat er weinig te doen is in de wijk, maar er komen ook jongeren uit de wijken Holtenbroek en Aa-landen naar de wijk Stadshagen om op straat te hangen. Dit veroorzaakt veel overlast gevend gedrag, voornamelijk in Twistvlietpark.

Holtenbroek wordt omschreven als een multiculturele wijk waar de straatcultuur een gewoonte is. Er is veel armoede in de wijk. De experts omschrijven Holtenbroek als een wijk waar veel jeugdcriminaliteit plaatsvindt. Vooral de drugscriminaliteit is hoog in Holtenbroek. Dit komt volgens een wijkmanager doordat de jeugdgroep, waarvan bekend is dat ze actief zijn in de drugshandel, woonachtig is in deze wijk. In Holtenbroek wordt ook jonge aanwas geronseld. De hotspots in Holtenbroek zijn diverse plekken bij het winkelcentrum en WestAs park.

De wijken *Diezerpoort*, *Indische buurt* en *Kamperpoort* kennen volgens de experts een volkskarakter. Er is weinig geld en de wijken zijn gesloten gemeenschappen. In Diezerpoort wordt het hoogste aantal reclasseringsmaatregelen aan jongeren ouder dan 18 jaar opgelegd. De jongerenwerkers geven aan dat de jongeren uit de volksbuurten een hoge positie hebben op de hiërarchische ladder in groepen, omdat ze van huis uit hebben meegekregen harder te zijn en voor zichzelf op te komen.

3.3.4 Kwetsbare groepen

Tijdens de interviews is aan de experts gevraagd welke Zwolse jongeren met name kwetsbaar zijn voor externaliserende en/of drugsproblematiek. Hieronder zijn deze groepen jongeren kort besproken.

Traditionele probleemjongeren zijn licht verstandelijk beperkte jongeren, jongeren met een lage sociaaleconomische status, jongeren uit criminele gezinnen en jongeren uit ontwrichte gezinnen. Zij leven in een ongunstige thuissituatie en/of redden het vaak niet op school. Voor hen lonkt de straatcultuur waar eensgezinde jongeren als familie aanvoelen. Hierdoor zijn zij extra kwetsbaar voor het geleidelijk betreden van het criminele pad.

De tweede groep kwetsbare jongeren zijn de *jongeren met een migratieachtergrond*. De experts verschillen in hun meningen over het aandeel dat jongeren met een migratieachtergrond hebben bij de omvang van de externaliserende jeugdproblematiek in Zwolle. Een enkele expert vindt dat juist de jongeren zonder migratieachtergrond het meest voorkomen in overlast- en criminaliteitscijfers. Daarnaast zijn er experts die vinden dat jongeren zonder en met migratieachtergrond een gelijk aandeel hebben. Andere experts zijn van mening dat de jongeren met een migratieachtergrond de grootste rol spelen in deze vorm van jeugdproblematiek. De verklaring die een jongerenwerker geeft, is dat derde generatie migratiejongeren moeite hebben om te aarden in Nederland. Zij groeien op in verschillende culturen en hebben het gevoel nergens thuis te horen. Daarnaast geven jongeren met een migratieachtergrond vaker aan het gevoel te hebben gediscrimineerd te worden. Experts vertellen dat wanneer deze jongeren het gevoel krijgen dat de maatschappij ze negatief wegzet, ze in deze negatieve spiraal kunnen meegaan. Zo geeft een zorgmedewerker aan dat moslimjongeren met een migratieachtergrond de laatste jaren het gevoel krijgen weggezet te worden als crimineel. Door het gevoel te hebben nergens bij te horen en gediscrimineerd te worden, zijn de jongeren met een migratieachtergrond kwetsbaarder voor het ontwikkelen van problematiek.

De laatste kwetsbare groep jongeren zijn *jongeren zonder vaste woon- of verblijfplaats*. Volgens een zorgmedewerker waren er in 2016 90 jongeren zonder vaste woon- of verblijfplaats per jaar in Zwolle, terwijl dit aantal in de afgelopen jaren volgens meerdere experts is toegenomen naar ongeveer 120 jongeren per jaar. De helft hiervan heeft een migratieachtergrond, waarvan de meesten Syrische en Somalische vluchtelingen zijn. Dit zijn vaak jongeren, die in de jeugdzorg hebben gezeten en daarbij van hulpverlener naar hulpverlener zijn gestuurd. Door het feit dat zij geen verlengde jeugdhulp krijgen vanaf het moment dat zij achttien zijn, raken zij uit beeld. Dit maakt de jongeren erg kwetsbaar, vooral voor drugsproblematiek. Een zorgmedewerker vertelt: '90 procent gebruikt drugs en bijna allemaal hebben ze schulden.'

3.4 Resumé

In dit hoofdstuk is de omvang en aard van externaliserende jeugdproblematiek in Zwolle aan bod gekomen, waarbij specifiek is gekeken naar drugscriminaliteit. Aan de hand van de deskresearch, een analyse van politiecijfers en de groepsinterviews is een beeld geschetst van de situatie in Zwolle.

Uit de deskresearch is naar voren gekomen dat de jongeren in Zwolle op steeds jongere leeftijd alcohol en drugs gebruiken en steeds meer illegale wapens bezitten. Verder zijn er onder experts zorgen over verslavend gokgedrag van de jongeren en is het aantal agressieve bedreigingen en confrontaties onder jongeren toegenomen. Vervolgens is gekeken naar de wijken in Zwolle waar de meeste risicofactoren aanwezig zijn op overlast gevend en crimineel gedrag. Dit zijn Binnenstad, Dieze-Oost, Dieze-West, Holtenbroek, Indische buurt en Kamperpoort. Een tweetal wijken komen ook terug wanneer wordt gekeken naar de wijken waar de meeste overlast plaatsvindt: Dieze-West, Holtenbroek, Stadshagen-Milligen, Stadshagen-Frankhuis en Westenholte.

De politiecijfers gaan in op de omvang en aard van overlast gevend en wets-overtredend gedrag. Daaruit blijkt ten eerste dat het aantal meldingen van jeugdoverlast in de periode 2012-2019 nagenoeg gelijk is gebleven in de gemeente Zwolle, terwijl dit aantal in vergelijkbare gemeenten aanzienlijk is afgenomen in dezelfde periode. Overlastmeldingen komen met name uit de stadsdelen Midden en West, waarbij voor stadsdeel West de wijk Stadshagen eruit springt. Voor de periode 2010-2019 geldt dat het aantal verdachten tot 25 jaar voor strafbare feiten is afgenomen met ruim 30 procent. De aard van deze strafbare feiten is wel veranderd. Zo is het aantal 'gewelddsmisdrijven', 'vermogensmisdrijven' en 'vernieling en openbare orde misdrijven' afgenomen, terwijl het aantal 'drugsmisdrijven' en 'vuurwapenmisdrijven' in de gemeente Zwolle is toegenomen. In de periode 2017-2020 hebben 4.755 jeugdigen in totaal 17.454 misdrijven gepleegd waarvan 28 procent door jeugdigen van 15 jaar of jonger. Kijkend naar de wijken waarin deze misdrijven het meest worden gepleegd, komen Binnenstad-Zuid, Stadshagen-Milligen, Holtenbroek en Ittersum naar voren. Ook hier zijn de stadsdelen Midden en West oververtegenwoordigd, evenals bij de overlastmeldingen. Het valt op dat het aantal drugsmisdrijven in 2020 met 20 procent is afgenomen ten opzichte van 2017. De reden van dit onverwachte resultaat is onbekend en verdient nader onderzoek. Met betrekking tot het risico om op latere leeftijd betrokken te raken bij drugscriminaliteit lopen jongeren van 8-23 jaar uit de wijken Diezerpoort, Marsweteringlanden, Binnenstad, Kamperpoort-Veerallee, Holtenbroek, Aa-landen en Ittersum volgens het voorspelmodel van de City Deal Zicht op Ondermijning het hoogste risico. Het risico neemt toe naarmate de jeugdigen ouder worden. Dat het risico om betrokken te raken in de drugscriminaliteit er is, blijkt wanneer het criminele speelveld in Zwolle wordt geschetst. Van de vijf onderscheiden groepen concurreren drie groepen met elkaar op de drugsmarkt. Daarnaast is in de vijf groepen jonge aanwas zichtbaar.

Uit de groepsinterviews blijkt dat experts bij de uitoefening van hun werk het vaakst te maken krijgen met overlast, gevolgd door licht en ernstig delinquent gedrag. Online delinquentie zien zij het minst vaak in de hun dagelijkse werkpraktijk, maar vangen wel signalen op dat het voorkomt. Zij zien een aantal ontwikkelingen op het gebied van externaliserende problematiek. Ten eerste is er volgens hen een afname in de jeugdcriminaliteit, maar vindt er tegelijkertijd een verharding plaats. Jeugdigen laten namelijk op steeds jongere leeftijd meer extreem gedrag zien. De instapdelicten zijn zwaarder en zij raken vaker betrokken bij gewelds- en drugscriminaliteit. Dit komt mede doordat tegenwoordig alles draait om status en geld. Hierbij beïnvloeden negatieve rolmodellen, die deze status en geld al hebben, de jeugdigen. Een andere ontwikkeling is dat criminaliteit steeds vaker in een online omgeving voorkomt. Naast dat de online criminaliteit is toegenomen, althans dat vermoeden de experts, kan de zogenaamde straatcriminaliteit, zoals drugshandel, sneller, gemakkelijker en anoniemer uitgevoerd worden in een online omgeving. De laatste ontwikkeling is dat problematische jeugdgroepen versmolten raken. Deze versmelting vindt niet alleen plaats doordat meerdere culturele achtergronden een plaats innemen bij een jeugdgroep, maar ook omdat de jeugdgroepen wijk overstijgend en fluïde zijn. Bij de criminele (drugs) groepen speelt rivaliteit een grote rol.

Over drugscriminaliteit geven vrijwel alle experts aan zich zorgen te maken over de drugsproblematiek in Zwolle. Deze zorg heeft een aantal oorzaken. Ten eerste is drugsgebruik genormaliseerd, wat overigens voor de gehele maatschappij geldt, aldus de experts. Daarbij vergemakkelijken sociale media de drugshandel, omdat daar via versleutelde en afgeschermd berichten op anonieme wijze gecommuniceerd kan worden. De derde oorzaak is dat er sprake is van een verjonging in de drugshandel, doordat de status, spanning en het geld dat voortkomt uit de drugshandel de jonge aanwas aantrekt. Zij worden op een specifieke manier ingezet door de 'oude garde', bijvoorbeeld als drugskoerier. Tot slot wordt ingegaan op hotspots en kwetsbare jeugdgroepen voor externaliserende en/of specifieke drugsproblematiek. Doordat er te weinig te doen is in de wijk wordt Stadshagen als hotspot genoemd, terwijl in de multiculturele en armoedige wijk Holtenbroek vooral jeugdcriminaliteit plaatsvindt. Andere hotspots zijn de wijken Diezerpoort, Indische buurt en Kamperpoort. De kwetsbare groepen, die de experts onderscheiden, zijn jongeren met een licht verstandelijke beperking, jongeren met een lage sociaaleconomische status, jongeren uit criminele gezinnen en jongeren uit ontwrichte gezinnen. Verder zijn jongeren met een migratieachtergrond volgens experts kwetsbaar voor externaliserende problematiek, evenals jongeren zonder vaste woon- of verblijfplaats.

Eindnoten

1. Op pagina 16 en 17 staat beschreven hoe de scores tot stand zijn gekomen
2. Hierbij gaat het om de volgende voorvallen: tasjesroof, bedreiging, geweldsdelicten, overvallen en jeugdcriminaliteit.
3. De cijfers voor het jaar 2019 zijn voorlopige cijfers
4. Aan het begin van paragraaf 3.2 is gesteld dat in een onderzoek door de gemeentelijke rekenkamercommissie naar Verbonden Partijen van de gemeente Zwolle in 2013 een vergelijking is gemaakt met de gemeenten Dordrecht, Emmen, Haarlemmermeer, Maastricht en Zaanstad. Vanwege het feit dat hier enkel een vergelijking wordt gemaakt met de gemeente Maastricht, is omdat de City Deal geen gegevens heeft van de gemeenten Dordrecht, Emmen, Haarlemmermeer en Zaanstad.
5. <https://zichtopondermijning.nl/>
6. <https://zichtopondermijning.nl/>
7. Van de 375 criminele jeugdigen zijn 21 jongeren (0,4 procent) ouder dan 23 jaar.
8. Het is onbekend in welke mate en hoe de coronacrisis van invloed is geweest op de jeugdproblematiek.
9. Het is niet bekend wat deze criteria zijn.
10. De overige 4.650 jeugdigen voldeden niet aan de criteria van de politie om op een dergelijke manier gecategoriseerd te worden.
11. Sexting betreft het versturen van seksueel getinte berichten of foto's via online media.
12. 3-MMC is een Nieuwe Psychoactieve Stof (NPS) uit de groep synthetische cathinonen. Gebruikers omschrijven de effecten van 3-MMC als een combinatie tussen MDMA en cocaïne. Je kunt een euforisch, verliefd gevoel krijgen, ook geeft het een opgewerkt, energiek gevoel en wordt de mate van zelfvertrouwen groter.

4 De aanpak van jeugdproblematiek

In dit hoofdstuk is in de eerste paragraaf aandacht besteed aan de bestaande preventieve, curatieve en repressieve aanpak van de jeugdproblematiek in de gemeente Zwolle. De basis hiervoor zijn de bestudeerde beleidsdocumenten. De resultaten uit de groepsinterviews zijn vervolgens in paragraaf 4.2 gebruikt om te bepalen op welke gebieden de aanpak verbetering behoeft.

4.1 Beleidsanalyse

In 2012 is het de gezamenlijke ambitie van de gemeente Zwolle en haar maatschappelijke partners dat de Zwolse kinderen en jongeren zich fysiek, cognitief en sociaal-emotioneel dusdanig kunnen ontwikkelen dat zij een startkwalificatie bemachtigen. Een ononderbroken schoolloopbaan is van belang. Hierdoor zijn zij in de toekomst in staat om volwaardig te participeren in de maatschappij en gaan ze niet over tot overlastgevende en criminele activiteiten (gemeente Zwolle, 2012; gemeente Zwolle, 2014; gemeente Zwolle & Besturenoverleg Lokaal Onderwijs Zwolle, 2016). Van invloed op het behalen van deze ambitie is dat vanaf 1 augustus 2014 de Wet Passend Onderwijs is ingevoerd. Sindsdien zijn alle Zwolse scholen verantwoordelijk voor het op maat ondersteunen van kinderen en jongeren (gemeente Zwolle, 2014; gemeente Zwolle & Besturenoverleg Lokaal Onderwijs Zwolle, 2016). Vanaf 1 januari 2018 zijn op de scholen de Ondersteuningsteams (OT's) van start gegaan. Het zijn teams waar expertise is belegd vanuit het onderwijs, het brede sociale domein en jeugdhulp. In dit team zijn drie functies belegd: 1) bijdragen aan het meer preventief werken en passender maken van onderwijs, 2) integraal afwegen welke extra ondersteuning voor kinderen en jongeren nodig is en 3) het formaliseren van het ondersteuningsaanbod uit het brede sociale domein of vanuit het onderwijs. Onder voorwaarde dat deze integrale afweging gemaakt is, heeft het OT de bevoegdheid om ondersteuning uit het volledige

sociale domein erbij te halen zoals WMO, schuldhulp et cetera. De OT's dragen hiermee bij aan de doelstellingen van de Ontwikkelagenda Passend Onderwijs (Kaders voor ondersteuningsteams, 2018).

Een belangrijke ontwikkeling is dat sinds 1 januari 2015 de Jeugdwet geldt waardoor de gemeente Zwolle verantwoordelijk is voor alle vormen van jeugdhulp en de verbinding met het brede jeugd beleid voor jongeren tot 18 jaar. In uitzonderlijke gevallen kan jeugdhulp worden voortgezet tot de leeftijd van 23 jaar (gemeente Zwolle, 2014; gemeente Zwolle & Besturenoverleg Lokaal Onderwijs Zwolle, 2016; CBS, 2018). De definitie van jeugdhulp is: 'De hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en/of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere of opvoedingsproblemen van de ouders' (CBS, 2018). De doelstelling is dat zware en veelal duurdere hulp wordt tegengegaan of verkort door in te zetten op preventieve maatregelen (gemeente Zwolle, 2014; gemeente Zwolle, 2019b). Naast de inzet op preventie kenmerkt de jeugdwet zich ook doordat de maatregelen niet alleen van toepassing zijn op het kind maar op het gehele gezin ('Eén gezin, één plan') en vindt er passende jeugdhulp plaats ('Zo zwaar als moet, zo licht als kan'). Er wordt ondersteuning, hulp en zorg geboden aan kinderen, jongeren en hun ouders. Andere kernaspecten van de omslag zijn het gaan van verkokerd naar geïntegreerd, van aanbodgerichte hulpverlening naar vraaggerichte hulpverlening, van hulp los van de leefomgeving naar hulp rond het gezin en vandaaruit inschakeling van de eigen kracht, van problemen achteraf oplossen naar problemen of escalatie voorkomen, van praten, doorverwijzen en doorzetten naar geïntegreerd werken met elkaar rond gezinnen (gemeente Zwolle, 2014).

In 2020 zijn de drie decentralisaties in het sociaal domein, waaronder de Jeugdwet, geëvalueerd (Kromhout, Van Echtelt & Feijten, 2020). In de uitvoeringspraktijk is veel gebeurd bij zowel gemeenten als (zorg)aanbieders en andere betrokken partijen. Zo heeft een grote meerderheid van de gemeenten via breed opgezette sociale wijkteams laagdrempelige toegang tot sociaaldomeinvoorzieningen georganiseerd. In de praktijk is het echter niet gelukt om te voldoen aan alle verwachtingen die de decentralisatie met zich heeft meegebracht. Zo blijkt het outreachend te werk gaan achter te blijven en lukt het vroegtijdig bieden van jeugdzorg regelmatig niet door onder meer te lange wachtlijsten. Hierdoor moeten jongeren in heel kwetsbare posities soms heel lang wachten op de hulp die zij hard nodig hebben. Een ander punt uit de evaluatie is dat veel gemeenten het belang van een integrale aanpak onderschrijven, maar dat het in de praktijk nog niet altijd gerealiseerd is. Genoemde knelpunten zijn onder andere de privacywetgeving met betrekking tot gegevensuitwisseling en de afstemming

in de dienstverlening wanneer een ondersteuning behoevende 18-minner overgaat in een 18-plusser en in feite buiten de Jeugdwet valt. Een ander knelpunt dat ervoor zorgt dat een integrale samenwerking moeilijk of niet van de grond komt, is dat de betrokken partijen vaak ieder hun eigen regels en doelstellingen hebben die gestuurd worden door afzonderlijke wetgeving, financieringsstromingen en beroepscode. Wanneer er wel een integrale samenwerking is gestart, is het vaak niet helder welke instantie verantwoordelijk is voor welke hulp omdat hierop niet duidelijk regie wordt gevoerd. Een laatste punt uit de evaluatie is dat het totale stelsel van voorzieningen in het sociaal domein niet minder complex is geworden in vergelijking met de situatie van voor de decentralisaties. Er is namelijk nog steeds sprake van veel actoren, regelingen en voorzieningen waar burgers en professionals gemakkelijk in kunnen verdwalen. De gegeven aanbeveling in de evaluatie is dan ook dat het Rijk opnieuw moet nadenken over realistische doelen en moet bijsturen door binnen de bestaande kaders problemen aan te pakken. Hierdoor zal de ondersteuningsbehoefte van de burger beter worden bediend (Kromhout, Van Echtelt & Feijten, 2020).

4.1.1 De maatregelen in het sociale domein

In de periode 2015-2018 is extra geïnvesteerd in 13 preventieve maatregelen in het sociaal domein. Deze hebben betrekking op drie preventieniveaus: 1) universeel – preventieve inzet gericht op iedereen, 2) selectief – preventie gericht op groepen met een verhoogd risiconiveau en 3) geïndiceerd – individuele inwoners met (een verhoogd risico op) een probleem. Deze preventieve interventies hadden een vier-tal *outcome*-doelen, namelijk de al eerdergenoemde ‘opgroeien’, ‘zelfbewustzijn’, ‘participatie’ en ‘zelfvertrouwen’. In Bijlage 5 staan de 13 interventies en de bijbehorende *outcome* beschreven (gemeente Zwolle, n.b.). In mei 2019 is de gemeente tot de conclusie gekomen dat de beschikbare middelen om al deze interventies door te zetten niet voor handen zijn. De voorlopige opbrengsten bieden daarentegen wel perspectief voor wat betreft het voorkomen van schooluitval, kindermishandeling en het onnodig inzetten van duurdere, niet vrij toegankelijke jeugdhulp. Uiteindelijk heeft de gemeente besloten om de meeste interventies ofwel structureel (Marietje Kessels, Kinderen in een scheiding, en Steunouders) of incidenteel meerjarig voort te zetten (Homestart, Vrouwen Coachen Meiden, Deltion jongerenteam, School’s Cool, THINK op school, Match, uitbreiding jongerenwerk, en Fakkeltje). Alleen de interventies, die gericht zijn op het bevorderen van een gezond gewicht, worden beëindigd (gemeente Zwolle, 2019b).

Naar aanleiding van de onder andere in paragraaf 2.1 beschreven zorgwekkende signalen door Travers Welzijn hebben Travers Welzijn, SportService

Zwolle, WijZ Welzijn en ZwolleDoet! de gemeente Zwolle gevraagd de aanwezige expertise te benutten en te investeren in preventie als motor voor een gezonde, vitale en wendbare Zwolse samenleving. Travers Welzijn heeft een subsidieaanvraag gedaan om alle activiteiten (zie Bijlage 6 voor de activiteiten, door wie deze zijn uitgevoerd en wat de resultaten daarvan zijn) voort te zetten vanaf 2020. In Bijlage 6 zijn drie activiteiten buiten beschouwing gelaten, omdat deze ook al in Bijlage 5 zijn beschreven. Het betreft de activiteiten 'Deltion jongerenteam', 'Fakkeltje' en 'Vrouwen coachen meiden' (gemeente Zwolle, 2020c).

4.1.2 De maatregelen in het veiligheidsdomein

In het vervolg zal met een tijdlijn een overzicht worden gegeven van de preventieve, curatieve en repressieve maatregelen die zich in het veiligheidsdomein hebben voorgedaan ten aanzien van overlastgevende en criminele jeugdgroepen.

Justitieel Overleg Risicjongeren

In 2013 is door het Veiligheidshuis een Justitieel Overleg Risicjongeren (JOR) in het leven geroepen. De aangesloten ketenpartners zijn het Openbaar Ministerie (OM), de politie, Reclassering Nederland, Tactus, Jeugdbescherming Overijssel, Raad voor de Kinderbescherming en de veiligheidsmakelaar van het Veiligheidshuis. Op basis van een shortlist bespreken ze de Zwolse casuïstiek en worden alle Zwolse jongeren thuis opgezocht. Daar wijst een jeugdagent erop dat zij negatief in beeld zijn en dat de burgemeester vindt dat hun gedrag moet stoppen. Na deze gesprekken krijgen de jongeren en ouders de mogelijkheid om samen deel te nemen aan een Multidisciplinaire Overleg (MDO) om te kijken wat er nodig is om de overlast en/of criminaliteit te laten stoppen. Door de komst van de sociale wijkteams (SWT's) in 2015 zijn veel werkzaamheden van het 'team Veiligheid en Leefbaarheid' overgenomen en zijn ook de werkzaamheden van het JOR veranderd. Zo zijn de SWT's bijvoorbeeld de huisbezoeken gaan uitvoeren (Kroon, 2020).

Integrale Aanpak ter Voorkoming van Escalatie (AVE)

De gemeente dient vanaf 2015 hulpverlening aan te bieden en op te schalen indien een burger niet meer in staat is om de regie over zijn of haar eigen leven te hebben. In het geval van huishoudens met oplopende problematiek is AVE ontwikkeld om duidelijk te maken wanneer welke partij wat moet doen. Het doel is om (dreigende) escalerende situaties in een huishouden te voorkomen en reeds geëscaleerde situaties te beperken of te beëindigen door een hoger niveau van expertise of een specifieke voorziening in te zetten. Tegelijk met de

implementatie van AVE loopt de doorontwikkeling van het Zorg- en Veiligheidshuis IJsselland (Gemeente Zwolle, 2019c). Het is een samenwerkingsverband tussen zorg- en strafpartners en gemeenten, die vanaf 1 januari 2019 onder eenduidige regie werken aan complexe zorg- en veiligheidsproblemen (Veiligheidshuis IJsselland, 2019; Veiligheidshuis IJsselland, n.b.).

Een onderdeel van de doorontwikkeling is een pilot waar het Zorg- en Veiligheidshuis IJsselland de regie voert bij complexe domeinoverstijgende problematiek met risico's op het gebied van openbare orde en veiligheid. De consequenties van deze pilot zijn opgenomen in de AVE. De AVE bestaat uit vier fasen: AVE 1, AVE 2, AVE 3 en AVE 4. Het overgrote deel van de huishoudens bevindt zich in de eerste fase. Preventie speelt in deze fase een belangrijke rol, omdat eventuele risico's zo vroeg mogelijk gesignaleerd worden om problemen te voorkomen. In deze fase hebben de inwoners zelf de regie in het opmerken van signalen over zichzelf of anderen. Er is een aantal belangrijke signalen dat wordt genoemd: frequent schoolverzuim, agressief optreden, verwaarlozing en zwerfgedrag van leden van het huishouden. Voor wat betreft signalering en preventie zijn professionals, zoals de huisarts, hulpverlener en wijkagent van belang. Indien professionals signalen waarnemen, is het afhankelijk van de aard van het signaal welke professional het oppakt. Indien er sprake is van medische signalen behoren ze toe aan de huisarts, terwijl veiligheidskwesties bij de politie terecht dienen te komen en signalen uit het sociale domein bij het SWT. In de fasen die volgen, neemt de problematiek bij huishoudens toe. Daarom is in AVE 2 aanvulling of ondersteuning nodig, terwijl het in AVE 3 en AVE 4 in het belang van de burger en de veiligheid noodzakelijk is dat de regie (tijdelijk) wordt overgenomen (gemeente Zwolle, 2019c).

Het Werkproces Integrale Aanpak Problematische Jeugdgroepen en Groepsgedrag

In 2016 is het Werkproces opgesteld en in de plaats gekomen van de groeps-scan. De reden hiervoor is dat criminaliteit, overlast en andersoortige overtredingen door problematisch groepsgedrag de openbare orde, sociale norm en/of veiligheid in de woon- en leefomgeving in de gemeente Zwolle verstoren. Het Werkproces bestaat uit zeven stappen en in grove lijnen wordt de jeugdgroep hiermee in beeld gebracht, wordt bepaald of en hoe de groep(sleden) aangepakt moet(en) worden en uiteindelijk wordt de jeugdgroep daadwerkelijk aangepakt. De doelstelling van het Werkproces is vierledig: 1) verminderen van overlastincidenten en criminaliteit door de problematische jeugdgroep; 2) versterken van de sociale positie van de leden van deze problematische jeugdgroep en hen perspec-

tief bieden; 3) verstoren van de negatieve groepsdynamiek en 4) voorkomen dat nieuwe aanwas zich aansluit. Het is noodzakelijk dat er een duidelijke rolverdeling en verdeling van verantwoordelijkheden is tussen alle aangesloten partijen. Afhankelijk van de problematische jeugdgroep sluiten naast het OM, de politie en gemeente ook andere ketenpartners aan. Hierbij valt te denken aan het jongerenwerk, partners uit het sociaal domein en de (jeugd-)reclassering (Landelijk projectteam proeftuinen, 2016).

Intermezzo – Handreiking duiding problematisch jeugdgroepgedrag

Van Ham en Ferwerda (2017) hebben een handreiking gemaakt omdat er behoefte was om bij de uitvoering van dit Werkproces een problematische jeugdgroep of fluide netwerk te kunnen blijven duiden. De handreiking heeft een drietal doelen: 1) groepen voorzien van een duiding om te kunnen prioriteren, waarbij de ernst van het gedrag, de impact op de omgeving en een eventuele risicovolle ontwikkeling van de groep(sleden) aan de orde komen, 2) bouwstenen leveren om een plan van aanpak op te stellen en 3) de aanpak van de groep kunnen monitoren. Dit gebeurt aan de hand van een kwantitatieve checklist van items. Het heeft een viertal thema's, waarin ieder thema eigen aspecten en bijbehorende indicatoren heeft (zie bijlage 7). Het eerste thema is 'Groepskenmerken' en de bijbehorende aspecten zijn de samenstelling van de groep, de invloed van de groepsdynamica en andere contextuele elementen. Het tweede thema is 'Impact op de buurt' waar de focus ligt op de zichtbaarheid van de groep en de mate van intimidatie in de buurt. Het derde thema betreft 'Criminaliteit en houding' met als aspecten de omvang en aard van criminaliteit, de omvang en aard van grensoverschrijdend gedrag en de houding jegens professionals. Tot slot is 'Psychosociale problematiek' het vierde thema. Het heeft betrekking op de situatie in het 'Onderwijs/Werk' en op het 'Zorg en welzijn' aspect (Van Ham & Ferwerda, 2017).

Project Pactum

In het voorjaar van 2019 kwamen signalen naar voren dat er sprake was van toenemende onrust op de cocaïnemarkt in Zwolle. Om dit soort geweldsincidenten te voorkomen, is in januari 2020 het integrale project Pactum gestart, waarin de politie Oost-Nederland, de gemeente Zwolle, de belastingdienst Oost-Nederland en het RIEC-Oost Nederland integraal samenwerken. Hiermee wordt getracht de cocaïnemarkt in district IJsselland te verstoren. De cocaïnemarkt wordt beheerst door vijf criminele groepen. De vijf criminele groepen omvatten een flu-

ide netwerk van ongeveer 70 personen. Er wordt anno 2021 onderzoek verricht in hoeverre bedrijven gerelateerd kunnen worden aan deze personen en in welke branches deze bedrijven actief zijn. Een andere doelstelling is om criminele (bedrijfs-)processen te verstoren. Hieraan verwant is buitenspel zetten van sleutelfiguren in de criminele netwerken en afpakken van crimineel verkregen vermogen. Hiervoor is er ook een belangrijke positie voor het Openbaar Ministerie bij deze integrale samenwerking. Tot slot is er een doelstelling om de jonge aanwas naar criminele netwerken te beperken. Hiervoor is een gecombineerde aanpak van zorg en veiligheid benodigd (gemeente Zwolle, RIEC Oost-Nederland, Politie Oost-Nederland & Belastingdienst Oost-Nederland, 2020).

Een voorbeeld van een groepsgerichte aanpak

In 2018 is de AUREUS-groep in beeld gekomen en geprioriteerd door de lokale driehoek. Het betreft een jeugdgroep waarvan alle 37 leden – die in wisselende samenstelling voorkomen in de wijk Holtenbroek – reeds criminele antecedenten hebben en velen zich steeds meer bezig zijn gaan houden met steeds zwaardere en meer georganiseerde vormen van criminaliteit. De aard van de criminele activiteiten is met name dealen van harddrugs en plegen van overvallen en woninginbraken. De leden wanen zich onaantastbaar en hebben geen respect voor gezag. Vaak komen ze uit een gedepriveerde thuissituatie waar de ouders niet voldoende competent blijken te zijn om de jongeren op te voeden, grenzen te stellen en de goede richting op te krijgen. Ook is het lastig om hen te betrekken bij de aanpak. Een bijkomend probleem is dat het een groep betreft waar geen zicht op is, terwijl het een aanzuigende werking heeft op andere jongeren. Hierdoor komt de leefbaarheid van het gebied, waar deze jongeren uit afkomstig zijn, onder druk te staan (gemeente Zwolle, 2020d).

Om het groepsgedrag aan te pakken, is op 20 juli 2018 een aantal partijen een samenwerkingsverband aangegaan voor een groepsgerichte aanpak waarbij ze binnen de grenzen van de AVG-informatie met elkaar mogen delen. Het betrof de volgende partijen: de gemeente Zwolle, de politie, het Openbaar Ministerie (OM), de Raad voor de Kinderbescherming, Travers Welzijn en Reclassering Nederland. Sinds 10 december 2019 is daar ook Jeugdbescherming Overijssel bijgekomen (Convenant AUREUS-groep, 2018) en is er later een verbinding met het RIEC gelegd waardoor er een steeds completer beeld is ontstaan van de AUREUS-groep. Voor alle leden die hieruit zijn voortgekomen, is een persoonsgerichte integrale aanpak vormgegeven waarbij gebruik wordt gemaakt van een combinatie van strafrecht, bestuursrecht en, indien nodig, zorg. Daarnaast heeft – in een poging de aanzuigende werking van de groep te doorbreken – ieder individu

bij de jeugdgroep een brief van de burgemeester gekregen waarin staat dat ze deel uitmaken van de groep, dat informatie wordt gedeeld tussen de politie en andere organisaties en dat bij geconstateerde criminele activiteiten het Openbaar Ministerie nadrukkelijk wordt betrokken (gemeente Zwolle, 2020d).

Concluderend wordt in de voortgangsrapportage, die in augustus 2020 is opgemaakt, gesteld dat er meer nodig is om de problematiek aan te pakken omdat de huidige interventies niet voldoende zijn om de doelstellingen te behalen. De criminaliteit, die wordt gepleegd door deze jeugdgroep, is niet teruggedrongen. Daarnaast blijft het overgrote deel onder de radar van de politie of hulpverlening of trekt zich weinig aan van ingezette hulpverlening. Er zijn nog steeds grote zorgen over de aanzuigende werking die de jeugdgroep heeft op andere jongeren. Hierop dient geïnvesteerd te worden door schooluitval te voorkomen bij kwetsbare jongeren die nog niet in de jeugdgroep zitten, hen te ondersteunen in het zoeken van stageplekken et cetera. Straatcoaches en jongerenwerkers spelen hierbij een belangrijke rol (Gemeente Zwolle, 2020d).

Het Zorg- en Veiligheidshuis IJsselland

Naast de groepsgerichte aanpak van jeugdgroepen via het Werkproces, werkt het Zorg- en Veiligheidshuis IJsselland ook met een persoonsgerichte aanpak (gemeente Zwolle, 2018). Er is dan sprake van problemen op meer leefgebieden, waar de domeinen zorg en veiligheid bij zijn betrokken en de veiligheid van de persoon en/of zijn/haar omgeving in gevaar is. De problematiek kan niet effectief aangepakt worden door reguliere samenwerking tussen partners in één keten, waardoor samenwerking tussen meerdere ketens benodigd is. Er zal gewerkt worden met regionale casustafels in IJsselland om de kennis van complexe domeinoverstijgende casuïstiek te vergroten en de samenwerking in de keten te bevorderen (Veiligheidshuis IJsselland, n.b.). Zij brengen onder andere de oorzakelijke factoren voor het gedrag in kaart (gemeente Zwolle, 2018). Ook zal in overleg met de gemeenten en partners in meer casussen procesregie gevoerd worden, waarbij – indien nodig – de veiligheidsmakelaars aansluiten bij lokale netwerkoverleggen en incidenteel bij lokale Multidisciplinaire Overleggen (MDO's) (Veiligheidshuis IJsselland, n.b.).

Om duidelijker te maken wie, met welk doel en met welke inzet deelneemt aan het Zorg- en Veiligheidshuis IJsselland, alsook wie waarover, op welk niveau regie voert en hoe besluitvorming plaatsvindt over complexe zorg- en veiligheidsproblemen is in november 2019 een convenant gesloten tussen de ketenpartners in Zorg- en Veiligheidshuis IJsselland. De doelstelling is om een bijdrage te leveren aan de algemene veiligheid, verbeteren van de persoonlijke situatie,

voorkomen en verminderen van recidive, (ernstige) overlast, criminaliteit en/of maatschappelijke uitval door een combinatie van repressie, bestuurlijke interventies en zorg. Het Zorg- en Veiligheidshuis IJsselland behandelt aan de hand van het werkproces onder andere casuïstiek op risicojongeren (één keer per maand) en veelplegers/Top X criminelen (één keer per twee weken). In tabel 4.1 staan de partijen die het convenant hebben ondertekend, de vaste deelnemers aan de casustafel risicojongeren (Justitieel Overleg Risicojongeren) en de vaste deelnemers aan de casustafel Veelplegers/Top X. Afhankelijk van de casuïstiek sluiten bij de casustafel Veelplegers/Top X ook Team Vangnet Informatie en Advies/Centrale Toegang, Creating Balance, Limor, Humanitas, Trajectum, SWT's en lokale organisaties aan (Veiligheidshuis IJsselland, 2019). Duidelijk is dat het aantal betrokken instanties groot is.

Tabel 4.1 – De aangesloten partijen

Convenant	Casustafel risicojongeren	Casustafel Veelplegers/Top X
Gemeente Zwolle	Veiligheidshuis IJsselland	Veiligheidshuis IJsselland
Gemeente Dalfsen	Politie Regionale Eenheid Oost-Nederland	Politie Regionale Eenheid Oost-Nederland
Gemeente Deventer	Openbaar Ministerie	Openbaar Ministerie
Gemeente Hardenberg	Gemeente	Gemeente
Gemeente Kampen	Reclassering Nederland	Reclassering Nederland
Gemeente Olst-Wijhe	Tactus	Tactus
Gemeente Ommen	Raad van de Kinderbescherming	Dienst Justitiële Inrichtingen/ Penitentiaire Inrichtingen
Gemeente Raalte	Jeugd Bescherming Overijssel	Leger des Heils
Gemeente Staphorst	Sociaal Wijkteam	
Gemeente Steenwijkerland	Leerplicht	
Gemeente Zwartewaterland		
Politie Regionale Eenheid Oost-Nederland		
Openbaar Ministerie		
Dienst Justitiële Inrichtingen		
GGD IJsselland		
Veilig Thuis		

Convenant	Casustafel risicjongeren	Casustafel Veelplegers/Top X
HALT		
Iriszorg		
Trajectum		
Stichting Dimence		
Stichting Transfore		
Leger des Heils		
Reclassering Nederland		
Tactus		
Humanitas		
MEE IJsselland		
Raad voor de Kinderbescherming		
RIBW IJsselland		
Jeugdbescherming Overijssel		
Slachtofferhulp Nederland		
Pactum		
Raster		
Limor		
Trias		
Vitree		
WSG		
Creating Balance		
Stichting de Kern		

4.2 Groepsinterviews

In deze paragraaf staan de bevindingen uit de groeps gesprekken over de aanpak van de Zwolse jeugdproblematiek centraal. De experts zijn gevraagd naar hun perceptie op de huidige aanpak en hun visie op mogelijke verbeterpunten. De meerderheid van de experts geeft aan dat de aanpak in Zwolle de laatste jaren is verbeterd. Er is meer aandacht voor jeugdproblematiek, er wordt beter samengewerkt en er zijn veel nieuwe initiatieven. Desondanks geven ze ook een aantal kritiek- en verbeterpunten. De meningen van de experts zijn in drie hoofdthema's besproken: de jeugdketen, het gemeentelijk beleid en aanbod en voorzieningen.

4.2.1 De jeugdketen

De jeugdketen in Zwolle wordt gekenmerkt door een groot aantal partners. Er zijn veel instanties die zich inzetten voor de jeugd. Dit maakt de aanpak lastig. Twee onderwerpen zijn in de interviews met name aangedragen om de aanpak in de jeugdketen te optimaliseren, namelijk de integrale samenwerking en een centrale regie. De onderwerpen liggen in elkaars verlengde. De wens voor een centrale regie komt voort uit de wens voor meer integrale samenwerking en vice versa.

Integrale samenwerking

De wens voor een betere integrale samenwerking is het meest gehoorde verbeterpunt in de interviews. Hoewel de ketensamenwerking de laatste jaren is verbeterd, kan dit nog beter, vinden bijna alle experts. De ketensamenwerking loopt vast op het niet begrijpen van elkaars werkzaamheden, doelen en jargon. Een jeugdagent formuleert het als volgt: 'Er is te weinig inzicht in elkaars organisatie en hoe deze organisaties te werk gaan. Er is geen interesse over en weer.' Hierdoor maken ze niet optimaal gebruik van elkaars expertise. Experts vanuit het zorg- en welzijnsdomein en de politie willen daarom meer kennis over de ketenpartners. Daarnaast loopt de integrale samenwerking vast op informatiedeling. Op dit moment is de informatiedeling niet optimaal. Belangrijke informatie delen ze niet altijd. Een jongerenwerker geeft een voorbeeld uit de praktijk: 'Er wordt weinig tot geen informatie gedeeld tussen het sociale wijkteam en de jongerenwerkers.' Hierdoor is niet iedere ketenpartner op de hoogte van elkaars inzichten en aanpakken en is de effectiviteit van de aanpak van de jeugdproblematiek nog niet optimaal. De kwaliteit van de samenwerking en het delen van informatie verschillen per wijk, geeft de jongerenwerker aan. Het gebrek aan een goede integrale samenwerking is tevens terug te zien in overdrachten tussen instanties. Wanneer een jeugdige de keten doorloopt, is er volgens de experts te weinig aandacht voor een goede overdracht. Vooral experts vanuit zorg en welzijn geven aan dat jeugdigen meer aan de hand genomen moeten worden. Omdat jeugdigen in sommige gevallen worden doorverwezen zonder begeleiding, vallen er meer uit. Een betere samenwerking kan ervoor zorgen dat jeugdigen binnen de keten blijven én het kan zorgen voor een betere afstemming over de aanpak. De experts spreken de wens uit dat instanties zich pas terugtrekken, wanneer ze een jeugdige naar een andere instantie hebben begeleid. De overdracht van informatie en van casussen zou gemakkelijker zijn wanneer er meer sprake is van integrale samenwerking.

Een centrale regie

Samenhangend met de wens voor meer integrale samenwerking, geven de experts uit het zorg- en welzijnsdomein aan dat ze een sterke regie bij de jeugdketen missen. Experts van de politie en de zorg geven aan dat de gemeente de regierol niet (genoeg) oppakt.

Intermezzo – Citaat van een jongerenwerker

'Zwolle is geen sterke regiestad. Het regisseren wordt erbij gedaan, dat zie je aan alles. We moeten meer de regie houden op dit soort vraagstukken. Meer overzicht: wie houdt zich met wie bezig. Soms zijn er vier instanties met een jongere bezig. Als we meer overzicht krijgen in wie wat doet in welk soort situaties, verbetert de aanpak. Daarnaast wordt het ook voor gezinnen gemakkelijker om hulp te vinden.'

Door een gebrek aan regie en een goede integrale samenwerking sluit een aanpak minder goed aan bij de jeugdige en/of het gezin, omdat informatie ontbreekt of omdat er meerdere hulpverleners in hetzelfde gezin bezig zijn zonder dit van elkaar te weten. Op dit moment ligt de regie bij de sociale wijkteams totdat een casus of jeugdige bij de jeugdbescherming terechtkomt. Experts buiten de sociale wijkteams geven aan dat zij ook willen dat het sociale wijkteam de regie oppakt. Zij zien geen andere partner die dit kan oppakken en zijn van mening dat er geen nieuwe instantie bij moet komen. Er zijn ook experts die zich niet bewust zijn van de regierol van de sociale wijkteams. Ook medewerkers van de sociale wijkteams zelf herkennen deze functie niet of geven aan dat de regiefunctie van de sociale wijkteams weinig tot niet wordt opgepakt. Een medewerker van een sociaal wijkteam geeft aan: 'Als wijkteam lukt het niet om regie te hebben. In een gezin zit een jeugdreclasserder, een psychiater en een hulpverlener voor de ouders die niet samenwerken. Er zijn zorgen over kind X, Y, Z. Het ene kind kan dit niet en het andere kan dat niet. Wie heeft dan de regie? Wie informeert wie? Dat is een kunst. We hebben daar als sociaal wijkteam in de praktijk niet echt de regie over. We kunnen ook niet alle kikkers in de kruiwagen houden.' Een enkele expert is van mening dat er een andere instantie moet komen die de regie wel duidelijk voert. Zo willen experts vanuit de jeugdbescherming en -reclassering naar 'stads-mariniërs' die outreachend te werk gaan. Een beleidsmedewerker geeft aan dat jongerenwerkers de regierol ook kunnen oppakken.

Een persoonsgerichte aanpak

Naast de wens voor een verbeterde samenwerking en een centrale regie, bestaat de breed uitgesproken wens van de experts uit het zorg- en welzijnsdomein voor een persoonsgerichte aanpak bij de jeugdketen. Door meer persoonsgericht te werken, zouden de aanpakken beter kunnen aansluiten bij de jeugdige zelf. De behoefte bestaat aan een medewerker die ‘achter de voordeur komt’, naast een jeugdige staat en deze door de keten ‘volgt’. Iemand die er ervoor kan zorgen dat er wordt gewerkt vanuit de vraag van de client, in plaats van uit het aanbod van de instanties. Hierdoor kan men ‘achter de voordeur’ komen. Dit vergt omdenken, geeft een medewerker van een sociaal wijkteam aan. In de keten wordt nu nog te veel vanuit het aanbod gekeken en denken medewerkers nog te vaak institutioneel.

Intermezzo – Citaat van een medewerker van het sociaal wijkteam

‘Ik zou graag met alle organisaties rond de tafel willen zitten en dan kijken hoe we de keten zouden inrichten. Dat iedereen uit zijn/haar rol stapt en niet vanuit zijn of haar institutie denkt maar vanuit expertise. Dat we dan gaan kijken hoe de reis van een jeugdige gaat, namelijk vanaf de eerste keer dat diegene in contact komt met de keten tot aan het einde van de keten. Daarbij is ook een belangrijke vraag hoe we de keten zo kunnen inrichten dat we als keten aanwezig zijn op de belangrijkste momenten. Hiermee kijken we via een klantenreis naar hoe we de jeugdige het best kunnen bedienen. We kijken dan dus meer naar de persoon dan naar de instantie.’

4.2.2 Gemeentelijk beleid

Tijdens de interviews is er door de experts veel gesproken over het gemeentelijke beleid. Bijna alle experts geven aan dat de gemeente de laatste jaren meer investeert in de Zwolse jeugd. Er is meer aandacht voor de jeugd en voor jeugdproblematiek. Er is een aantal punten waarop de experts verbetering willen zien. De twee belangrijkste thema’s zijn de visie van de gemeente op jeugdhulp en lokaal beleid.

Een sterke gemeentelijke visie

Gerelateerd aan de wens voor een betere integrale samenwerking en een centrale regie, is de wens voor een sterkere visie van de gemeente op deze twee thema’s. Experts vanuit het beleidsdomein en het zorg- en welzijnsdomein hopen dat dit verbetering en verheldering tot gevolg heeft. Daarnaast hebben

experts uit het zorg- en welzijnsdomein ook de wens voor een sterkere visie van de gemeente op preventie en jeugdhulp. Experts zijn het erover eens dat Zwolle een groot zorgaanbod kent voor de jeugd. Experts vanuit het beleidsdomein en het zorg- en welzijnsdomein geven echter aan dat jeugdzorg te vaak aanbodgericht is, in plaats van vraaggericht. Hierdoor vallen sommige jongeren tussen wal en schip, omdat hun problematiek niet binnen het geselecteerde aanbod valt. Daarnaast willen experts vanuit het onderwijs, de zorg en de politie dat de gemeente meer nadruk legt op vroegsignalering en preventie. Hoewel deze experts blij zijn met het huidige beleid, de gemeente Zwolle richt zich namelijk al op preventie, kan er volgens sommige experts nog meer worden geïnvesteerd. Desondanks zijn er ook experts uit de jeugdbescherming en -reclassering die aangeven dat ze willen dat de gemeente juist zwaardere jeugdhulp inzet. Deze experts zijn het eens met de visie: 'Zo zwaar als moet, zo licht als kan', maar vinden dat de gemeente te lang wacht met het inzetten van zwaardere jeugdhulp. Een jeugdbeschermer geeft aan: 'Wanneer de jeugdigen bij mij komen, hebben ze de hele keten al doorlopen. Ze zijn dan minder beïnvloedbaar geworden.' Zij willen dat de gemeente vaker inzet op zware jeugdhulp waar nodig. Daarnaast zouden de experts, die jeugdhulp inzetten, graag meer vertrouwen willen krijgen van de gemeente. De experts geven aan veel tijd kwijt te zijn aan het onderbouwen van hun keuzes voor de gemeente. Dit zorgt voor hoge administratieve lasten. Ook hebben ze vaak discussies met de gemeente of bepaalde zorg wel nodig is. Dit kan voor de zorgaanbieders voelen als een vorm van wantrouwen in hun expertise en werkwijze.

Lokaal beleid

Het tweede thema is de wens voor lokaal beleid. Experts geven aan dat de wijken in Zwolle van elkaar verschillen. Daarom willen ze beleid dat op wijkniveau wordt ontwikkeld. Op wijkniveau kan er namelijk beter worden gekeken naar wat de behoeften zijn van de jeugd uit de specifieke wijk. De wens voor lokaal beleid wordt op verschillende punten toegelicht:

Informatieverzameling

Ten eerste willen experts meer informatieverzameling op wijkniveau. Meerdere wijkmanagers zouden de jongerenindex graag terug willen. Een wijkmanager zegt hierover: 'Eerst hadden we de Jongerenindex. Deze gaf aan hoe de jongeren in een bepaalde wijk het deden in vergelijking met de jongeren uit andere wijken. Hier konden we dan op inspelen.' Ook geven wijkmanagers aan dat – omdat het veiligheidsbeleid wordt georganiseerd op stadsniveau, in plaats van op wijkni-

veau – er bij het veiligheidsbeleid te weinig lokale kennis is over wat nodig is en kan er minder maatwerk worden geleverd.

School als centrale ontmoetingsplek

De wens voor een meer lokale aanpak bestaat ook bij onderwijs- en zorgmedewerkers. Hierbij neemt school een speciale plek in. Meerdere experts geven aan dat de school te weinig wordt ingezet in de aanpak van de problematiek. Dit is volgens hen een gemiste kans. Jeugdigen brengen veel tijd door op school. Daar zou de aanpak meer op moeten inspelen. Zo geeft een onderwijsmedewerker aan dat ze de school graag zou inrichten als een ontmoetingsplaats. In school kan op een laagdrempelige manier met kinderen worden gesproken. Daarnaast willen experts uit het domein zorg en welzijn dat bestaande interventies meer geïntegreerd worden in de school. Ook vanuit het sociale wijkteam en de politie bestaat de wens om meer met het onderwijs samen te werken.

Intermezzo – Citaat van een onderwijsmedewerker

'Wij hebben per dag 9.000 leerlingen op school. Dat is een dorp op zich. Het zou mooi zijn als je in samenwerking met de gemeente meer gaat ondernemen en dat de politie op reguliere basis rondjes maakt of contact zoekt met studenten. Daar zijn we al jaren mee bezig maar het komt niet van de grond omdat er geen geld voor zou zijn.

In de wijk achter de voordeur

Er bestaat ook de wens voor een lokale aanpak om beter achter de voordeur te kunnen komen. Op dit moment gebeurt dat niet genoeg, geven veel experts aan uit onder andere de zorg en welzijn, het veiligheids- en beleidsdomein. Het gaat om gezinnen waarbij jeugdproblematiek speelt, maar die geen hulpvragen stellen. Ook zijn deze gezinnen onbekend met de zorgstructuren, spreken zij geen Nederlands en/of hebben zij een negatieve houding jegens de overheid. Hierdoor is het moeilijk om hen te bereiken. Meerdere experts willen de aanpak meer lokaal georganiseerd, zodat er meer aandacht is voor deze gezinnen. Met een lokale aanpak kunnen betere banden ontstaan tussen de instanties en deze gezinnen. Ook willen experts uit het zorg- en welzijnsdomein dat er meer aandacht uitgaat naar outreachend werken. Door achter de voordeur te komen, verbetert de vroegsignalering.

Ruimte voor de stem van de Zwolse jeugd

Tenslotte willen experts uit het onderwijs een meer lokale aanpak zodat er ruimte ontstaat voor de stem van de Zwolse jeugd in de wijken. Er wordt volgens de experts veel over in plaats van met de jeugd gepraat. Hierdoor sluit het beleid niet aan bij de belevingswereld van de jeugd. Er is meerdere keren gesproken over een kloof tussen experts en jongeren. Het is belangrijk dat er een vertaalslag plaatsvindt volgens een onderwijsmedewerker: ‘We moeten de jeugd beter begrijpen en ze moeten een eigen stem krijgen in de aanpak van jeugdproblematiek.’

4.2.3 Aanbod en voorzieningen

Tijdens de interviews hebben experts aangegeven wat hun perceptie is op het aanbod van de aanpak en voorzieningen. In het vervolg staan eerst de voorzieningen voor de professionals zelf en daarna het aanbod en de voorzieningen voor de Zwolse jeugd. Allereerst hebben de experts een aantal punten naar voren gebracht die de voorzieningen voor de professionals kunnen verbeteren:

Behoefte aan expertise

Bij de voorziening voor professionals klinkt vanuit alle domeinen de behoefte aan meer expertise. Experts geven aan dat ze zich graag verder ontwikkelen over jeugdproblematiek. Hun kennis over de online jeugdproblematiek kan verbeteren. Daarnaast geven specifiek experts uit het veiligheidsdomein aan dat ze meer expertise willen op het gebied van online jeugdcriminaliteit. Experts vanuit het veiligheidsdomein, het onderwijs en de zorg geven aan dat ze soms het idee hebben dat Zwolse professionals in het algemeen jeugdexpertise missen, vooral op het gebied van drugscriminaliteit. Daarnaast geven experts uit het zorgdomein aan dat er een groot verloop is onder professionals, waardoor er expertise verloren gaat.

Meer capaciteit

Ten tweede willen de experts meer capaciteit voor jeugdagenten en jongerenwerkers. Hoewel sommige experts kritisch zijn op de mate van de kennis over jeugdproblematiek onder de professionals in Zwolle, zijn alle experts enthousiast over de expertise en inzet van de jongerenwerkers en jeugdagenten. Wanneer er wordt gevraagd waar de experts zelf geld in zouden investeren, geven opmerkelijk veel aan dat ze zouden investeren in jeugdagenten en jongerenwerkers. De waarde hiervan schatten alle experts hoog in. Overigens valt het op dat veel experts aangeven dat er een tekort is aan capaciteit, niet alleen bij de jongerenwerkers en politie, ook bij de wijkteams, de zorgaanbieders en bij het onderwijs. Meerdere

experts laten weten dat ze graag een vermindering willen zien in administratieve lasten. Dit geluid klinkt terug bij experts uit het zorg- en welzijnsdomein, maar ook bij de politie.

Aanbod en voorzieningen voor jongeren

Wanneer we kijken naar het aanbod van instanties en voorzieningen voor jongeren vallen er een aantal punten op:

Diversiteit

Een aantal experts vanuit de zorg en het veiligheidsdomein vinden dat instanties in Zwolle te 'wit' zijn. Hierdoor sluit de aanpak niet genoeg aan bij gezinnen met een migratieachtergrond. Medewerkers met een migratieachtergrond zouden mogelijk gemakkelijker 'achter de voordeur' kunnen komen bij gezinnen met een migratieachtergrond. Niet alle experts zijn het hiermee eens. Sommigen geven aan dat de instanties in hun ogen divers genoeg zijn.

Saneren

Een handvol experts pleit voor het saneren van sommige organisaties. Een onderwijsmedewerker geeft aan dat er vijf verschillende jeugdinstanties bestaan voor dyslexie. De experts willen meer investeringen in een aantal organisaties. Het aanbod voor jongeren zal dan tevens overzichtelijker zijn.

Fysiek aanbod

Wanneer ze kijken naar het fysieke aanbod, geven experts uit het zorg- en welzijnsdomein aan dat er een woningtekort in Zwolle is. Hierdoor kunnen jongeren van 18 jaar of ouder moeilijk aan een goedkope woning komen. Daarnaast is er in Zwolle geen mogelijkheid voor begeleid wonen in een open setting, terwijl veel jongeren daar wel voor in aanmerking komen. Ook zijn er te weinig pleeggezinnen. Diverse zorgmedewerkers laten weten dat er te weinig dagbehandelingen in Zwolle zijn, een gemis in het zorgaanbod. Een expert zegt dat dit door een verandering in visie komt. Meer dan eerst wordt de problematiek nu meer in het gezin opgelost, dan dat er voor een oplossing buiten het gezin wordt gezocht. De zorgexperts zijn het eens met deze visie, maar vinden het in sommige gezinnen nodig dat een kind naar een dagbehandeling gaat. Zij zouden dit graag meer terugzien in het aanbod. Een medewerker, werkzaam in het team voor jongeren zonder vaste woon- of verblijfplaats, geeft aan dat ze wil dat deze jongeren een postadres kunnen krijgen. Dat is nu alleen mogelijk als ze echt ergens wonen. Met een postadres kunnen ze een uitkering aanvragen en komen ze in contact

met instanties die ze met hun schulden kunnen helpen. Als laatste laten experts in bijna de helft van de groepsgesprekken weten dat ze meer sportvoorzieningen voor de Zwolse jeugd willen. Een expert uit het onderwijs vindt dat veel sportvoorzieningen voor jongeren ouder dan 18 jaar zijn. Daarnaast wordt er vaak verwacht dat de jongeren op gezette tijden trainen en worden de voorzieningen soms als te laagdrempelig ervaren.

Samenvattend zijn de knel- en verbeterpunten bij de aanpak van de Zwolse jeugdproblematiek schematisch weergegeven in figuur 4.1.

Figuur 4.1 – Knel- en verbeterpunten bij aanpak Zwolse jeugdproblematiek

4.3 Resumé

In dit hoofdstuk is gekeken naar alle beleidsmaatregelen die de afgelopen jaren zijn doorgevoerd om de jeugdproblematiek in Zwolle aan te pakken. Daarna is in de groepsinterviews nagegaan waar deze beleidsmaatregelen verbetering behoeven en waar lacunes in de aanpak zitten.

Uit de beleidsanalyse blijkt ten eerste dat een aantal jaren geleden twee belangrijke veranderingen zijn geweest. Zo is op 1 augustus 2014 de Wet Passend Onderwijs ingevoerd, waardoor sindsdien alle Zwolse scholen verantwoordelijk zijn voor het op maat ondersteunen van kinderen en jongeren. Daarnaast geldt sinds 1 januari 2015 de Jeugdwet, waardoor de gemeente Zwolle verantwoordelijk is voor alle vormen van jeugdhulp en de verbinding met het brede jeugdbeleid voor jongeren tot 18 jaar. Hierbij is de doelstelling van de gemeente dat zware en veelal duurdere hulp wordt tegengegaan of verkort door in te zetten op preventieve maatregelen. Deze maatregelen worden gekenmerkt door twee uitspraken: 'Eén gezin, één plan' en 'Zo zwaar als moet, zo licht als kan'. Tevens wil de gemeente van verkokerd naar geïntegreerd werken, van aanbodgerichte hulpverlening naar vraaggerichte hulpverlening, van hulp los van de leefomgeving naar hulp rond het gezin en vandaaruit inschakelen van de eigen kracht, van problemen achteraf oplossen naar problemen of escalatie voorkomen; van praten, doorverwijzen en doorzetten naar geïntegreerd werken met elkaar rond gezinnen.

In 2020 zijn op landelijk niveau de drie decentralisatie in het sociaal domein, waaronder de Jeugdwet, geëvalueerd. Hoewel veel gemeenten laagdrempelige toegang tot sociaaldomeinvoorzieningen hebben georganiseerd, bijvoorbeeld door het opzetten van sociale wijkteams, blijkt de decentralisatie niet te voldoen aan de verwachtingen die het met zich meebracht. Zo blijft het outreachend werken achter en lukt het niet om vroegtijdig jeugdzorg te bieden door onder andere te lange wachtlijsten. Verder is het in de gemeenten waar een integrale aanpak is gerealiseerd vaak niet duidelijk welke instantie verantwoordelijk is voor welke hulp. Dit komt doordat hierop niet duidelijk regie wordt gevoerd en instanties het lastig vinden om informatie uit te wisselen. Het laatste punt uit de evaluatie is dat het sociaal domein niet minder complex is geworden en dat er nog steeds veel actoren, regelingen en voorzieningen zijn waardoor het voor burgers en professionals moeilijk is om hun weg hierin te vinden.

Sinds 2015 zijn in de gemeente Zwolle veel aanpakken gestart. Zo heeft de gemeente in de periode 2015-2018 bijvoorbeeld geïnvesteerd in 13 preventieve maatregelen in het sociaal domein. De opbrengsten hiervan boden perspectief voor het voorkomen van schooluitval, kindermishandeling en het onnodig inzetten van duurdere, niet vrij toegankelijke jeugdhulp. Ook in het veiligheidsdo-

mein zijn er verschillende initiatieven geweest om jeugdproblematiek preventief, curatief of repressief aan te pakken. Zo wordt via het Werkproces een groepsgerichte aanpak voor de criminele AUREUS-groep. Doordat de criminaliteit die deze jeugdgroep pleegt niet is afgenomen, is gebleken dat er meer nodig is om de problematiek aan te pakken. Dit moet er ook voor zorgen dat de aanzuigende werking die de jeugdgroep heeft op jonge aanwas wordt tegengegaan. Dat zou moeten gebeuren door bij kwetsbare jongeren schooluitval te voorkomen en hen te ondersteunen bij het vinden van stageplekken en dergelijke. Hier ligt een belangrijke rol voor straatcoaches en jongerenwerkers. Naast een groepsgerichte aanpak werkt het Zorg- en Veiligheidshuis ook met een persoonsgerichte aanpak. Het betreft een samenwerking die middels een convenant is ondertekend door 11 gemeenten en 27 andere instanties.

Uit de groepsinterviews blijkt dat veel experts vinden dat de aanpak van jeugdproblematiek is verbeterd. Er is meer aandacht voor, er wordt meer samengewerkt en er zijn veel nieuwe initiatieven. Toch zijn er volgens de experts ook kritiek- en verbeterpunten, ingedeeld in drie thema's, die overeenkomsten vertonen met de landelijke evaluatie van de Jeugdwet. Allereerst zijn veel instanties betrokken bij de jeugdketen. Omdat dit de aanpak bemoeilijkt, dient er volgens de experts een betere integrale samenwerking te komen. Tot dusverre komt het voor dat de betrokken partners elkaars doelen, werkzaamheden en jargon niet altijd goed/volledig begrijpen, dat ze belangrijke informatie niet uitwisselen en overdrachten hierdoor minder succesvol verlopen. Hierdoor maken ze niet optimaal gebruik van elkaars expertise en is de aanpak minder effectief dan mogelijk is. Daarnaast moet meer centrale regie gevoerd worden in de jeugdketen. Op dit moment ligt de regie bij de sociale wijkteams, maar zowel de sociale wijkteams als de andere partners herkennen deze rol niet. Wanneer de integrale samenwerking en de centrale regierol beter worden uitgevoerd, zal de aanpak beter aansluiten bij de jeugdigen en hun gezin en kan de jeugdketen meer persoonsgericht ingericht worden in plaats van dat er aanbodgericht gewerkt blijft worden.

Het tweede thema is het gemeentelijk beleid, waarbij de wens bestaat voor een sterkere visie van de gemeente op de integrale samenwerking en de regierol van de gemeente. Ook willen zij een duidelijkere visie op jeugdhulp en preventie. Tot dusverre is het zorgaanbod erg groot en is het werk te aanbodgericht. Een andere wens is dat het beleid zich meer op wijkniveau ontwikkelt. Veel maatregelen en initiatieven zijn tot dusverre op stadsniveau georganiseerd en niet op wijkniveau, terwijl er verschillen zijn tussen wijken in waar behoefte aan is en wat een verschillende aanpak vereist. Om dit te verbeteren, dient de school beter ingezet te worden in de aanpak van de problematiek, moet de lokale aan-

pak ervoor zorgen dat de deelnemende partijen beter achter de voordeur komen bij moeilijk bereikbare gezinnen waar jeugdproblematiek speelt en moet er vaker met dan over jeugdigen gesproken worden.

Het derde en laatste thema is het aanbod en de voorzieningen. De experts willen zelf meer expertise hebben, met name over de online jeugdproblematiek en specifiek online drugscriminaliteit. Ook willen zij dat er meer capaciteit beschikbaar komt voor jeugdagenten en jongerenwerkers. Wat betreft het aanbod en de voorzieningen voor jeugdigen pleiten sommige experts ervoor dat het aantal organisaties, dat betrokken is bij de jeugdketen, vermindert. Dit maakt het hulpaanbod overzichtelijker. Wat betreft het fysieke aanbod is aangegeven dat er een woningtekort is en dat er geen mogelijkheid bestaat voor begeleid wonen in een open setting terwijl jongeren daar wel voor in aanmerking komen, dat er te weinig pleeggezinnen zijn, evenals mogelijkheden voor dagbesteding, sportvoorzieningen en postadressen voor jongeren zonder vaste woon- of verblijfplaats.

Geraadpleegde bronnen

Documenten

Bakker, K., de Wilde, E. J. & Kooijman, H. (2017). *Die jeugd van tegenwoordig*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Berghuis, A.C. & Waard, J. de (2017). Verdampende jeugdcriminaliteit. Verklaringen van de internationale daling. *Justitiële verkenningen*, 43(1), 10-27.

Bombosch, B. (2010). *De longitudinale relatie tussen externaliserend en internaliserend probleemgedrag als verklaring voor comorbiditeit. Een longitudinaal onderzoek naar probleemgedrag bij een niet-klinische populatie Vlaamse jongeren* [Masterthesis]. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Booij, M. (2020). *Zwolse jongeren doorgrond. Een probleemanalyse van NEETs in Zwolle*. Zwolle: Hogeschool Viaa.

Boonstra, N., Gilsing, R., Hermens, N. & Van Marissing, E. (2010). *Sporten, geen probleem. Een onderzoek naar het bevorderen van sportdeelname van jeugdigen met gedragsproblemen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Bui, L., Farrington, D. P. & Ueda, M. (2018). Potential Risk Factors for Serious Delinquency: Findings from Osaka Male Youths. In: Liu, J. & Miyazawa, S. (Eds.), *Crime and Justice in Contemporary Japan* (pp. 119-135). Cham: Springer.

CBS (2018). *Jeugdhulp 2018*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019). *Veiligheidsmonitor 2019*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Drieschner, K., Hesper, B. & Delforterie, M. (2019). *Dynamic Risk Outcome Scales 2.0*. Zwolle: Trajectum.

Esbensen, F. & Weerman, F.M. (2005). Youth gangs and troublesome youth groups in the United States and the Netherlands: A cross-national comparison. *European Journal of Criminology*, 2(1), 5-37.

Farrell, G., Tseloni, A., Mailley, J. & Tilley, N. (2011). The crime drop and the security hypothesis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 48(2), 147-175.

Ferwerda, H. & Ham, T. van (2015). *Problematische jeugdgroepen in Nederland. Omvang en aard in het najaar van 2014*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H., Ham, T. van & Jager, D. (2016). *Kijk op jeugdcriminaliteit. Handvatten voor het opstellen van een periodieke trendrapportage jeugd- en jongerencriminaliteit en een overzicht van veelbelovende aanpakken*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H., & van Ham, T. (2017). Lessen uit de aanpak van jeugdgroepen. *Justitiële Verkenningen*, 43(1), 120- 127.

Gemeente Zwolle (2012). *De toekomst van Zwolle. Samen werken aan verbeteringen voor de jeugd*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (2014). *Beleidsplan Jeugdhulp 2015-2016*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle & Besturenoverleg lokaal onderwijs Zwolle (2016). *Krachten bundelen voor 'De toekomst van Zwolle'. Scholen en gemeente: samen voor positieve resultaten voor de jeugd*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (2018). *Veiligheidsvisie 2019-2022*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle. (2018). *Convenant AUREUS-groep*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (2019a). *Ervaringen van jongeren en ouders met jeugdhulp Zwolle 2019*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (2019b). *Evaluatie extra investeringen preventie jeugd*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (2019c). *Zwolse Aanpak Voorkomen Escalatie*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (2020a). *Zwolle bij de hand 2020*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (2020b). *Buurt-voor-Buurt Onderzoek 2020*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (2020c). *Aanvraagformulier subsidie*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (2020d). *Voortgangsrapportage Aanpak AUREUS-groep*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle, RIEC Oost-Nederland, Politie Oost-Nederland & Belastingdienst Oost-Nederland (2020). *Pactum. Een integrale samenwerking om de cocaïnemarkt in het district IJsselland, specifiek de gemeente Zwolle, duurzaam te verstoren*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Gemeente Zwolle (n.b.). *Jeugd preventiemaatregelen. Een evaluatie van de extra investeringen preventie jeugd voor de periode 2015-2018*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

GGD IJsselland (2020). *Gezondheidsbeleving van jongeren in Zwolle. Gezondheidsmonitor Jeugd 2019-2020*. Zwolle: GGD IJsselland.

Goudriaan, H., Vissers, W., Sprangers, A. & Jong, L. (2018). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017. Ontwikkelingen in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in de jaren 2000 tot 2017*. Den Haag: WODC.

Graaf, R de, Have, M ten & Dorsselaer, S. van (2010). *NEMESIS -2. De psychische gezondheid van de Nederlandse bevolking*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Ham, T. van & Ferwerda, H. (2017). *Duiding van problematisch jeugdgroepgedrag. Een theoretische verkenning en een praktische handreiking voor het veld*. Arnhem: Bureau Beke.

Howell, J. C. (2003). Diffusing research into practice using the comprehensive strategy for serious, violent, and chronic juvenile offenders. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 1, 219-245

Howell, A. J., & Watson, D. C. (2009). Impairment and distress judgments of symptoms composing childhood externalizing and internalizing syndromes. *Journal of Child & Family studies*, 18, 172-182.

Kanne, P., Nannes, L. & Andringa, W. (2019). *Opvoeden. De balans tussen vrijheid geven en verantwoordelijkheid nemen*. Amsterdam: I&O Research.

Klein, M. & C. Maxson (2006). *Street gang patterns and policies*. Oxford: Oxford University Press.

Knivsberg, A. M., Iversen, S., Nødland, M. & Reichelt, K. L. (2007). Behaviour and skills in six-year-old children in a 'high risk' programme. *British Journal of Special Education*, 34, 10-18.

Kromhout, M., Echtelt, P. van & Feijten, P. (2020). *Sociaal domein op koers? Verwachtingen en resultaten van vijf jaar decentraal beleid*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Kroon, J. (2020). *Memo*. Zwolle: Gemeente Zwolle.

Laan, A. M. van der & Beerthuizen, M. G. C. J. (2018). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017. Ontwikkelingen in de geregistreeerde jeugdcriminaliteit in de jaren 2000 tot 2017*. Den Haag: WODC.

Laan, A. M. van der, Beerthuizen, M. G. C. J. & Goudriaan, H. (2017). Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit, 1997 tot 2015. *Justitiële verkenningen*, 43, 1, 28-49.

Laan, A. van der, Pleysier, S. & Weerman, F. (2020). Hedendaagse jeugdcriminaliteit: nieuwe vragen en enkele antwoorden na een historische daling. *Tijdschrift voor Criminologie*, 62(2-3), 115-129.

Laan, A.M. van der, Rokven, J., Weijters, G. & Beerthuizen, M. G. C. J. (2018). De daling in jeugdgedelinquentie: minder risico's, meer bescherming? *Tijdschrift voor Criminologie*, 60, 1, 35-58.

Laan, A. M. van der & Weijters, G. (2015). Daling in geregistreeerde criminaliteit. Enkele mogelijke verklaringen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 57(2), 203-228.

Landelijk projectteam proeftuinen (2016). Werkproces integrale aanpak problematische jeugdgroepen en groepsgedrag.

Loeber, R., Slot, W. & Stouthamer-Loeber, M. (2008). A cumulative developmental model of risk and promotive factors. In: R. Loeber, H.M., Koot, N. W., Slot, P. H. van der Laan & M. Hoeve (Eds.), *Tomorrow's criminals: The development of child delinquency and effective interventions* (pp. 133-161). Hampshire: Ashgate Publishing Ltd.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2010). *Aanpak problematische jeugdgroepen. Handreiking voor gemeenten*. Den Haag: Ministerie van BZK.

Moffitt, T.E. (1993). Life-course persistent and adolescence-limited antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, 674-701.

Molen, H. T. van der, Perreijn, S. & van den Hout, M. (2010). *Klinische psychologie*. Groningen: Noordhoff Uitgevers BV.

Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2018). *Overbezorgd: Maatschappelijke verwachtingen en mentale druk onder jongvolwassenen*. Den Haag: RVS.

Roks, R. A., Leukfeldt, E. R., & Densley, J. A. (2020). The Hybridization of Street Offending in the Netherlands. *The British Journal of Criminology*, 1, 1-29.

Steketee, M., Jonkman, H., Mak, J., Aussems, C., Huygen, A. & Roeleveld, W. (2012). *Communities that Care in Nederlandse steden. Resultaten van een vierjarig experimenteel onderzoek*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Stevens G, Dorsselaer, S. van, Boer, M., Roos, S. de, Duinhof, E., Bogt, T. ter, Eijnden, R. van den, Kuypers, L., Visser, D., Vollebergh, W. & Looze, M. de (2018). *HBSC 2017. Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Symons, K., Ponnet, K., Walrave, M., & Heirman, W. (2017). *Internetgebruik bij jongeren. Ouders kijken toe van op de zijlijn*. KU Leuven.

Travers Welzijn (2020). *Signaleringsrapportage Travers Welzijn 2020*. Zwolle: Travers Welzijn.

Tonkiss, F. (2005). *Space, the city and social theory: Social relations and urban forms*. Cambridge: Polity Press.

Vegte, A. van der, Brink, J., Harten, M. van, Karst, D., Sikkens, M. & Groen, K.J. (2013). *Remote Control. Onderzoek naar Verbonden Partijen*. Zwolle: Rekenkamercommissie.

Veiligheidshuis IJsselland (2019). *Convenant Zorg- en Veiligheidshuis IJsselland. Samenwerking tussen ketenpartners in Zorg- en Veiligheidshuis IJsselland*. IJsselland: Veiligheidshuis.

Veiligheidshuis IJsselland (n.b.). *Nieuwe werkwijze*. IJsselland: Veiligheidshuis.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten. (2016). *Van 18-min naar 18-plus: Handreiking voor gemeenten bij de overgang van jeugd naar volwassenheid*.

Weerman, F.M. (2017). Social media en smartphones als verklaring voor de daling in jeugdcriminaliteit? *Justitiële verkenningen*, 43(1), 71-87.

Weijers, I., Ferwerda, H., & Roks, R. (2021). Verharding van de jeugdcriminaliteit: Het probleem van de potentiële doorgroeiers. *Nederlands Juristenblad*, 1, 14-20.

Wennekers, A., Haan, J. de & Huysmans, F. (2016). *Media: Tijd in kaart*. Den Haag: SCP

Wicks-Nelson, R., & Israel, A. C. (2009). *Abnormal Child and Adolescent Psychology*. Londen: Pearson Education International.

Websites

CBS. (2020, 30 april). 443 duizend jongeren met jeugdzorg in 2019. Geraadpleegd via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/18/443-duizend-jongeren-met-jeugdzorg-in-2019>

CBS (2018, 6 november). 1 op de 12 jongeren is psychisch ongezond. Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/45/1-op-de-12-jongeren-is-psychisch-ongezond>

CBS Statline (n.b.). Verdachten tot 25 jaar; delictgroep, woonregio. Geraadpleegd via: <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/20207NED/table?ts=1606811792983>

CBS Statline (n.b.). Bevolking; ontwikkeling in gemeenten met 100 000 of meer inwoners. Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/70748ned?q=Zwolle>

CBS Statline (n.b.) Jongeren met jeugdzorg; persoonskenmerken. Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84135NED>

Crimesite (2020, 9 augustus). Opnieuw autobranden in straat hoofdrolspeler Zwolse drugsoorlog. Geraadpleegd via: <https://www.crimesite.nl/opnieuw-autobranden-in-straat-hoofdrolspeler-zwolse-drugsoorlog/>

De Stentor (2020, 11 januari). Hoe de 19-jarige Merdan tot over zijn oren in een explosieve onderwereldruzie in Zwolle belandt. Geraadpleegd via: <https://www.destentor.nl/dossier-onderwereld-op-de-korrel/hoede-19-jarige-merdan-tot-over-zijn-oren-in-een-explosieve-onderweenshy-reldenshy-ruenshy-zie-in-zwolle-belandt~a2cd273f/>

De Stentor (2020, 17 januari). Reeks autobranden in Zwolle blijkt gerelateerd aan drugsoorlog. Geraadpleegd via: <https://www.destentor.nl/dossier-onderwereld-op-de-korrel/reeks-autobranenshy-den-in-zwolle-blijkt-gerelaenshy-teerd-aan-drugsoorensy-log~ae3d7fb7/>

De Stentor (2020, 23 januari). Zwolse onderwereld houdt adem in: Idris M. (26) vandaag voor de rechter in Zwolle. Geraadpleegd via: <https://www.destentor.nl/>

zwolle/zwolse-onderwereld-houdt-adem-in-idris-m-26-vandaag-voor-de-rechter-in-zwolle~a38a785f/

De Stentor (2020, 29 september). Hoofdrolspeler drugsoorlog Zwolle schiet bij moordpoging terug omdat hij 'in de overlevingsstand zit'. Geraadpleegd via: <https://www.destentor.nl/zwolle/hoofdrolspeler-drugsoorlog-zwolle-schiet-bij-moordpoging-terug-omdat-hij-in-de-overlevingsstand-zit~a8bf9de7/>

De Stentor (2020, 12 november). Kopstukken drugsoorlog Zwolle blijven in de cel ondanks 'bij elkaar gelogen verklaringen'. Geraadpleegd via: <https://www.destentor.nl/zwolle/kopstukken-drugsoorlog-zwolle-blijven-in-de-cel-ondanks-bij-elkaar-gelogen-verklaringen~a828b7b2/>

Gemeente Zwolle & GGD IJsselland (2017). Jongerenindex Zwolle. Geraadpleegd via: <https://zwolle.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=8ead84731a7b43c583255383751a7a20#>

Nederlands Jeugdinstituut. (2020). Leven en werken met het coronavirus. Geraadpleegd via: www.nji.nl/nl/coronavirus/Professionals/Voor-alle-professionals/Onderzoek-gevolgen-coronatijd

Politie (n.b.). Geregistreerde overlast; soort overlast, gemeente. Geraadpleegd via: <https://data.politie.nl/#/Politie/nl/dataset/47021NED/table?ts=1583314170882>

RTV Oost (2020, 22 maart). Onderwereldoorlog Zwolle: 'Scarface naspelen' met Zwolle als filmdecor. Geraadpleegd via: <https://www.rtvoost.nl/nieuws/327662/Onderwereldoorlog-Zwolle-Scarface-naspelen-met-Zwolle-als-filmdecor>

Bijlagen

Bijlage 1: Respondentenlijst

Organisatie	Functies	Aantal
Gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Beleidsmedewerkers • Wijkmanagers • Leerplichtambtenaren • Medewerkers en leidinggevende van sociale wijkteams • Medewerkers en leidinggevende van GGD IJsselland 	19
Politie	<ul style="list-style-type: none"> • Wijkagenten • Jeugdagenten 	8
Politie en OM	<ul style="list-style-type: none"> • Recherche • Analisten • Jeugdofficieren • Medewerker van het Veiligheidshuis 	5
Onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> • Leraren • Leidinggevenden • Mentoren • Vertrouwenspersonen <p><i>Zij zijn werkzaam bij een VO-school, een SO-school, een mbo-school en een hogeschool</i></p>	7
Zorg en welzijn	<p><i>Leidinggevende en medewerkers bij</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Jeugdbescherming Overijssel • Reclassering NL • Karakter • Vitree 	6
Jongeren en jeugdwerkers	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoerenden <p><i>Zij zijn werkzaam bij Travers</i></p>	5

Bijlage 2: Indicatoren van de Jongerenindex Zwolle

Opgroeicontext	
Armoede	% jongeren dat zelf geldproblemen heeft
	% jongeren dat zegt dat ouders geldproblemen hebben
	% bewoners dat aangeeft (zeer) moeilijk of niet rond te kunnen komen van het huishoudinkomen
	% kinderen in huishouden tot 105% van sociaal minimum
	% kinderen in huishouden met uitkering
	% kinderen in huishouden met schuldenproblematiek
Sociaal netwerk	De relatie van de jongere met zijn of haar ouders is minder goed dan gemiddeld (%) berekend op het totaal van vragen in 10: 'Heb je het gevoel gehad dat je ouders je begrijpen?' en 'Heb je het gevoel gehad dat je ouders van je houden?' en 11: 'Heb je je thuis gelukkig gevoeld?'; 'Hebben je ouders voldoende tijd voor je gehad?'; 'Hebben je ouders je eerlijk behandeld?' en 'Heb je met je ouders kunnen praten als je dat wilde?'
	% jongeren dat meeste dagen van de week woont in een eenoudergezin
	% jongeren dat een echtscheiding van ouders heeft meegemaakt
	% jongeren dat woont in samengestelde gezinnen
	% jongeren dat minstens één goede vriend(in) heeft
	% jongeren dat weet aardig gevonden te worden (zeker waar)
	% jongeren die het niet leuk vinden op school omdat of de sfeer op school en/of de klas niet leuk is en/of zij geen vrienden op school hebben
	% jongeren dat mantelzorg geeft (alleen klas 4)
	% jongeren die niet leuk vinden op school omdat of de sfeer op school en/of de klas niet leuk is en/of zij geen vrienden op school hebben
Kenmerken buurtbewoners	Schaalscore moeite met de Nederlandse taal
	Percentage 23-65-jarigen zonder startkwalificatie (HAVO, VWO, MBO) m.b.t. indexcijfer Gezondheid (thema uit Sociale Index) – bron Buurtvoor-Buurt Onderzoek en CBS
	Bewoners die vinden dat jongeren en volwassenen goed met elkaar omgaan in hun buurt (% (helemaal) mee eens)
	Tevredenheid speelmogelijkheden voor kinderen (% (zeer) tevreden)
	Tevredenheid voorzieningen voor jongeren (% (zeer) tevreden)
	Mate van sociale cohesie (schaalscore)

Kenmerken straat/buurt	% Antillianen/ Arubanen
	% Marokkanen
	Woonwagengewoners (% huishoudens wonend op standplaats)
	% corporatiehuurwoningen
	% koopwoningen

Participatie	
Onderwijs/Inzet op school	% jongeren dat opdrachten afmaakt en aandacht vasthoudt (categorie: zeker waar)
	% jongeren dat het (heel) leuk vindt op school
	% jongeren dat minstens 3 dagen heeft verzuimd door ziekte
	% jongeren dat de laatste 4 weken heeft gespijeld
Vrije tijd/ Sport beweegnorm (% sport of beweegt 7 dagen per week)	% jongeren dat 2 uur of meer per dag TV kijkt of computert (beeldschermgebruik)
Overlast	Hangplekken (Ruimtelijk gewogen gemiddelde (200m) % jongeren 10-19 + Score(s) supermarkt(en) binnen straal 200m)
	% bewoners dat vindt dat overlast van groepen jongeren in de buurt vaak voorkomt
	% bewoners dat vindt dat jeugdcriminaliteit in de buurt vaak voorkomt

Geestelijke gezondheid	
Weerbaarheid	% jongeren die gepest zijn
	% jongeren die anderen pesten
	% jongere heeft een verhoogd risico op psychosociale problematiek (SDQ-scores), incl. grensgebied
	% jongere is voor veel dingen bang, is snel angstig
	% jongeren dat tevreden is met uiterlijk
Kindermishandeling/Huiselijk geweld	% jongeren dat geestelijk of lichamelijk mishandeld is
	% jongeren dat meer dan vier ingrijpende gebeurtenissen heeft meegemaakt

Verslaving	% jongeren dat zelf niet/ nooit heeft gerookt
	% jongeren dat nooit alcohol heeft gebruikt
	% jongeren dat nooit softdrugs heeft gebruikt

Fysieke gezondheid	
Gezondheidsbeleving	% jongeren dat een (zeer) goede gezondheid ervaart
	% dat in lichte/ sterke mate belemmerd wordt in de dagelijkse bezigheden door een aandoening
Leefstijl	% jongeren met een gezond eetpatroon
	% jongeren vindt zichzelf (veel) te zwaar
	% jongeren dat geen negatieve houding heeft t.a.v. homo's

Bijlage 3: Indicatoren van het Buurt-voor-Buurt Onderzoek 2020

Leefbaarheidsindex

Fysieke woonomgeving	
Woningen	Aandeel sociale huurwoningen
	Gebrekkige kwaliteit bebouwde omgeving
	Tevredenheid woonomgeving
Openbare ruimte	Groenbeleving
	Parkeergelegenheid
	Overlast sloop en nieuwbouw werkzaamheden
	Overlastgevende voorzieningen
	Hangplekken met veel jongeren in de buurt
Voorzieningenniveau	Hoeveelheid fysieke voorzieningen
	Onderhoud en beheer fysieke voorzieningen
Stedelijkheid	Ligging in de stad
	Omgevingsadressendichtheid
	Nabijheid groen
Sociaal klimaat	
Saamhorigheid	Sociale cohesie
	Gehechtheid buurt
	Prettige buurt
Actieve inzet	Sociale participatie
	Inzet vrijwilligerswerk
	Inzet buurt
	Actief leefbaarheid buurt verbeteren
Bewonerstoezicht	Sociale controle
	Buurtpreventieproject
Onderlinge spanningen	Spanningen bevolkingsgroepen
	Geluidsoverlast door burens
	Omgang jongeren en volwassenen
Stabiliteit bevolking	Verhuisgeneigdheid
	Mutatiegraad
	Lange woontijd

Buurtproblemen	
Overlast	Verloedering (beleving)
	Sociale overlast (beleving)
	Verkeersoverlast (beleving)
	Geluidsoverlast (beleving)
	Vandalisme (registratie)
	Sociale overlast (registratie)
	Verkeersoverlast (registratie)
	Geluidsoverlast (registratie)
Criminaliteit	Bedreigende voorvallen (beleving)
	Vermogensdelicten (beleving)
	Bedreigende voorvallen (registratie)
	Vermogensdelicten (registratie)
Bevolking	
Samenstelling	Kinderen 0-9 jaar
	Jongeren 10-19 jaar
	Ouderen
	Caribische Nederlanders in omgeving
	Niet-westerse bewoners in omgeving
Sociaaleconomisch	Verschillen in inkomen binnen een buurt
	Laag huishoudinkomen
	Hogere inkomensgroepen
	Werkzoekende bewoners

Veiligheidsindex

Leefklimaat	
Bevolkingssamenstelling	Eenoudergezinnen
	Laag huishoudinkomen
	Jonge alleenstaanden
	Aandeel 0-9-jarigen
	Niet-westerse bewoners
	Mutatiegraad

Verzorgde woonomgeving	Tevredenheid voorzieningen
	Straatverlichting
	Kwaliteit woningen
	Rommel op straat
	Onderhoud/beheer voorzieningen
Sociale samenhang	Sociale cohesie
	Samenleven van verschillende culturen
	Omgang tussen jongeren en volwassenen
Bewonersinzet	Preventiemaatregelen inbraak
	Buurtpreventieproject
	Sociale controle
Functioneren professionals	
Gemeente	Aanpak leefbaarheid en veiligheid in de buurt
	Aandacht voor buurtproblemen
	Aanpak leefbaarheid en veiligheid – algemeen
Politie	Tevredenheid over totale functioneren politie in de buurt
	Functioneren politie in de buurt
	Beschikbaarheid politie in de buurt
Geregistreerde criminaliteit en overlast	
Inbraak	Woninginbraken
Diefstal	Inbraken box/schuur/garage/tuinhuis
	Diefstal van brom-, snor-, fietsen
	Diefstal van motorvoertuigen
	Diefstal uit/vanaf motorvoertuigen
	Zakkenrollerij
	Overige vermogensdelicten
Geweld	Bedreiging
	Gewelddelicten
	Zedenmisdrijf
	Straatroof
	Overvallen

Overlast	Overlast jeugd
	Drugs-/drankoverlast
	Overlast door gestoord/overspannen persoon
	Overlast door zwervers
	Burengerucht/overlast door omwonenden
Vandalisme	Vernielingen
	Vandalisme
Ervaren criminaliteit en overlast	
Inbraak	Woninginbraak (buurtprobleem)
	Slachtoffer van (poging tot) woninginbraak
Diefstal	Fietsendiefstal
	Diefstal van auto's of andere motorvoertuigen
	Diefstal uit auto's
	Tasjesroof
Geweld	Bedreiging
	Gewelddelicten
	Jeugdcriminaliteit
	Overvallen
Overlast	Overlast groepen jongeren
	Drugsoverlast
	Overlast dakloze mensen
	Overlast dronken mensen
	Overlast omwonenden
	Op straat lastiggevalen worden
Vandalisme	Vernieling straatmeubilair
	Beschadiging/vernieling aan auto's
	Graffiti

Fysieke index

Woning	
Woonbeleving	Woonomgeving
	Verhuisgeneigdheid
	Stad Zwolle
Kwaliteit eigen woning	Waardering woning
	Grootte en indeling woning
	Onderhoud en klimaat woning
	Uitzicht
	Politiekeurmerk
	Sloten en grendels
Kwaliteit woningen in de buurt	Aantrekkelijkheid woningen
	Bebouwing buurt
	Onderhoud woningen buurt
Populariteit woningen in de buurt	Prijs-kwaliteit verhouding
	Woningen te koop
	Prijs verkochte woningen
	Krapte-indicator
	Verkooptijd woningen
Kwaliteit woningvoorraad	Kwetsbare voorraad
	Mediane woningwaarde
	Woonoppervlak
	Levensloopbestendige woningen
Sociale voorzieningen	
Scholen	Aanwezigheid basisscholen
	Afstand basisschool
	Nabijheid basisschool
	Afstand voortgezet onderwijs
	Nabijheid voortgezet onderwijs
Kinderopvang	Aanwezigheid kinderopvang
	Afstand kinderopvang
	Nabijheid kinderopvang

Winkels	Aanwezigheid winkels
	Afstand winkel voor dagelijkse boodschappen
	Nabijheid winkels voor dagelijkse boodschappen
Wijk- en ontmoetingscentra	Aanwezigheid wijk- en ontmoetingscentra
	Afstand wijk- of ontmoetingscentrum
	Nabijheid wijk- of ontmoetingscentrum
Horecavoorzieningen	Aanwezigheid horecavoorzieningen
	Afstand horeca
	Nabijheid horeca
Cultuurvoorzieningen	Aanwezigheid bibliotheken
	Afstand culturele voorzieningen
	Nabijheid culturele voorziening
Zorgvoorzieningen	Aanwezigheid zorgvoorzieningen
	Afstand zorgvoorzieningen
	Nabijheid zorgvoorzieningen
	Aanwezigheid voorzieningen voor ouderen
	Afstand ziekenhuis

Buitenruimte	
Straatmeubilair	Aanwezigheid straatmeubilair
	Vernieling straatmeubilair
	Onderhoud straatmeubilair
	Productnormering straatmeubilair
Straat en pad	Onderhoud wegen en stoepen
	Toegankelijkheid en breedte stoepen
	Productnormering bestrating
Groen	Kijkgroen
	Gebruiksgroen
	Groen algemeen
	Onderhoud groen
	Aantrekkelijkheid water
	Productnormering openbaar groen
	Hoeveelheid groen

Sport en spel	Aanwezigheid sportverenigingen
	Aanwezigheid voorzieningen voor jongeren
	Afstand sportvoorziening
	Nabijheid sportvoorziening
	Afstand speelvoorziening
	Nabijheid speelvoorziening
	Aanwezigheid speelvoorzieningen
	Speelmogelijkheden
	Onderhoud speelplekken
Mobiliteit	
Openbaar vervoer	Aanwezigheid openbaar vervoer
	Tevredenheid openbaar vervoer
	Afstand bushalte
	Nabijheid bushalte
	Bereikbaarheid openbaar vervoer
Autovoorzieningen	Parkeermogelijkheden eigen woning
	Parkeeroverlast
	Nabijheid elektrische oplaadpaal
	Parkeergelegenheid buurt
	Bereikbaarheid met auto
Fietsvoorzieningen	Bereikbaarheid met fiets
	Aantal fietspaden
	Onderhoud fietspaden
	Fietsparkeervoorzieningen
Fysieke overlast	
Schoon	Bekladding
	Rommel op straat
	Productnormering schoon/reiniging
Stank	Stankoverlast verkeer
	Stankoverlast bedrijven
	Stankoverlast water
	Stankoverlast riool

Geluid	Geluidsoverlast verkeer
	Geluidsoverlast bedrijven
	Geluidsoverlast bouw
	Geluidscontouren
Water en klimaat	Wateroverlast tuinen/binnenruimte
	Wateroverlast onder woningen
	Hittestress
Externe veiligheid	Fijnstof PM10
Veilig (verkeer)	Voldoende straatverlichting
	Aantal lichtmasten
	Kwaliteit straatverlichting
	Veiligheid fietspaden en stoepen
	Onveilige verkeerssituatie
Lucht	Luchtkwaliteit NO2

Sociale index

Capaciteiten	
Opleiding	Voortijdig schoolverlaten
	Opleidingsniveau
	Bevolking 18-34 met startkwalificatie
Gezondheid	Ervaren gezondheid
	Ervaren beperkingen
	Moeite met alledaagse handelingen
	Arbeidsongeschiktheid
	Sportdeelname
Inkomen en vermogen	Laag huishoudinkomen
	Rondkomen met inkomen
	Bijstandsontvangers
	Schulddienstverlening
Taalbeheersing	Moeite met de Nederlandse taal
	Kort wonend in Nederland
	Geen/lager onderwijs

Leefomgeving	
Woonomgeving en sociaal klimaat	Tevredenheid eigen woning
	Tevredenheid eigen woonomgeving
	Mensen in de buurt
	Familiariteit en omgang
Sociale voorzieningen	Aanwezigheid sociale voorzieningen
	Tevredenheid met sociale voorzieningen
Leefbaarheid	Leefbaarheidsoordeel
	Prettig leefklimaat
	Sfeer in de buurt
Veiligheid	Veiligheidsgevoel
	Veiligheidsoordeel
	Vermijdingsgedrag
Participatie	
Werk	Werkzoekende bewoners
	Personen met inkomen uit werk
	Bewoners met betaalde baan
Sociale contacten	Regelmatig conflict met familie en/of vrienden
	Ontmoeten van vrienden en familiebezoek
	Sociale eenzaamheid
	Emotionele eenzaamheid
	Eenzaamheidsgevoelens
Sociale en culturele activiteiten	Lidmaatschap vereniging
	Uitgaansfrequentie
	Deelname aan culturele activiteiten
Maatschappelijke inzet	Inzet mantelzorg
	Inzet vrijwilligerswerk
	Actief leefbaarheid buurt verbeteren
Binding	
Stabiliteit bevolking	Mutatiegraad
	Verhuisceneidheid
	Lange woonduur
Betrokkenheid	Inzet buurt
	Verantwoordelijkheidsgevoel
	Gehechtheid buurt

Vertrouwen	Vooruitgang buurt
	Vertrouwen in toekomst buurt
	Tevredenheid over functioneren gemeente
	Tevredenheid over functioneren politie

Bijlage 4: De risicoscores op toetreden in de drugscriminaliteit naar wijk en buurt

Wijk en buurten	Risicoscores			
	<i>Totaal</i>	<i>8-12 jaar</i>	<i>13-18 jaar</i>	<i>19-23 jaar</i>
Wijk 10: Binnenstad	0.15	0.11	0.13	0.16
Noordereiland	0.12	0.11	0.13	0.13
Binnenstad-Noord	0.14	n.b.	n.b.	0.14
Binnenstad-Zuid	0.15	0.11	0.13	0.17
Wijk 11: Diezerpoort	0.16	0.11	0.15	0.18
Het Noorden	0.13	0.11	0.11	0.13
Schildersbuurt	0.15	0.11	0.19	0.16
Bollebieste	0.16	0.11	0.13	0.22
Dieze-Centrum	0.16	0.13	0.14	0.18
Bagijneweide	0.15	0.11	0.11	0.18
Indische buurt	0.17	0.11	0.16	0.20
Meppelerstraatweg-Zuid	0.19	n.b.	n.b.	0.22
Hogenkamp	0.18	0.11	0.17	0.22
Bedrijventerrein Floresstraat	0.15	0.11	n.b.	n.b.
Wijk 12: Wipstrik	0.14	0.11	0.14	0.18
Wipstrik-Noord	0.13	0.11	0.15	0.15
Wipstrik-Zuid	0.15	0.11	0.13	0.19
Wijk 13: Assendorp	0.14	0.11	0.14	0.16
Hanzeland	0.11	0.11	0.11	0.12
Stationsbuurt	0.15	0.11	0.14	0.16
Oud-Assendorp	0.14	0.11	0.14	0.15
Wezenlanden	0.15	0.10	0.11	0.29
Nieuw-Assendorp	0.15	0.11	0.14	0.17
Pierik	0.14	0.11	0.15	0.18
Bedrijventerrein Marslanden-Noord	0.19	n.b.	n.b.	n.b.
Wijk 14: Kamperpoort-Veerallee	0.15	0.12	0.13	0.19
Kamperpoort	0.17	0.12	0.15	0.19
Veerallee	0.14	0.11	0.12	0.18

Wijk 20: Poort van Zwolle	0.12	0.10	0.11	0.15
Bedrijventerrein Voorst-A	0.16	n.b.	n.b.	n.b.
Spoolde	0.11	0.10	0.11	0.14
Wijk 21: Westenholte	0.14	0.11	0.13	0.18
Oud-Westenholte	0.14	0.11	0.15	0.18
Westenholte-Stins	0.13	0.11	0.12	0.16
Vreugderijk	0.15	0.10	0.16	0.19
Wijk 22: Stadshagen	0.13	0.11	0.13	0.20
Mastenbroek	0.12	n.b.	n.b.	n.b.
Breecamp	0.14	0.11	0.15	0.18
Werkeren	0.12	0.11	0.13	0.17
Milligen	0.14	0.11	0.13	0.23
Stadsbroek	0.14	n.b.	n.b.	n.b.
Schoonhorst	0.14	0.11	0.13	0.20
Frankhuis	0.13	0.11	0.13	0.20
Wijk 30: Holtenbroek	0.15	0.11	0.14	0.21
Holtenbroek I	0.14	0.11	0.12	0.22
Holtenbroek II	0.15	0.11	0.14	0.20
Holtenbroek III	0.15	0.11	0.15	0.20
Holtenbroek IV	0.16	0.11	0.15	0.21
Wijk 31: Aa-landen	0.15	0.11	0.14	0.20
Aa-landen-Noord	0.13	0.11	0.13	0.17
Aa-landen-Oost	0.14	0.11	0.13	0.21
Aa-landen-Midden	0.16	0.11	0.16	0.21
Aa-landen-Zuid	0.17	0.12	0.15	0.23
Wijk 32: Vechtlanden	0.14	0.11	0.13	0.18
Langenholte	0.11	n.b.	0.10	n.b.
Brinkhoek	0.14	0.11	0.12	0.19
Haerst	0.15	n.b.	0.15	n.b.
Wijk 40: Berkum	0.14	0.11	0.14	0.17
Tolhuislanden	0.12	0.11	0.14	0.12
Bedrijventerrein Hessenpoort	0.20	n.b.	n.b.	n.b.
Veldhoek	0.16	n.b.	0.16	n.b.
Berkum	0.13	0.11	0.13	0.18

Wijk 41: Marsweteringlanden	0.16	0.12	0.16	0.20
Herfte	0.16	0.12	0.18	0.17
Wijthmen	0.14	0.12	0.13	0.18
Bedrijventerrein Marslanden-Zuid	0.22	n.b.	n.b.	n.b.
Wijk 50: Schelle	0.14	0.11	0.13	0.18
Katerveer-Engelse werk	0.12	0.11	0.12	0.13
Schelle-Zuid en Oldeneel	0.12	0.10	0.10	0.15
Oldenelerbroek	0.13	0.11	0.12	0.16
Oldenelerlanden-Oost	0.14	0.11	0.12	0.18
Oldenelerlanden-West	0.14	0.11	0.13	0.19
Schellerlanden	0.14	0.11	0.13	0.21
Schellerbroek	0.16	0.11	0.18	0.16
Oud-Schelle	0.14	0.11	0.13	0.20
Schellerhoek	0.15	0.10	0.15	0.19
Wijk 51: Ittersum	0.15	0.11	0.14	0.20
Geren	0.15	0.11	0.13	0.18
Gerenlanden	0.15	0.11	0.14	0.21
Oud-Ittersum	0.14	0.10	0.13	0.20
Ittersumerlanden	0.15	0.11	0.14	0.21
Gerenbroek	0.14	0.11	0.13	0.21
Ittersumerbroek	0.14	0.11	0.13	0.19
Oude Mars	0.10	0.10	n.b.	n.b.
Wijk 52: Soestweteringlanden	0.14	0.11	0.15	0.16
Harculo en Hoog-Zuthem	0.13	0.12	0.15	0.12
Windesheim	0.14	0.10	0.14	0.19

Bijlage 5: De kern van de jeugdmaatregelen en de outcome

	Preventieniveau	Omschrijving	Outcome
Marietje Kessels	Universeel	Het weerbaar maken van kinderen tegen verschillende vormen van machtsmisbruik	Het heeft een positief effect op de kennis, eigen effectiviteit en attitude van de leerlingen. Zodoende worden jongeren weerbaarder en wordt kindermishandeling voorkomen. Zodoende leven kinderen in een veiligere leefsituatie.
THINK op school	Universeel	Scholen worden geholpen in het begeleiden van de leerlingen in hun sociaalemotionele ontwikkeling door een aanpak aan te bieden waarin kennis en kunde zijn gebundeld.	Het brengt een veiliger schoolklimaat teweeg en een voortzetting van de sociaalemotionele ontwikkeling in de huiselijke setting. De leraren vragen ook om uitbreiding van deze interventie, terwijl leerkrachten die hier nog niet mee werken zich ook aanmelden om deel te gaan nemen.
Uitbreiding jongerenwerk	Universeel	Jongeren worden gestimuleerd om het maximale uit hun schoolloopbaan te halen, om verbinding met hun leefomgeving te maken, om maatschappelijke betrokkenheid en participatie te tonen, om hun talenten te ontwikkelen, om hun sociale netwerk te vergroten en overlastsituaties te laten afnemen. Naast een groepsgerichte aanpak zetten de ambulante jongerenwerkers zich ook individueel in voor kwetsbare jongeren door ondersteuning te bieden, naar kansen te zoeken en verbindingen en/of nieuwe initiatieven te starten.	Het leidt tot meer projecten in de wijk. Daaruit volgend komt er meer cohesie tussen jongeren in de wijk. Hiervan gaat een beschermende invloed uit en het vermindert de kans op probleemgedrag van de jongeren.

Home-Start	Selectief	Het aanbieden van opvoed- en gezinsondersteuning bij alledaagse, lichte opvoedvragen	Gezinnen zijn tevreden over de ondersteuning. Als het er niet was geweest, was een verwijzing richting bijvoorbeeld moeder-kindgroepen of ambulante thuisbegeleiding zeer waarschijnlijk geweest. Nu blijft zwaardere problematiek uit.
Deltion Jongeren Team (DJT)	Selectief	In samenwerking met Deltion, het SWT, Trias en de Jeugd-GGZ pakt het DJT niet-schoolse hulpvragen van leerlingen (waarbij de focus ligt op niveau 1 en niveau 2) sneller en beter op. Het doel is om er middels vroegtijdige interventies voor te zorgen dat jongeren niet voortijdig uitvallen van school. Daarvoor is een goede afstemming tussen externe (gespecialiseerde) hulpverlening en onderwijsbegeleiding belangrijk. Ook wordt voorkomen dat jongeren verder afglijden in hulpverlening door problemen rondom schulden, verslaving, huisvesting of gezondheid aan te laten sluiten bij kansen en mogelijkheden	Het blijkt tot minder schooluitval te leiden, waarbij de kans op een succesvolle start in het werk en de maatschappij toeneemt. Er zal naar verwachting ook minder beroep worden gedaan op WMO. De studenten voelen zich beter begrepen en lopen niet vast op school, dus het zelfvertrouwen neemt toe. Tot slot is er sprake van betere hulpverlening en een sterkere verbinding tussen de leefdomen gezin, school en vrije tijd, omdat hulpvragen sneller worden gesignaleerd en ondersteuning sneller beschikbaar is.

Fakkelteit	Selectief	<p>Jongeren tussen de 13 en 23 jaar kunnen hier terecht. Het betreft veelal jongeren met een beperkt sociaal netwerk, schoolverlaters, jongeren met problematiek (sociaal, financieel, werk/scholing et cetera), autisme of andere gedragsstoornissen. De doelstellingen zijn enerzijds cultureel van aard, omdat wordt getracht de talentontwikkeling en creativiteit te stimuleren en anderzijds zijn de doelstellingen gericht op het welzijn van de jongeren door de sociale competenties en maatschappelijke participatie te bevorderen. Een kenmerk van Fakkelteit is dat hiervoor rolmodellen worden ingezet.</p>	<p>Het zorgt ervoor dat kwetsbare jongeren op een ontwikkelingsspoor worden gebracht waardoor voortijdig schooluitval wordt voorkomen en het zelfvertrouwen toeneemt.</p>
-------------------	-----------	--	---

Make it!	Selectief	<p>Jongeren van 16 tot en met 23 jaar die dreigen uit te vallen in het onderwijs of school al vroegtijdig hebben verlaten, worden individueel of in groepsverband ondersteund bij het vergroten van hun competenties en vaardigheden. Tevens worden ze ondersteund bij het vinden of afronden van een opleiding, het behalen van een startkwalificatie, het vinden van werk of een geschikte dagbesteding. Ook wordt voorkomen dat jongeren afglijden in verdere hulpverlening door problemen rondom schulden, verslaving, huisvesting en gezondheid. De partijen die hier een bijdrage aan leveren, zijn het jongerenwerk, de gemeente, ROC's, het Regionaal Meldpunt & Coördinatie Schooluitval, SWT, Trias en andere partners die met jongeren werken</p>	<p>Het heeft de maatschappelijke en arbeidsparticipatie van jongeren bevordert. Daarnaast vergroot het de kans op het stijgen op de participatieladder, omdat de kans op het vinden van een stage, baan of dagbesteding groter wordt.</p>
----------	-----------	--	---

School's cool	Selectief	<p>Er worden mentoren gekoppeld aan leerlingen in de bovenbouw van de basisschool en de brugklas van het voortgezet onderwijs die door de situatie thuis een gebrek aan ondersteuning of begeleiding hebben en hierdoor een verhoogde kans hebben om uit te vallen of het niveau dat ze hebben niet kunnen vasthouden. Zij gaan tijdens een huisbezoek in gesprek met de leerling en de ouders omtrent de wensen en behoeften ten aanzien van begeleiding. Uiteindelijk zal de mentor ondersteuning en begeleiding bieden tijdens cruciale momenten van leerlingen. Hierdoor blijven ze gemotiveerd op school en hebben complexe thuissituaties (scheiding, schulden, detentie et cetera) minder invloed op hen. Het doel is om vroegtijdige schooluitval en schoolverlaten te voorkomen en het niveau te verhogen.</p>	<p>De leerlingen hebben de overgang naar de brugklas goed doorlopen en hebben hun uitstroomniveau behouden of zelfs verhoogd. Daarnaast is het begrijpend leesniveau omhoog-gegaan, gaan de schoolprestaties omhoog, gaat het plannen beter, is het contact met ouders verbeterd en hebben ze meer vertrouwen in de toekomst. De interventie heeft ook geleid tot het vergroten van de weerbaarheid, talentontwikkeling en het sociale netwerk.</p>
Steunouders	Selectief	<p>Steunouders bieden ouders hulp bij de verzorging en opvoeding van hun kind door het kind een of meer dagdelen per week op te vangen</p>	<p>Kinderen komen hierdoor in een veilige omgeving terecht en het vermindert de draaglast van ouders. De sociaal en cognitieve ontwikkeling van de kinderen verbeterd hierdoor. Het gevolg is dat het aantal uithuisplaatsingen minder wordt</p>

LEFF	Geïndiceerd	Het is een programma voor kinderen van 7 tot 13 jaar met overgewicht en hun ouders. Het richt zich op het bewegen, doen van spelletjes en sporten van het hele gezin	Ondanks het feit dat het leidt tot een gezondere leefstijl, minder obesitas en lagere kosten voor de gezondheidszorg, bleek het moeilijk te zijn om aanmeldingen te krijgen.
Match	Geïndiceerd	Jongeren worden ondersteund bij het (her)vinden van hun plek in de maatschappij, het versterken van het zelfvertrouwen, vergroten van hun netwerk en het maken van keuzes in bijvoorbeeld school, werk of vrije tijd.	De jongeren hebben meer zelfvertrouwen en plezier. Ook ontwikkelen ze een sterker netwerk met meer contacten, en gaan ze meer ondernemen.
Vrouwen coachen Meiden	Geïndiceerd	Ervaren vrouwelijke coaches bieden meisjes/ jonge vrouwen kansen en leren hoe zij weerbaar en wendbaar kunnen worden. Ook wordt voorkomen dat zij vastlopen en een beroep moeten doen op professionele ondersteuning. De coaching is daarbij gericht op sociaalemotionele ondersteuning, kwaliteitsverbetering van onderwijsprestaties, begeleiding bij arbeidsperspectief of preventie van instroom in jeugdzorg of andere professionele zorgtrajecten.	De kwetsbare vrouwen zijn weerbaarder geworden: De schoolgang is in meer of mindere mate verbeterd De thuissituatie is stabiel/hanteerbaarder Diploma's zijn behaald en werk is gevonden Er is meer ontwikkelingsperspectief Een betere lichamelijke en psychische gezondheid en welzijn Meer sociale relaties en maatschappelijke participatie Meer zingeving/vertrouwen in de toekomst Verbeterde woon- en leefomgeving De financiën en administratie zijn meer in orde

Bijlage 6: Prestaties van de verschillende partijen

Onderdeel Wijkgericht welzijnswerk

Activiteit: Jeugdwerk

Prestatie: Jeugdwerk (4-12 jaar)

Het jeugdwerk is altijd gericht op opvoeden, buiten spelen, gezondheid, meedoen, participatie en burgerschap, duurzame intergenerationele relaties, signalering en preventie, stimuleren van vriendschappen, talentontwikkeling, ontmoeting, sociale cohesie, en tolerantie en openheid. Zodoende wordt een veilig opgroei- en opvoedklimaat gerealiseerd voor kind en opvoeder. De focus ligt met name op kinderen die door beperkingen, armoede, uitsluiting et cetera niet vanzelfsprekend mee kunnen doen aan de hiervoor georganiseerde activiteiten. Om burgerschap te stimuleren, zijn de bakfiets, naschoolse activiteiten en de kinderplatforms in het leven geroepen. Om de sociale competenties van kinderen groepsgericht te stimuleren, wordt er gewerkt met de methodiek 'Samen doen is samen groeien'. De jeugdwerkers zetten zich ook in voor individuele kinderen via School's Cool en Talentenfluisteraar. Deze activiteiten vinden met name plaats in de 'rode buurten' binnen de wijken Diezerpoort, Zwolle-Zuid, Kamperpoort, Pierik, Holtenbroek en de kinderrijkste wijk Stadshagen.

Activiteit: Jongerenwerk

Prestatie: Ambulant jongerenwerk

Jongeren worden gestimuleerd om het maximale uit hun schoolloopbaan te halen en om verbinding met hun leefomgeving te maken. Daarnaast worden ze gestimuleerd om hun maatschappelijke betrokkenheid en participatie, talentontwikkeling en sociale netwerk te vergroten. Tot slot wordt getracht de gepleegde overlast te doen laten afnemen.

Prestatie: Koppelwerk

Er wordt een samenwerking gezocht met de politie om een veilige leefomgeving voor iedereen te creëren en jongeren op het rechte pad te houden. Met het programma Politiekids wordt bijvoorbeeld radicalisering en jihadisme gesignaleerd en voorkomen. Tevens wordt er ingezet op de aanpak van overlastgevende groepen en is er sprake van preventieve inzet bij de integrale aanpak op voetbalvandalisme bij PEC Zwolle

Prestatie: Straathoekwerk

Sommige jongeren worden niet of nauwelijks bereikt door reguliere instanties. Daarvoor is straathoekwerk van belang. De straathoekwerker participeert in MDO's die voor de jongeren worden opgezet en hij/zij werkt samen met een buurtcoach.

Activiteit: Buurt- en opbouwwerk

Prestatie: Buurt- en opbouwwerk

Het doel is om het sociaal kapitaal in buurten en wijken te versterken, vergroten, mobiliseren en ondersteunen zodat er een leefomgeving ontstaat die sociale samenhang kent en veilig is. Zodoende worden kwetsbare/geïsoleerde buurtbewoners geholpen

Prestatie: Buurtbemiddeling

Burenproblemen moeten voordat deze escaleren vroegtijdig worden aangepakt.

Prestatie: Bezoekvrouwen

De bezoekvrouwen zijn aanspreekpunten in de wijk voor kwetsbare gezinssystemen. Zij hebben specifieke kennis over gezinssystemen met diverse etnische en culturele achtergronden. De bezoekvrouwen stimuleren deze mensen om deel te nemen aan activiteiten die gericht zijn op taalontwikkeling, fysiek en mentaal welbevinden, en sociale- en maatschappelijke participatie. Ook zijn zij de verwijzer naar het SWT en verbinder tussen het gezin en SWT.

Prestatie: Buurtsportcoaches

Hiermee wordt een gezonde en actieve leefstijl gestimuleerd. De buurtsportcoach zoekt aansluiting bij specifieke opgaven en (kwetsbare) doelgroepen binnen de desbetreffende wijken en realiseert daarvoor een passend, laagdrempelig aanbod door in te zetten op het verbinden, aanjagen, stimuleren en faciliteren van andere partijen in het veld, om sport- en beweegaanbod te organiseren en aan te bieden aan de doelgroep. In stadsdeel Oost ligt de focus op het aanbod voor jeugd/jongeren.

Prestatie: Pedagogisch Buurtklimaat

In afstemming met het SWT, samenwerkingspartners en het opgavegericht werken, wordt er gewerkt aan het versterken van de draagkracht van ouders en het uitbreiden van steunnetwerken van ouders. Dit gebeurt onder andere door het

organiseren van straatactiviteiten en middels de speeltuinenaanpak. Het idee hierachter is dat het pedagogisch buurtklimaat positief wordt beïnvloed en de gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid wordt gestimuleerd

Onderdeel Jongerencentra

Activiteit: ReZet in Zwolle-Zuid, Level Z in Stadshagen en Free2Move in Aalanden, Holtenbroek en Diezerpoort

Prestatie: Primair ligt de focus op jongeren van 10 tot en met 23 jaar die in kwetsbare situaties zitten, probleemgedrag vertonen of moeilijk bereikbaar zijn. De jongerencentra bieden voor hen een veilige omgeving. Secundair zijn de jongerencentra er voor jongeren die vrijwilligerswerk willen doen, een stageplek zoeken, een talent willen delen, hun sociale netwerk willen uitbreiden of ondersteuning nodig hebben bij ontwikkelingsvragen. De maatschappelijke effecten zijn dat jongeren weerbaarder worden, leren gezonde keuzes te maken en een positief beeld van zichzelf en van zichzelf in de samenleving ontwikkelen. Ook leren ze samen te werken en elkaar te ondersteunen op verschillende leefgebieden, wat de kansen op sociale en maatschappelijke participatie vergroot. Door daarin samen te werken met het SWT vermindert dat de druk op hulpverlening en vergroot het de eigen kracht en het netwerk van de jongere. Doordat jongeren zich bewuster worden van hun eigen verantwoordelijkheid spreken zij andere jongeren aan op hun gedrag, waardoor overlast en conflict verminderd. Tot slot zorgt participatie in een jongerencentra ervoor dat jongeren in kwetsbare situaties naar ontwikkeling toe worden geleid en worden geholpen bij het voorkomen van voortijdig schooluitval. Jongerencentra worden buiten de uren voor jongerenwerk ook ingezet voor activiteiten voor de buurt(kinderen en volwassenen).

Onderdeel Kinderopvang Plus

Prestatie: Ambulant pedagogische begeleiders geven opvolging aan de signalen die vanuit het SWT, kinderopvang, buitenschoolse opvang, peuterspeelzalen en ouders/opvoeders komen. Zij ondersteunen en begeleiden de driehoek kind-ouder-opvang met als doel vroegtijdig opvoedings- en ontwikkelingsproblemen aan te pakken.

Onderdeel VVE Taal & Gezin

Prestatie: Het betreft taalstimuleringsprogramma's voor doelgroepkinderen tot 12 jaar met een taalachterstand. Ook wordt er ingezet op het verbeteren van de interactie tussen ouder en kind, het uitbreiden en inzetten van sociale netwerken, het informeren en toeleiden naar wijkgerichte activiteiten en instellingen, en educatie voor ouders. Laatstgenoemde zou namelijk een oorzaak zijn voor een onvoldoende stimulering van de (taal)ontwikkeling van de kinderen. Hiermee worden al met al onderwijsachterstanden teruggedrongen en voorkomen.

Onderdeel VVE/OAB

Prestatie: Het doel is om onderwijsachterstanden, die niet zozeer voortkomen uit het niveau en de eventuele beperkingen van het kind zelf, te voorkomen en/of te verminderen. Het komt wel voort uit het opleidingsniveau van de ouders, het herkomstland van de moeder, de verblijfsduur van de moeder in Nederland, het gemiddelde opleidingsniveau van alle moeders op school en wanneer de ouders in de schuldsanering zitten. Daarom wordt de stedelijke pedagogische en educatieve kwaliteit van de voorschoolse en schoolse educatie versterkt met aandacht voor integratie, inclusie en integraal werken.

Onderdeel Ondersteuning en begeleiding van raden

Activiteit: Bureau Toegankelijk Zwolle

Prestatie: Dit bureau is in het leven geroepen voor mensen met een functiebeperking, sociale belemmering of beperkte mobiliteit. Ten eerste inventariseert dit bureau de ervaringen, klachten, meningen en signalen ten aanzien van toegankelijkheid. Ten tweede worden instanties en particulieren geadviseerd over hun inclusiviteit en toegankelijkheid. Ten derde wordt bewustzijn gecreëerd door mensen te informeren en voor te lichten over toegankelijk en inclusief denken en doen. Het uiteindelijke doel is dat iedereen zelfstandig met eigen regie en onafhankelijkheid aan de maatschappij kan deelnemen.

Activiteit: Jongerenraad

Prestatie: De jongerenraad praat en beslist mee bij de vorming en uitvoering van het jeugdbeleid, waardoor ze gehoord worden. Ook geeft de Jongerenraad gevraagd en ongevraagd advies aan de gemeente en Zwolse partners op het gebied van uiteenlopende zaken.

Onderdeel Wijkaccommodaties

Activiteit: Wijkcentra

Prestatie: De wijkcentra (Wijkcentrum Holtenbroek, Wijkcentrum Ons Eigen Huis – Kamperpoort, en Wijkcentrum de Vlasakkers – Indische Buurt) dienen zich voor iedereen open te stellen. Daarnaast is het hun taak om het vrijwilligerswerk te stimuleren, evenals de sociale contacten, en de sociale en maatschappelijke participatie trajecten te faciliteren.

Activiteit: Wijkboerderijen

Prestatie: Via drie wijkboerderijen wordt verbinding gecreëerd tussen de wijk en de boerderij, tussen verschillende (bijzondere) doelgroepen en maatschappelijke organisaties. Het betreft met name activiteiten met een natuur en milieu-educatief karakter. Ook kunnen de wijkboerderijen worden ingezet voor participatietrajecten en dagbesteding. Tot slot richten ze zich ook op 4 tot 12-jarigen door samen te werken met het basisonderwijs en de buitenschoolse opvang, waarbij er ook stageplaatsen en leerprojecten worden gerealiseerd.

Activiteit: Buurtweiden

Prestatie: Er zijn in totaal 11 buurtweiden en deze bieden ruimte aan kwetsbare buurtgenoten. Er wordt informatie en voorlichting gegeven, bijvoorbeeld wanneer er regelgeving veranderd is of bij escalaties.

Onderdeel Stedelijke accommodatie

Activiteit: DOCK24

Prestatie: De doelgroep betreft bewoners die (te) weinig ontwikkelingskansen hebben gehad en/of zijn vastgelopen en zelfstandig niet in beweging komen, en een afstand hebben tot de arbeidsmarkt of onderwijs. Ook zijn er nieuwkomers (statushouders) die (nog) niet in beeld zijn bij bijvoorbeeld het SWT. Ook wordt aan vroegtijdig schoolverlaters een kans geboden om met hen te zoeken naar wat bij hen past, werkervaring te organiseren en mogelijk stappen richting een nieuw of alternatief leerwerk traject. De rode draad van de Dock24 programma's is de aandacht voor weerbaarheid, leefstijl en vitaliteit, zodat deelnemers van minimaal 16 jaar leren om regie te krijgen op hun eigen leven. De maatschappelijke effecten zijn dat degenen die een Dock24 programma hebben gevolgd, uitstromen met voldoende werk- en leervaardigheden om een vervolgstap te zet-

ten richting scholing, vrijwilligerswerk of regulier werk. De Doe-het-zelfgarage, Participatiebedrijf, Karwij en School van de straat zijn onderdelen van DOCK24. De Doe-het-zelfgarage betreft bijvoorbeeld een laagdrempelige voorziening waar eigenaren van auto's zelf aan hun auto kunnen sleutelen. Sinds 2019 wordt de garage naast de reguliere openstelling ook ingezet voor inhoudelijke vraagstukken, zoals voor meer jeugdige bezoekers (scooters).

Bijlage 7: De checklist van items uit de handreikingduiding problematische jeugdgroepen

Groepskenmerken	
Samenstelling	De groep heeft een lange historie of er is sprake van nieuwe aanwas
	Etniciteit en geslacht van groepsleden lopen uiteen
	Binnen de groep zijn meerdere leeftijdscategorieën te onderscheiden
	Volwassen groepsleden (24 jaar of ouder) hebben een rol
	Er is sprake van een duidelijk te onderscheiden vaste groep
Invloed groepsdynamica	Groepsleden hanteren online en/of offline bijnamen
	Binnen de groep is sprake van hiërarchie
	Binnen de groep speelt groepsdruk een belangrijke rol
Andere contextuele elementen	Groepsleden hebben sociale contacten buiten gemeente/regio
	Groepsleden maken deel uit van een crimineel gezin of criminele familie
	Onlineactiviteiten van de groep en/of groepsleden zijn of waren zichtbaar
Impact op de buurt	
Zichtbaarheid	Groepsleden komen (ook) van buiten de wijk en/of de gemeente
	De groep komt bijeen op een of meerdere hot spots
	Groepsleden fungeren als negatieve rolmodellen voor gezinsleden en andere jongeren
	Aanwezigheid van de groep leidt tot gevoelens van onveiligheid
	Aanwezigheid van de groep leidt tot overlast en criminaliteit
	De groep maakt gebruik van uiterlijke symbolen om zichzelf te profileren
Intimidatie in de buurt	De groep heeft in de buurt waar zij zich ophoudt een intimiderend karakter
	De buurt heeft weinig vertrouwen in daadkrachtig optreden door de overheid

Criminaliteit en houding	
Criminaliteit	De groep is buiten de eigen wijk en gemeente crimineel actief
	Het antecedentenpatroon van de groep (frequentie, ernst) is zorgelijk
	Systeem- en straatinformatie over de groep zijn in overeenstemming met elkaar
	Delicten vinden doelbewust plaats en zijn gericht op financieel gewin
	Groepsleden zijn betrokken bij ondermijnende criminaliteit
	Er zijn zorgen over de hoogte van het recidiverisico van groepsleden
Grensoverschrijdend gedrag	Groepsleden maken zich online en/of offline schuldig aan pestgedrag
	Groepsleden maken zich online en/of offline aan seksueel grensoverschrijdend gedrag
Houding jegens professionals	Groepsleden provoceren, bedreigen en/of intimideren het gezag (bv. Politie, boa's)
	Groepsleden zijn aanspreekbaar op hun gedrag c.q. toegankelijk voor professionals
	Groepsleden staan bekend als verzetpleger bij aanhouding
Psychosociale problematiek	
Onderwijs/Werk	Groepsleden lijden (mogelijk) aan LVB-problematiek
	Het ontbreekt groepsleden aan een startkwalificatie
	Er zijn zorgen over schoolverzuim door groepsleden
	Groepsleden volgen speciaal onderwijs
	Volwassen groepsleden hebben geen werk c.q. eigen inkomen
Zorg en Welzijn	Groepsleden hebben schulden
	Onder groepsleden is sprake van problematisch middelengebruik (alcohol/drugs)
	Er zijn zorgen over de situatie waarin groepsleden opgroeien
	Er zijn zorgmeldingen gedaan over groepsleden
	Groepsleden hebben een civiel- of strafrechtelijke maatregel opgelegd gekregen
	Groepsleden zijn onderdeel van een persoonsgerichte aanpak (PGA)

Verschenen in de Bekereeks

2008

Ambtscriminaliteit aangegeven?

Een onderzoek naar het opvolgen van en kennis over de wettelijke verplichting tot aangifte van artikel 162 Sv misdrijven

Verborgene problemen

Een onderzoek naar (de aanpak van) criminaliteit onder Antillianen in Nederland

Bont en Blauw

Een onderzoek naar de strafrechtelijke behandeling van geweldszaken tegen politieambtenaren en de bejegening van slachtoffers daarvan door de politie en het openbaar ministerie

Uitstel van behandeling?

Een verkennend onderzoek naar TBS-gestelden met en zonder een combinatievonnis en de mogelijke effecten van detentie

2009

Huwelijksdwang: Een verbintenis voor het leven?

Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland

Inpakken niet nodig

Een profiel van straatrovers en straatrovers in Almere

Back on Track?

Een evaluatieonderzoek naar de onthemende projecten van de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen

CoVa volgens plan?

Een vooronderzoek naar de mogelijkheden en reikwijdte van een effectonderzoek van de cognitieve vaardigheidstraining

Achter de schermen

Een verkennend onderzoek naar downloaders van kinderporno

2010

Tot de dood ons scheidt

Een onderzoek naar de omvang en kenmerken van moord en doodslag in huiselijke kring

Kwetsbaar beroep

Een onderzoek naar de prostitutiebranche in Amsterdam

Cameratoezicht in beweging

Ervaringen met nieuwe vormen van cameratoezicht bij de Nederlandse politie

2011

Los van drank

Procesevaluatie Haltafdoening Alcohol

Lastige verhalen

Een exploratief onderzoek naar valse aangiften van zedenmisdrijven door meisjes van 12-18 jaar

Wapenfeiten

Een onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen

Snelle jongens

Een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid

2012

De schade hersteld?

Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen

Onder Controle?

Een procesevaluatie van de gedragsinterventie 'Korte Leefstijltraining voor verslaafde justitiabelen'

Planmatig en flexibel

Procesevaluatie gedragsinterventie CoVa+

Oosterse Teelt

Vietnamezen in de hennepeteelt

Dierenwelzijn in het vizier

De aard en omvang van dierenwelzijnszaken en de stand van zaken van de handhaving van de regelgeving op dat gebied in Nederland

2013

Over leven na de moord

De gevolgen van moord en doodslag voor de nabestaanden van de slachtoffers en de ondersteuning door Slachtofferhulp Nederland

Met scherp schieten

Een onderzoek naar een aantal veiligheidsrisico's met betrekking tot de schietsport in Nederland

Georganiseerde voertuigcriminaliteit in Nederland

Een beeld van de omvang, kenmerken, werkwijzen en aanpak anno 2013

Het warme bad en de koude douche

Een onderzoek naar misstanden in nieuwe religieuze bewegingen en de toereikendheid van het instrumentarium voor recht en zorg

2014

Portretten van notoire ordeverstoorders

Kenmerken en achtergronden van notoire ordeverstoorders binnen het voetbal

Gelegenheidsordeverstoorders?

Analyse van rondom grootschalige rellen aangehouden verdachten

Ondergaan of ondernemen

Ontwikkelingen in de aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven

Raak geschoten?

Een onderzoek naar de werking van maatregelen tegen geweld en overlast rondom het betaald voetbal

Doordringen of doordrinken

Effectevaluatie Halt-straft Alcohol
Prostitutie in Nederlandse gemeenten
Een onderzoek naar aard en omvang, beleid, toezicht en handhaving in 2014

2015

Aangifte onder nummer

Implementatie, toepassing en eerste resultaten van de nieuwe regeling 'Aangifte onder nummer'

Papier en werkelijkheid

Een hypothesevormend onderzoek naar de invloed van registratie-effecten op de omvang van de geregistreerde jeugdcriminaliteit

Grensoverschrijdend slachtofferschap

Een inventarisatie van aard, omvang en aandachtspunten in verband met de effectuering van slachtofferrechten

2016

Dieren Verboden

De toepassing van het houdverbod als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf

Kijk op jeugdcriminaliteit

Handvatten voor het opstellen van een periodieke trendrapportage jeugd- en jongerencriminaliteit en een overzicht van veelbelovende aanpakken

Stijging meldingen verwarde personen in de regio Rotterdam

Een onderzoek naar mogelijke verklaringen en wenselijke oplossingen

Missen we iets?

Een gebiedsanalyse in Rotterdam naar de omvang en aanpak van de jeugdcriminaliteit en eventuele 'witte vlekken' in dat beeld

De draad weer oppakken

Een follow-up onderzoek onder nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten

Hoe lopen de hazen?

De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing

Focus op heling

Een onderzoek naar het functioneren van de helingmarkt, het beleid tegen en de gevolgen van heling

Van cijfers naar interpretatie

Een duiding van de kwantitatieve ontwikkelingen van de jeugdcriminaliteit

Wie is het slachtoffer?

Kenmerken van de doelgroep van het Schadefonds Gewelddsmisdrijven en strategieën voor een beter doelgroepbereik

Radicalisering in de gemeente Arnhem

Resultaten van onderzoek onder mentoren, welzijnswerkers en jongeren

2017

Duiding van problematisch jeugdgroepengedrag

Een theoretische verkenning en een praktische handreiking voor het veld

Prostitutie in beeld gebracht

Een onderzoek naar aard en omvang van zichtbare en onzichtbare prostitutie in Arnhem

De achterblijvers

Een evaluatie van het maatwerk voor achterblijvers van vermiste personen

2018

Realiteit of registratie-effect?

De invloed van registratie-effecten op de daling van de geregistreerde jeugdcriminaliteit

Links-extremisme in beeld

Een verkennend onderzoek naar links-extremistische groeperingen in Nederland

Na het beslag

Een onderzoek naar door RVO inbeslaggenomen voorwerpen onderdeel Natuur en de afhandeling daarvan

Slachtoffers zoeken en vinden

Een onderzoek naar het werk van de kinderpornorechercheurs

Straatprostitutie in Nijmegen

Een evaluatie van de tippelzone en huiskamer aan de Nieuwe Marktsrtaat in Nijmegen

Opschakelen

Onderzoek naar ongewenste gedragingen in de wielersport

Betonrot

Een kwalitatief onderzoek naar het fenomeen ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland, de effecten van en richtingen voor de overheidsaanpak

2019

Hoog-risico honden, een bijtend probleem?

Een fenomeenonderzoek naar bijtincidenten en hondengevechten

De politieaanpak van etnisch profileren in Amsterdam

Een onderzoek naar effecten, criteria en meetbare indicatoren

Zo ziek als een hond?

Gezondheids- en socialisatieproblemen bij puppy's in Nederland in relatie tot de herkomst

Minderjarige slachtoffers van zedenmisdrijven gehoord

Een kwalitatief onderzoek naar de verhoorpraktijk

Downloaders van kinderporno; een literatuuronderzoek

Criminelen achter het stuur

Aard en omvang van het gebruik van huurmotorvoertuigen voor criminele activiteiten

Asielzoekers in het gareel?

Plan-, proces en effectevaluatie werking extra begeleiding- en toezichtlocaties

2020

Afspraak is afspraak?

Evaluatie van de eenduidige landelijke afspraken rondom opsporing en vervolging van geweld tegen werknemers met een publieke taak

Panden met een luchtje

Een inventarisatie van aanpakken om verhuur van panden voor criminele doeleinden tegen te gaan

Ondermijning op en rond luchthaven Schiphol

Black Box?

Een onderzoek naar opslagboxen in relatie tot criminaliteit: fenomeen en aanpak

Fietsdiefstal in Nederland

Van fenomeen naar aanpak

Sterk spul

Aard, omvang en ernst van de dopinghandel in Nederland

De gemeente Zwolle wil meer inzicht in de Zwolse jeugdproblematiek. De aanleiding hiervoor is een aantal druggerelateerde geweldsincidenten waarbij jongeren zijn betrokken. In het onderzoek is gekeken naar de aard en omvang van zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag. Ook is nagegaan welke aanvullende (beleids)maatregelen mogelijk zijn om te voorkomen dat jongeren met problemen betrokken raken bij de drugscriminaliteit.

Er zijn diverse onderzoeksactiviteiten uitgevoerd waaronder een literatuurstudie en een brede analyse van beleidsdocumenten om zicht te krijgen op het bestaande beleid. We hebben verder gesproken met 50 professionals over hun kennis en ervaring met betrekking tot de problematiek van de Zwolse jeugd. Ook zijn politieregistraties geanalyseerd om de criminaliteit gepleegd door jongeren in kaart te brengen.

Verschillende aanbevelingen zijn gedaan om de aanpak van de jeugdproblematiek in Zwolle te optimaliseren. De aanbevelingen gaan over de ketensamenwerking, het jeugdbeleid en de lokale voorzieningen.

ISBN 978-94-92255-45-7

9 789492 255457 >